

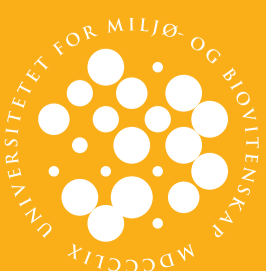
en reise i tid og landskap -
planlegging og tilrettelegging
i kulturlandskapet,
valle i setesdal

a journey through time and landscape -
planning and organizing in the cultural landscape,
valle in setesdal

ingunn hillestad

UNIVERSITETET FOR MILJØ- OG BIOVITENSKAP

Institutt for landskapsplanlegging
Masteroppgave 30 stp. 2010

Skjema for biblioteksside - MASTEROPPGAVE

<p>Tittel: En reise i tid og landskap Planlegging og tilrettelegging i kulturlandskapet, Valle i Setesdal.</p> <p>Title: A journey through time and landscape planning and organizing in the cultural landscape, Valle in Setesdal.</p>	Identifikasjon/datering
<p>Forfatter: Ingunn Hillestad</p>	

Abstract (norsk):

Oppgaven omhandler hvordan fremtidig utvikling i Valle i Setesdal, kan legges tilrette gjennom landskapsplanlegging. Målet er å aktivisere Nomeland og de omkringliggende områdene med planlegging som retter seg mot friluftsliv og kultur. Forslag for utvikling blir beskrevet gjennom overordnet planlegging, skriftlige tiltak, bilder og skisser. Gjennom disse tiltakene vil område kunne bli et levende kulturlandskap for rekreasjon og fysisk utfoldelse, for både fastboende og turister. Initiativet til oppgaven kom fra Valle kommune.

Abstract (engelsk):

This thesis discusses how the future development of Valle in Setesdal can be organized through landscape/ spatial planning. The initiative came from the municipality, but I have been free to angle the task to my own liking. An important goal is to facilitate Nomeland for outdoor life and cultural activities in a way that is rooted in the local community. Another goal is that a wide range of people make use of the facilities, including locals and tourists alike.

The thesis consists of five parts. Part one is an introduction. It sums up the background and discusses the current interest in the problem. Here I also describe methods on which my analysis will be made. Part two is about the place of interest. The grounds for the spacial planning are based on part three, the analysis. The method is landscape analysis. Five topics are addressed in this part: Geology, land cover, land use, cultural heritage and spatial analysis. Through these topics I highlight qualities, activities and areas of potential conflict, upon which I will base my ideas and further planning. Part four sets forth proposals regarding how to develop the area of interest, and part five is the conclusion.

The development proposal begins with overall structures, like the pathways. The paths are bases on the theme «culture» and «active». Universal design is addressed, as is further measures regarding information, parking, crossings and bridges. Paths and places are described under the presentations of the different parts of the area. A general description of the lighting and the further progress concludes part four.

By facilitating the cultural area that is Nomeland it will become a living area for recreation and working out. The development is tied to the themes «culture» and «active», which can made use of both in the education of children and in passing on knowledge of historic events to local people and tourists alike. Because of its close proximity to the community center, Nomeland and the surrounding area is easily made available for active use. At the same time, social meeting places are created.

<p>Emneord på norsk: landskapsplanlegging landskapsarkitektur landskapsanalyse Valle, Setesdal kulturminner kulturmiljø friluftsliv utviklingsforslag tiltak</p>	<p>Emneord på engelsk: landscape planning landscape architecture landscape analysis Valle, Setesdal cultural heritage cultural environment outdoor life development and proposals measure</p>
--	---

INNHOOLD

Forord	4
Sammendrag / Abstract	5

Del 1: Innledning **6 - 9**

Bakgrunn for oppgaven	7
Aktualitet	7
Problemstilling	8
Avgrensninger	9
Mål	9
Metode	9

Del 2: Sted **10 - 13**

Setesdal	11
Valle kommune	11
Landskapsregioner	12
Ortofoto over Valle	13

Del 3: Registrering og analyse **14 - 43**

Analysemodellen	15
Geologi, landformer & sol/ skygge	18
Arealdekke	20
Arealbruk : infrastruktur	24
Arealbruk	28
Kulturminner & kulturmiljø	32
Romlig analyse	38
Oppsummering	40

Del 4: Forslag til utvikling **44 - 67**

Forslag til utvikling	44
Temaløyper	45
«Kultur og aktiv»	46
Tiltak	48
I. Informasjon	48
II. P-plasser, overganger & broer	52
III. Stier	54
IV. Steder	59
V. Belysning	66
VI. Framdrift	67

Del 5: Avslutning **68 - 69**

Kilder **70**

FORORD

Dette er en masteroppgave ved studie for landskapsarkitektur ved Universitetet for miljø- og biovitenskap på Ås. Oppgaven utgjør 30 studiepoeng og avsluttende etter fem lærerike år.

Utgangspunktet for masteroppgaven var en henvendelse fra Valle kommune. De hadde tanker om utvikling på Nomeland, et område nær Valle sentrum. Her er det mange kulturminner fra vikingtiden og frem til i dag. Med kultur som et viktig tema, ble jeg engasjert i oppgaven og tok utfordringen. Masteroppgaven fokuserer på fremtidig utvikling gjennom friluftsliv, rekreasjon, kultur- og naturopplevelser. Med denne innfallsvinkelen håper jeg å kunne belyse mulige forslag til en slik fremtidsutvikling i Valle. Målgruppen for oppgaven er folk flest, men spesielt innbyggere og politikere i Valle kommune.

I forbindelse med min masteroppgave vil jeg takke alle som har bidratt med relevant informasjon og bilder. En spesiell takk går til:

- Veilederen min, Kine Halvorsen Thorén, for mange gode samtaler og innspill underveis.
- Valle kommune v/ Torunn Charlotte Nyberg Lund, som tok initiativ til oppgaven og for praktisk hjelp.
- Plankontoret Hallvard Homme AS v/ Hallvard Homme, for mange innspill, praktisk hjelp og god lokalkunnskap.
- Konservator v/ Setesdalsmuseet Leonhard B. Jansen for historiske innspill og råd.
- Peter Brunnert, for fritt bruk av hans flotte klatrebilder fra Valle.
- Bjørnaraa-legatet for økonomisk støtte til oppgaven.

Til slutt vil jeg takke familien min, mamma, pappa og Eirin, for at dere alltid er tilstede, støtter og hjelper til når det trengs. Takk for at dere har lært meg å sette pris på naturen og kreativiteten.

Takk til Vegard, for oppmuntring, teknisk hjelp og omtanke i hverdagen.

Ingunn Hillestad, mai 2010

SAMMENDRAG

Oppgaven omhandler hvordan fremtidig utvikling i Valle i Setesdal kan legges tilrette gjennom landskapsplanlegging. Selve initiativet kom fra Valle kommune, men jeg har stått fritt i forhold til vinklingen av oppgaven. Målet er å aktivisere Nomeland, et sentrumsnært område og omkringliggende steder. Planleggingen skal rettes mot friluftsliv og kultur. Et annet mål er å få en bred og sammensatt brukergruppe, med forankring i lokalbefolkningen og et tilbud for turister.

Oppgaven er strukturert i fem deler. Del 1 er innledning med bakgrunn for oppgaven, aktualitet, problemstilling og metode. Del 2 tar for seg stedet. Selve grunnlaget for landskapsplanleggingen er basert på del 3, analysedelen. Analysemetoden er landskapsanalyse, hvor fem ulike tema blir tatt opp, geologi, arealdekke, arealbruk, kulturminner og romlig analyse. Gjennom disse temaene trekkes det frem kvaliteter, aktiviteter og problemområder som er grunnlaget til idéer og videre planlegging. Del 4 omhandler forslag til utvikling, og del 5 er det avsluttende kapittelet.

Utviklingsforslagene begynner med overordnede strukturer. Det blir presentert gjennom et løypeforslag som baserer seg på temaene "kultur" og "aktiv". Her blir universell utforming tatt opp, og videre tiltak innenfor informasjon, parkering, overganger og broer. Tiltak for stier og steder blir presentert i ulike delområder. En generell beskrivelse av belysningen og videre framdrift avslutter del 4.

Ved tilrettelegging av Nomeland og områdene rundt blir kulturlandskapet et levende område for rekreasjon og fysisk utfoldelse. Utviklingen er knyttet opp mot temaene "kultur" og "aktiv", som kan brukes i pedagogisk undervisning og historiefremføring til både turister og fastboende. Det sentrumsnære området vil bli lett tilgjengelig for aktivt bruk og nye sosiale møtesteder skapes.

ABSTRACT

This thesis discusses how the future development of Valle in Setesdal can be organized through landscape/ spatial planning. The initiative came from the municipality, but I have been free to angle the task to my own liking. An important goal is to facilitate Nomeland for outdoor life and cultural activities in a way that is rooted in the local community. Another goal is that a wide range of people make use of the facilities, including locals and tourists alike.

The thesis consists of five parts. Part one is an introduction. It sums up the background and discusses the current interest in the problem. Here I also describe methods on which my analysis will be made. Part two is about the place of interest. The grounds for the spacial planning are based on part three, the analysis. The method is landscape analysis. Five topics are addressed in this part: Geology, land cover, land use, cultural heritage and spatial analysis. Through these topics I highlight qualities, activities and areas of potential conflict, upon which I will base my ideas and further planning. Part four sets forth proposals regarding how to develop the area of interest, and part five is the conclusion.

The development proposal begins with overall structures, like the pathways. The paths are based on the theme "culture" and "active". Universal design is addressed, as is further measures regarding information, parking, crossings and bridges. Paths and places are described under the presentations of the different parts of the area. A general description of the lighting and the further progress concludes part four.

By facilitating the cultural area that is Nomeland it will become a living area for recreation and working out. The development is tied to the themes «culture» and «active», which can be made use of both in the education of children and in passing on knowledge of historic events to local people and tourists alike. Because of its close proximity to the community center, Nomeland and the surrounding area is easily made available for active use. At the same time, social meeting places are created.

DEL I: Innledning

BAKGRUNN FOR VALG AV OPPGAVE

Valle ligger som den nest øverste kommunen i Setesdal. Kommunen har sterke røtter i folkekulturen, både innenfor folkemusikk, folkedans, byggeskikk og sølvsmedkunst. Den særegne dialekten og sin bevisste holdning i forhold til kulturen, er noe innbyggerne ser på som positivt. Det er likevel rom for å tenke nytt. Kommunen sitt motto er «Gjestfri for nye tankar».

Valle kommune, med rådgiver for kultur Torunn Charlotte Nyberg Lund, tok initiativ til nye tanker om utviklingsmuligheter for området på Nomeland i Valle. Et notat ble utarbeidet av Nyberg Lund, hvor både synlige og mindre synlige kvaliteter ved området ble karakterisert og nye ideer ble kastet frem i lyset. Gjennom en forespørsel fra kommunen utarbeidet Plankontoret Hallvard Homme AS en plakat som illustrerer både ideer og tanker ut ifra notatet. Plakaten viser hva som finnes i området, hvor disse kvalitetene er og hvor også de nye ideene ble forespeilet. Notatet og plakaten lå til grunn da jeg fikk en forespørsel fra kommunen om oppgaven kunne være en mulig masteroppgave. Prosjektet blir i kommunen kalt for «Tidsreisa». Selve tittelen «Tidsreisa» henspiller seg mot en reise i tid. Utgangspunktet er hentet fra de kulturminnene og det kulturmiljøet som finnes på Nomeland i Valle. Tidsrammen går helt tilbake til gravfunn fra vikingtiden og frem til moderne tid, med hengebroen og steingjerder.

Da forespørselen kom, synes jeg oppgaven virket spennende. Her var det flere tema som kunne kombineres og som er interessant for en landskapsarkitektstudent. Historie, kultur, kulturlandskap, kulturminner, soger, natur, fortid, nåtid, fremtid og forbindelser mellom alt dette, var noe som inspirerte meg. Disse stikkordene er sentrale for dette området. Behovet for utvikling og nye tanker er viktig i en bygd hvor folketallet dessverre synker. Oppgaven inspirerer til å ta tak i det som er kommet fram, men så forme det videre. Det at jeg kommer fra kommunen, påvirker meg til å være personlig engasjert i oppgaven. Kjennskapen til stedet og kommunen er god, noe jeg kan dra videre nytte av. Ved hjelp av min profesjon vil jeg prøve å se på stedet med et nytt blikk.

AKTUALITET

Gjennom «Tidsreisa» har kommunen klare tanker og ideer rundt området på Nomeland. Prosjektet er en del av et større prosjekt for hele Valle sentrum, hvor landskapsarkitektkontoret Grønn_strek har vært involvert. I 2008 inviterte plangruppen for «Reguleringsplan Valle sentrum» inn til idedugnad og workshop i samarbeid med Husbanken. Fagpersoner fra Grønn_strek og Gaia arkitektur var her representert. I ettertid har Grønn_strek blitt engasjert til å tegne ut et forslag til ny reguleringsplan for sentrum. Dette forslaget kom i juni 2009.

Etter at kommunen henvendte seg til meg som student, har prosjektet «Tidsreisa» blitt satt på vent. Valle kommune vil ta tak i prosjektet etter at masteroppgaven min er levert. Med utgangspunkt i den vil de fortsette med planleggingen videre.

2009 var kulturminneåret for dagliglivets kulturminner. Det ble rettet søkelys mot på å ta vare på de kulturminnene vi har rundt oss. Spørsmål som omhandler vedlikehold og skjøtsel vil naturlig dukke opp. Hvordan skal man bevare kulturminnene? Hvordan bevare kulturlandskapet? Og vil vi bevare det? Hvordan vi forholder oss til disse spørsmålene og våre omgivelser, har mye å si for framtidig bruk og utvikling. Tiden kan fort viske ut historien hvis vi ikke gjør noe med for eksempel vedlikehold og tilgjengelighet.

Gjengroing

Geologien legger premissene for hva som kan og vil vokse her i Valle. Jordbruket har eksistert i mange hundre år, hvor mennesker har benyttet seg av de ressursene man får av jorden. Dagens jordbruk i Valle er som ellers i Norge, dessverre på en negativ kurs. Mange legger ned arbeidet, og tungdrevne bruk blir flyttet fra. Storfjøs er en ny arbeidsform, hvor flere bønder samarbeider og har større antall dyr til sammen. Overgangen fra selbbergersamfunnet hvor nesten alle hadde sauer, geiter og kuer til de moderniserte og lettdrevne fjøsene, resulterer i gjengroing. Dette kan man se i Valle hvor kulturlandskapet har endret seg i løpet av de siste 20 årene. Gjengroing er et aktuelt problem, som ordføreren selv har tatt tak i gjennom tiltaket Valle Naturkjøtt AS. Flere har slått seg sammen og kjøpt inn 10 drektige Hereford/Charlois-kviger. Disse skal beite på tilgrodde skogsområder og i tillegg gi nærreist mat.

Bildene under fra Skog og landskap viser problematikken rundt gjengroing i Valle. De er tatt fra den østlige siden av dalen, hvor utsikten går ned mot sentrum i Valle. På den andre siden ligger Nomeland. Øverst til høyre i bildet ser du Valle kirke.

1992: Granplanter på gammel innmark med rydningsrøyser og spor etter eldre åkerbruk. Saebeite gir raskere bartrevekst da sauen holder gras, urter og lauvoppslag nede. Valle i Aust-Agder. Foto: Oskar Puschmann, Skog og landskap

2002: Grantrær dekker hele den øvre delen av tidligere innmark, skjuler kulturminner og reduserer utsynet. Om mindre enn 10 år er kirka trolig ikke lenger synlig. Foto: Oskar Puschmann, Skog og landskap

I dag er det åtte år siden det siste bildet ble tatt. Sannsynligvis er kirken nå borte fra synsfeltet. Bildene viser også den typiske eiendomsstrukturen i Valle, med lange og smale teiger. Teigene strekker seg oppover dalsiden og avgrenset eiendommene med steingjerder. Gamle bilder viser en åpen dal, mens i dag er teigene begynt å gro igjen. Gjengroing er blitt et resultat av færre husdyr på utmarksbeite. Både antall dyr og bønder synker i Norge, og det gjør denne problematikken aktuell. Bildene som er tatt i Valle, bare med 10 års mellomrom, viser hvor fort gjengroing skjer. Stedets karakter kan endre seg fort på kort tid. I forhold til arbeidet med «Tidsreisa» vil denne gjengroingsproblematikken være med å forme landskapsopplevelsen. Ved en sterk form for gjengroing, vil sporene fra et tidligere og næværende kulturmiljø gradvis viskes ut.

Foto: John O'Neill

Foto: www.bokse.com/bilder/bergfjell/

Tilrettelegging og bruk

En annen problemstilling er hvordan området i dag kan tilrettelegges i forhold til bruk og gjøre det aktuelt for innbyggerne i Valle? I et slikt kulturlandskap må man ta hensyn til jordbruksar-ealer og andre verdifulle, sårbare områder. På bakgrunn av en analyse vil en kunne diskutere dette og komme frem til ulike løsningsforslag.

«Tidsreisa» og området på Nomeland kan være en del av et pedagogisk opplegg. Skole og barnehage vil kunne bli knyttet med inn i prosjektet. Det er viktig at området kan benyttes til flerbruk, samt til ulike undervisningsformer. Det vil være en viktig strategi for en aktiv bruk av området og for å skape et lokait engasjement. Ved å sette fokus på naturen og de historiske funnene vil en kunne videreføre denne kunnskapen til kommende generasjoner. Det pedagogiske opplegget kan skje aktivt ute i landskapet, gjennom turer, fortellinger, natursti, historie, drama og lek.

Illustrasjon av et område i Setesdal som kan bli et utgangspunkt for en tur i Setesdalskulturen.

Aktiviteter

Naturen i seg selv er en stor kvalitet som byr på opplevelser. Nomelandsfjellet har lenge vært en attraktiv klatrevegg. Oppe langs fjellveggen ligger grotter, holer og hellere, som ikke mange har oppdaget. Elven, Otra, er også en ressurs og en naturkvalitet som innbyr til både bading og fiske.

Planleggingen bør rette seg inn mot fysisk aktivitet og trivsel. Det kan føre til en mer aktiv livsstil, gi positive ringvirkninger for den fysiske helsen i kommunen. Ved å sette aktivitetene i system og gjøre det til et publikumstilbud vil en kunne skape grunnlag for næring, både for lokalbefolkningen og tilreisende. Det er viktig å binde dette sammen med prosjekter som allerede eksisterer. Valle kommune er med i et folkehelseprosjekt som har tittelten FYSAK, det vil si "fysisk aktivitet Aust-Agder". Her har kommunen lagt opp flere turruter på allerede opparbeidede stier. FYSAK-postkasser blir satt opp ved enden av en slik rute. I postkassene ligger det bøker hvor du kan registrere deg med navn og dato, hvor den mest aktive ved årets slutt blir premiert. Dette er en del av tilbudet til kommunen, for å stimulere til fysisk aktivitet. På folkemunne er dette "postkassetrimmen". FYSAK-tilbudet må knyttes opp mot det nye turløyper.

For å skape interesse rundt et nytt tilbud er guidede turer en idé. Både i forbindelse til kulturminnene og Setesdalskulturen, men også mot aktiviteter med fysisk utfoldelse. Man kunne arrangere klatrekurs, guidede klatreturer, juving, vandreturer på fjellet og lignende.

Et eksempel på en begynnende næringsutvikling på Nomeland er Nomeland gård (Nomelandshus). Den gamle, tradisjonsrike gården har blitt pusset opp, og lokalene kan leies til overnatting, fest og konserter. En videre utvikling av dette, knyttet opp mot et mer helhetlig tilbud, vil være en fantastisk mulighet til ny utvikling. Derfor vil det bli en nødvendighet å opparbeide turstier i området. Slik kan lokale innbyggere og turister få tilrettelagte turløyper på de myke trafikanters premisser.

Illustrasjon av et område i Setesdal som kan bli et utgangspunkt for en tur i Setesdalskulturen.

Forbindelser

Kommunen har tatt høyde for fremtidig utvikling på Nomeland. Tilgjengeligheten til dette området i dag er et problem som kommunen har sett og tatt tak i. I forslag til ny reguleringsplan foreslår kommunen en gangbro over RV9 og omlegging av krysset inn til sentrum. Både RV9 og Otra er i dag barrierer for myke trafikanter. Hengebroen fra 1920-tallet, som går over elva, er i så dårlig stand at den er blitt stengt. Det eksisterer ikke noen form for overganger for myke trafikanter over RV9, som går videre over til Nomeland. Forbindelsen her er svært viktig. Tilgjengelighet for gående og syklende må være en av forutsetningene til at dette kan bli et aktuelt prosjekt. Hvordan dette skal løses, bør man se nærmere på gjennom en analyse. Apning av området for allmenn bruk vil føre til en grunneierdiskusjon. En utvikling av stedet forutsetter også at lokale aktører er med på et felles løft. Ved at alle drar i samme retning, med en felles visjon og samme målsetting, vil nettopp en slik utvikling være mulig.

Ved å knytte sammen kvalitetene i Valle og på Nomeland vil tettstedet kunne utvikles videre. Nettopp kombinasjonen av nye tanker og gamle kulturtradisjonene vil gi et enda flottere tilbud til fastboende og turister.

PROBLEMSTILLING

Illustrasjon av et område i Setesdal som kan bli et utgangspunkt for en tur i Setesdalskulturen.

Oppgaven har jeg kalt: *En reise i tid og landskap - Planlegging og tilrettelegging i kulturlandskapet, Valle i Setesdal.*

Tittelen på oppgaven retter seg mot de eksisterende kulturminnene i området, og hvordan det er å bevege seg i dette landskapet. Reisen vil ta deg med på ulike opplevelser. Problemstillingen og avgrensningene vil legge føringer på hvordan dette området skal planlegges.

For å kunne få til en utvikling må viktige kvaliteter blir identifisert og kartlagt. Da vil kultur, FYSAK-tilbudet og andre aktiviteter knyttet til fysisk aktivitet, være viktige brikker for å utvikle ulike turtilbud. Det er svært viktig at all tilrettelegging skal være naturvennlig, slik at anleggsarbeidet blir utført på en skånsom måte i forhold til vegetasjonen, landskapet og kulturminnene.

Illustrasjon av et område i Setesdal som kan bli et utgangspunkt for en tur i Setesdalskulturen.

I denne oppgaven vil jeg undersøke:

- Hvilke kvaliteter og aktiviteter finnes i området i dag?
- Hvilke nye muligheter for utvikling finnes her?
- Hvordan tilgjengeliggjøre stedet til aktivt bruk?
- Hvilke nye forbindelser og sammenhenger kan opprettes?
- Vise muligheter gjennom analyse, overordnet planlegging og tiltak.

AVGRENSNINGER

Arealavgrensningen for oppgaven er gjort ut ifra topografien og kulturmiljøet. Med utgangspunkt i Nomeland og Valle sentrum, strekker området seg til omkringliggende steder i dalbunnen og oppover dalsidene. Planleggingen vil ta utgangspunkt i de kvalitetene som finnes, som natur, kultur, historie og aktiviteter. For eksempel skaper landskapets former aktiviteter som klatring og grotting. Jeg kunne undersøkt enda flere tema som biotoper, dyreliv eller sanselige registreringer. Det sistnevnte tema kan være å registrere lydbildet, lukter og farger. Jeg har valgt å ikke ta med dette, fordi jeg så et behov for å avgrense oppgaven.

Illustrasjon av et område i Setesdal som kan bli et utgangspunkt for en tur i Setesdalskulturen.

Tilretteleggingen for friluftsliv- og kulturopplevelser skal være myntet på lokalbefolkningen og turistene. Innenfor disse to målgruppene er det mange ulike turbehov. Dette kan være alt fra hverdagsturen, trimturen, ekstremturen, langturen til kulturturen.

Illustrasjon av et område i Setesdal som kan bli et utgangspunkt for en tur i Setesdalskulturen.

I min oppgave vil jeg ikke gå inn på eierforhold, men se på området som en helhet. Flere av grunneierne er positive til en utvikling her, men selve utviklingen og hva den skal innebære, er ikke drøftet på et politisk nivå med eierne. Videre vil jeg fokusere på barmark-sesongen. Dette fordi kommunen har satset på vinteraktiviteter i Brokke, lenger sør i kommunen. Denne satsingen vil også fortsette i fremtiden. Vår, sommer- og høstsesongen blir derfor de årstidene som planleggingen vil rette seg mot.

Illustrasjon av et område i Setesdal som kan bli et utgangspunkt for en tur i Setesdalskulturen.

Nytt forslag til reguleringsplan er kommet ut på høring. Jeg er kjent med planforslaget, men jeg vil stå fritt i forhold til det. Likevel kan forslag fra den nye reguleringsplanen gi inspirasjon til utviklingsforslag i oppgaven.

Illustrasjon av et område i Setesdal som kan bli et utgangspunkt for en tur i Setesdalskulturen.

MÅL

Mål for oppgaven er at den kan danne et grunnlag for videre utvikling i Valle. Oppgaven skal kunne gi inspirasjon og ideer til en prosess videre, rettet mot friluftsliv, aktivitet og kultur.

Illustrasjon av et område i Setesdal som kan bli et utgangspunkt for en tur i Setesdalskulturen.

Et annet mål er at fastboende og turister skal ha et lett tilgjengelig turtilbud. Det skal være god informasjon om tilbudet. Folk skal oppleve nye sider ved Valle, og gjennom ny tilrettelegging skal det være enkelt å kommer seg ut på tur. Målet er at gode og opparbeidede stier og tursystemer skal være grunnlaget i tilbudet.

METODE

Oppgaven min er basert på følgende metoder; landskapsanalyse, befaringer, ulike kartdata, bilder, muntlig og litterære kilder. Under beskriver jeg disse nærmere.

Illustrasjon av et område i Setesdal som kan bli et utgangspunkt for en tur i Setesdalskulturen.

Analysemetode

Landskapsanalyse er metoden som er brukt for å få nødvendig kunnskaper til videre planlegging. En slik analyse skal gi god forståelse av landskapet og stedet. Geologien og topografien ligger til grunn og gir føringer for stedets utvikling. I analysen trekker jeg fram arealdekket, som markslag, infrastruktur og bebyggelse, arealbruk, kulturminner, kulturmiljø, romlig analyse og en oppsummering av kvaliteter og funn. Dette vil være med å danne grunnlag for løsninger.

Illustrasjon av et område i Setesdal som kan bli et utgangspunkt for en tur i Setesdalskulturen.

Som et hjelpemiddel til landskapsanalysen har jeg brukt GIS (geografiske informasjonssystemer). Gjennom å anvende GIS får man frem analysedata som jeg har bearbeidet til ferdige analysekart. Programvaren som jeg har brukt heter Arc-GIS. Jeg har også registrert stier med GPS, for å kartlegge stier og funn helt nøyaktig. Etter sporingen la jeg mine data fra GPS'en inn digitalt i GIS-programmet. Disse redskapene blir en del av metoden.

Illustrasjon av et område i Setesdal som kan bli et utgangspunkt for en tur i Setesdalskulturen.

Databaser som Norge Digitalt har vært en viktig kilde til informasjon. Denne informasjonen er blitt bearbeidet videre, lagt over i Arc-GIS og andre dataprogram.

Illustrasjon av et område i Setesdal som kan bli et utgangspunkt for en tur i Setesdalskulturen.

Feltarbeid

En annen metodisk tilnærming er gjennom befaringer og feltstudier. Det å bli kjent med området vil kunne gi viktig informasjon. Fotografi-er vil hjelpe til en bedre forståelse av stedet. I landskapsanalysen er ett av temaene romdannelser. For å få fram dette må et grunddig feltarbeid gjøres. Det er en stor fordel å bli kjent med stedets karakter gjennom befaringer ved slike analyser.

Illustrasjon av et område i Setesdal som kan bli et utgangspunkt for en tur i Setesdalskulturen.

Utover den eksisterende kjennskapen jeg har til Valle, har jeg fått en bredere erfaring og kunnskap gjennom befaringene.

Offentlige dokumenter, muntlige og litterære kilder

Muntlige kilder er viktige. Samtaler og intervjuer med lokalbefolkningen, samt andre relevante personer er en del av innhenting av data. Gjennom samtaler med både privatpersoner og mer offentlige aktører, fikk jeg mye informasjon og tips. Flere av informantene har et nært kjennskap til stedet, og kom med detaljopplysninger.

Illustrasjon av et område i Setesdal som kan bli et utgangspunkt for en tur i Setesdalskulturen.

Gjennom mer uformelle samtaler med lokalbefolkningen, har bekreftelser på at det er lite opparbeidete turveger utenom bilvegene og få samlingsteder med parkpreg. Dette er noen av de signalene som har kommet frem og vært en kilde til kunnskap.

Illustrasjon av et område i Setesdal som kan bli et utgangspunkt for en tur i Setesdalskulturen.

De litterære kildene er alt fra lokal litteratur, som bygdebøker og "Gamalt or Setesdal", til bøker om landskapsanalyse, turplanlegging og offentlige dokumenter. De offentlige dokumentene er kommuneplanen, arealplanen, forslag til ny arealplan og mange offentlige rapporter.

Illustrasjon av et område i Setesdal som kan bli et utgangspunkt for en tur i Setesdalskulturen.

Foto og skisser

Bildematerialet utgjør en stor del av innholdet. De fotografiene som er opphavsrettslig beskyttet, har jeg spurt om å få lov til å bruke. Disse bildene krediterer jeg med fotografens navn og nettsidens adresse. De fleste klatrebildene er av Peter Brunnert. På andre illustrasjonsbilder vil nettadressen stå oppført som kilde. Der det ikke står noe kilde, er bildene eller skissene laget av meg.

Illustrasjon av et område i Setesdal som kan bli et utgangspunkt for en tur i Setesdalskulturen.

Ikke valgte metoder

Jeg har ikke brukt brukermedvirkning i denne oppgaven. De intervjuene jeg har gjort, har i hovedsak dreid seg om faktakunnskaper og opplysninger til oppgaven. Det å intervjuে mange av de fastboende som et analysegrunnlag, ville vært en annen innfallsvinkel til oppgaven. Det kunne vært en veldig interessant vinkling, men innenfor den tiden jeg har til rådighet har jeg valgt andre metoder for arbeidet.

DEL 2: Sted

SETESDAL

- Setesdal ligger i Aust-Agder og utgjør mer enn 50 % av fylkets areal.
- Dalføret ligger i nord sør retning.
- Elven Otra er hovedåren gjennom Setesdal.
- Otra strekker seg 245 km fra Bykleheiene til Kristiansand i sør.
- Setesdal består av kommunene fra nord til sør: Bykle, Valle, Bygland og Evje og Hornnes.
- Disse fire kommunene har til sammen 6890 innbyggere.
- Iveland kommune blir noe ganger definert som en del av Setesdal.
- Riksveg 9 er hovedtransportåren gjennom dalen på 235,7 km.
- Alle Setesdalskommunene har et godt offentlig tjenestetilbud.
- Utdanningsnivået i Setesdal er lavere enn totalt sett i landet.
- I utdanningsgrupper innen primærnæringsfag og pedagogiske fag er større enn landssnittet.
- Arbeidsplasser i ulike sektorer i Setesdal:

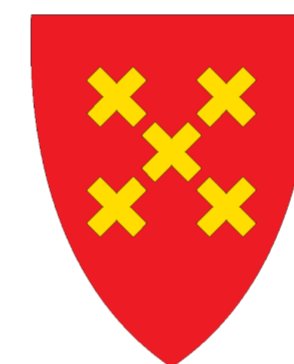
Kommunal forvaltning = 984

Industri = 915

Turistbasert næring = 564 (butikk, hotell og restaurant)

Bygg og anlegg = 342

Pendlertilpasning ut av regionen = 809

Aust-Agder fylke, Valle kommune i rødt

VALLE KOMMUNE

- Er den nest øverste innlandskommunen i Setesdalsregionen, Aust-Agder.
- Folketallet per 01.januar 2010 var 1 289 personer (SSB 2010).
- Kommunen har hatt nedgang i folketallet siden 1970.
- Valle kommunes samlede areal er på 1290 km².
- Fordelingen er slik:

0,7 % jordbruksareal i drift

5,1 % vann

9,2 % skogsareal

84,7 % heieareal

- Heiearealet er delt opp i Setesdal austhei og vesthei.
- Store deler av vestheia ligger under "Setesdal Vesthei - Ryfylkeheiane Landskapsvernområde".
- I dette området befinner Europas sørligste villreinstamme.
- Heieområdet har mye viddelandskap, men også topper over 1400 m.o.h.
- Vannkraft er og har vært en viktig inntektskilde for kommunen.
- Utbyggingen startet på 1960-tallet, med Brokke kraftstasjon som hovedsenter for Otra Kraft.
- Privateide småkraftverk er blitt bygget ut, anlegg nummer to er under bygging .
- Annen næring er innenfor bygg og anlegg, jordbruk, skogbruk, turisme og sølvsmedyrket.
- Det er flest ansatte i kommunal sektor.
- Hytteutbygging og vintersportsstedet i Brokke er et satsingsområde og utvikler seg raskt.

- 01.januar 1962 ble Valle og Hylestad slått sammen til en kommune.
- Det er to sentre i kommunen, Valle og Rysstad som er lenger sør (tidl. i Hylestad kommune).
- Begge tettstedene har butikker, kirke og bibliotek.
- Valle er det største av tettstedene med kommuneadministrasjonen.
- Riksveg 9 som er hovedvegen, utgjør rundt 40 km gjennom kommunen.

LANDSKAPSREGIONER

NIJOS (Norsk institutt for jord- og skogkartlegging) har utarbeidet et referansesystem for ulike naturtyper i Norge. Totalt har de delt inn landet i 45 regioner. Valle ligger i region nummer 12 som har fått navnet: Dal- og fjellbygder i Telemark og Aust-Agder. Hver region blir vurdert ut i fra seks hovedkomponenter, det er landskapets hovedform, landskapets småformer, vann og vassdrag, vegetasjon, jordbruksmark, bebyggelse og tekniske anlegg (Puschman 2005). Beskrivelsen under går ut i fra disse seks temaene.

Denne inndelingen av landskapsregioner er med på å kategorisere de ulike kvalitetene som finnes i hele Norge, når det gjelder landskapet. Selv om beskrivelsene blir noe generelle og grove, er det likevel en bevisstgjøring på hva landskapet er. Dette er med på å øke verdien til landskapet og finne de likhetstrekk som er synlige i hver region. Områdene avgrenses ikke av kommune- og fylkesgrenser, men det er landskapet som er premissgiver for en avgrensning.

Beskrivelse av region 12 og Setesdal

Region 12 framstår som variert, dette fordi landformkombinasjonene er så mange. Dalførene er mest samlende når det gjelder landskapets hovedform, men også det veksler i uttrykk. Korte og krokete daler til langstrakte og dyptgående innsjøbassenger, er noen av variantene. Setesdal er mindre kaotisk, det er en U-dal som følger de store strukturene i grunnfjellet. Dalføret ligger i retning nord – sør. Oppe på fjellet endrer landskapet seg til storkupert hei med innslag av småkupert vidde.

Landskapets småformer har store variasjoner. Disse formene kan være løsmasser som finnes ned mot dalbunnen. I Setesdal består disse mest av elveavsteneringer. Stedvis har dalsidene glattskurte fjell, slik vi ser i Valle sentrum.

Det er to hovedtrekk som dominerer når det gjelder vann og vassdragsressursene, det er store elver og innsjøer. Setesdal har Otra som følger dalen fra Bykle i nord og ned til Kristiansand i sør. Elven varierer mellom å være smal og mer anonym, til store fjordsjøer, som for eksempel Byglandsfjorden. Elven preges også av at det har vært vannkraftutbygging siden 1960-årene.

Vegetasjonen er mye barskog. Det er mest granskog, men det finnes også homogene furuskogbestander på grusmoer i dalbunnen og på skrinne bergsider/ fjellkoller. Høytliggende dal- og fjellsider, opp mot tregrensen, er det et kraftigvoksende bjørkebelte. Løvskog finnes særlig på innmark og på kantområdene til dyrket mark. Også artsrike slåtteeenger finnes i dalen, men disse er truet, mye på grunn av at tungdreven mark blir lagt ned.

Hele regionen har lite innmark, totalarealet er rundt 2 % på dyrket mark. Jordbruksmarken er mest brukt til grasfôr og sauhold. Det er godt skogs- og fjellbeite, og sauene drar opp på heia på sommeren. Regionen har mest sau, lite kyr og noe geit. I Valle er det sau som dominerer, ellers er det og noen kyr.

Regionen preges av likhetstrekk innenfor kultur og byggeskikk. Både i Setesdal og Telemark finner man mange eldre laftehus. Gårdene ligger noe spredt og har mange bygninger på gårdstunet. De gamle husene kan være særpreget med rosemaling og utskjæringer. Gårdene ligger ofte på den solvente siden og de eldre gårdene er typiske midtligårder, hvor lokalklimaet var godt. De er få store tettsteder, og kommunesentre har offentlige kontorer, næring og nye byggefelt. I Valle heter det sentrumsnære byggefeltet Leite. Av tekniske installasjoner er det synlige kraftgater og kraftanlegg. Slike inngrep i forbindelse med vassdragutbyggingen er ofte synlige på fjellet, både ledninger og regulerte vann. (Puschman 2005)

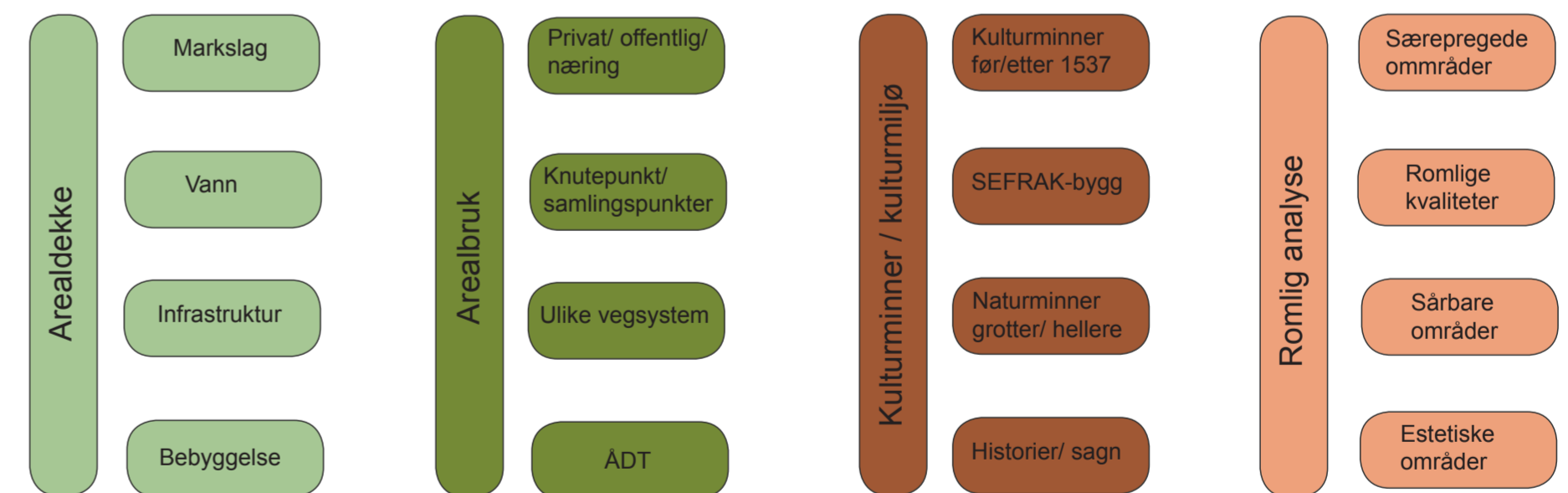

ANALYSEMODELLEN

Landskapsanalysen tar utgangspunkt i figuren under. Den tar opp fem ulike analysetemaer. Selve temaene i figuren er valgt i forhold til stedet og de mulighetene som ligger her. Det gjelder både eksisterende muligheter, men også nye som kan føre til mer aktiv bruk av området. Denne bruken er rettet mot friluftsliv og kultur. Alle analysetemaene er vinklet mot friluftsliv, og viser hvordan området egner seg til det. Dette gjør landskapsanalysen stedstilpasset. Tilslutt blir hele analysen oppsummert. Dette danner grunnlaget for veien videre.

Oppsummeringskart: Sammenhenger, problemer, kvaliteter

Geologi, landformer og sol/ skygge

DEL 3 - REGISTRERING OG ANALYSE

Geologi & landformer

Geologi, landform, sol og skygge er det underliggende grunnlaget for videre analyse. Nettopp terrengforholdet har mye å si for hvordan utviklingen og grunnlaget for liv har vært nettopp her. Geologien og landformene gir fundamentet for landbruket og plantevekstene. Dette er med på å forme området med ulike kvaliteter og aktiviteter. Geologien gir utgangspunktet til varierte og spennende turer i landskapet.

Valle ligger i en dalbunn, hvor fjellene som omkranser bygda byr på flotte friluftslivs opplevelser. Bratte fjellsider og blokkdekt mark kan skape barrierer i landskapet. Dette landskapet byr også på muligheter til fjellklatring, grotting, utfordrende turer i kuppert terreng og turer med god utsikt. Landformene er med på å skape romfølelse. Hvordan romfølelsen oppleves kan være individuell, men man kan trekke frem generelle romlige oppfatninger. Slikt er nyttig å ta med seg videre fra analysen. Vegetasjonen er også en faktor som er med på å skape rom. Hva som faktisk vokser på hvilke stedet er betinget av geologien og grunnforholdene.

Sol og skyggeforholdene er tatt med under dette kapittelet, fordi landformene og geologien har en direkte påvirkning på lysforholdene. Fjellene gir premissene til solinnfallet, rommet og vekstforholdene. Alt dette vil igjen påvirke opplevelsen av å være tilstede i landskapet.

Arealdekke

Markslog, vann, overordnet infrastruktur og bygging vises i arealdekkekartet. Dette temaet vil belyse hvilke vegetasjon som finnes og strukturene i bebyggelsesmønsteret og vegsystemet.

Vegetasjon har ulik struktur og ulike kvaliteter. Nettopp dette gjør landskapet til en mangfoldig opplevelse. Det er forskjell om du beveger deg i tett skog eller om du vandrer langs store, åpne jorder. Et eksempel på variasjon kan være skogen. Den er delt inn i barskog, blandet skog og løvskog. Innenfor et tema som for eksempel barskog, vil det igjen kunne deles inn i flere nyanser. For opplevelsen vil det spille en rolle hvilke treslag det er, hvor mange sjikt som finnes, hvor slitesterk bunnvegetasjonen er og så videre. Anne-Karine Dyring har i boken «Natur i boligområder» (1986) skrevet om disse ulike kvalitetene i naturen, og jeg har hentet kunnskap fra denne boken.

Åpen eller tett skog skaper ulike vekstforhold, som igjen vil gi grunnlag for planteartene. Dette er med på å gi friluftslivet variasjoner. Slik vil alle de elleve kategoriene under markslog utgjøre variasjoner i inntrykk og friluftslivsopplevelse. Enten arealdekket skaper barrierer, nye oppdagelser eller sammenhenger skal dette komme frem i analysen.

Arealbruk

Målet for oppgaven er å tilrettelegge for ny bruk rettet mot friluftsliv. Det er i en slik sammenheng viktig å se på hva som allerede finnes av slikt tilbud. Dette kan gjøres i en arealbruk analyse. Alt av interesse for brukerne registreres. Brukergruppen er delt opp i to hovedgrupper, den fastboende og turisten. Av disse to, finnes det flere undergrupper som er interessert i ulike turalternativer. Slik som hverdagsturen, trimturen, kulturturen, ekstremturen eller langturen.

Uansett hvilke turer brukeren benytter, vil det være et behov for et samlet totaltilbud. Det vil være butikker, overnattingssteder, spisesteder, kulturopplevelser og annet som brukerne har behov for. Fastboende og turister vil ha noe ulikt behov av tilbud. For de fastboende vil sportsarenaer, skole, lekeplasser være noen av viktige samlingspunkt. Problematiske områder er viktig å belyse i en slik arealbruk analyse. De kan ha en sammenheng med vegsystemet, tilgjengeligheten til ulike områder eller andre eventuelle mangler.

En videre utvikling av stedets tilbud, må ses i sammenheng med det som allerede finnes. Det er viktig å koble dette sammen for å skape et helhetlig og fullverdig tilbud.

Kulturminner & Kulturmiljø

Det er mye kultur i Valle, både kulturminner fra tidligere tider og nålevende kultur. Kulturminnene gir dybde til stedet og setter Valle inn i et historisk perspektiv.

I analysen blir det løftet fram flere kulturminner som er av stor betydning for området. Dette vil trolig ha interesse for både de fastboende og turistene. Kulturminnene kan bli turmål i selv, ved å framheve det som finnes. Kulturen og historien i dette området, er full av fortellinger og informasjon. Et pedagogisk opplegg kan lett knyttes til et slikt kulturområde, både når det gjelder skole, barnehage, turister, pensjonister og andre grupper. Med en slik innfallsvinkel vil muligens lokalbefolkningen bli knyttet nærmere til historien og stedet i seg selv.

Analysen vil være nyttig i forhold til videre planlegging av området. Ikke minst ved å se på kulturtemaet i forhold til den overordnede sammenhengen mellom flere av analysetemaene. De stedene som fremheves i analysen, vil være en opplevelse i seg selv. Disse vil kunne oppleves enda sterkere når dem blir tilrettelagt og sett i sammenheng med omgivelsene. Naturen og kulturlandskapet er viktige ingredienser og hører sammen med kulturopplevelsen.

Romlig analyse

Rom oppleves like mye ute som inne. Det er mange faktorer som er med på å skape rom. Noen av dem er allerede nevnt, som geologi, landformer og vegetasjon. Fjellene setter tydelige grenser for det overordnede rommet i Valle. Småkuppert landskap deler det opp, det samme gjør vegetasjonen. Gjennom å definere rommet og sette ord på opplevelsene, vil disse kvalitetene komme tydeligere frem. Ut i fra en slik analyse kan den bidra til å være med på å utvikle nye områder i Valle.

Hvordan man beveger seg gjennom og i de ulike rommene, kommer an på flere faktorer. Er det god utsikt, åpent, lukket, eksponert eller tett? Andre forhold som lukt og lyd kunne man også tatt med, selv om det ikke blir gjort i denne analysen. Rommene kan bli delt opp av ulike barrierer. Disse barrierene trenger ikke være vertikale terrengformer eller fjell, men en elv, et vann eller en veg kan også dele rommet.

Nettopp skiftningene i et landskap, gjør rommene dynamiske og varierte. Da blir også turen i landskapet mer interessant. Gordon Cullen viser i sin bok, «The Concise Townscape» (1966), ulike romforløp gjennom tegninger og skisser. Ved å hente inspirasjon fra hans metode, vil jeg vise deler av stedets romlige kvaliteter gjennom å tegne et valgt romforløp.

Analysen er kalt for en romlig analyse. Ved å fremheve områder som har en spesiell romlig kvalitet vil det være med på å danne en enda klarere bevisstgjøring i forhold til landskapet. Kvalitetene er knyttet til det visuelle. Slike områder er viktige og attraktive i forhold til friluftsliv og opplevelse.

Oppsummeringskart

Dette kartet summerer opp de viktigste funnene fra de fem analysene. Her vil for eksempel viktige kulturminner, særegen vegetasjon og gode møteplasser bli belyst. Formålet med oppsummeringen er å løfte fram de verdiene og kvalitetene som skal brukes videre. Kartet vil bidra med å vise nye sammenhenger, peke på viktige kvaliteter som kan være med på å gi en overordnet struktur. Et eksempel kan være en ny turstistruktur som kombinerer viktige kulturminner og friluftslivaktiviteter.

Et slikt oppsummeringskart vil være med å berike og utvikle ideer til området. Slik sett er disse konklusjonene meget viktige for arbeidet videre som skal føre til en overordnet plan.

Geologikartene er i målestokk 1:40 000. Disse store utsnittene er valgt for å få et helhetlig bilde av landformene i Valle. Kartutsnittet strekker seg et godt stykke opp på fjellet, for å vise hvordan det omkringliggende terrenget rammer inn dalen. Kjører man nordover mot Valle, vil et skifte i landskapet komme når man kjører forbi Hallandfossen og inn mot Valle sentrum. Dalføret åpner seg og man blir invitert inn i et stort landskapsrom. Denne strukturen gir og har alltid gitt premisser til livet i bygden. Landskapets geologi, med berggrunn og løsmasser, er med på å gi forutsetningene for livsgrunnlaget.

Berggrunn

Selv om Setesdal ligger i samme landskapsregion som mange av dalførene i Telemark, kan Setesdal i følge Puschman (2005) sammenlignes i sin hovedform med de østlige dalførene i Norge. Likevel knytter Setesdal seg sterkt med Telemark i forhold til kulturtradisjoner, som for eksempel innenfor byggeskikk, sølvsmedkunst, folkemusikk og folkedans. Som nevnt følger Setesdal de store strukturene i grunnfjellet. Hvordan disse "veggene" har blitt til, vil forklares i teksten.

Nomelandsfjellet i Valle sentrum, er dalens vestlige side med en høyde på 795 m.o.h. På den østlige siden er terrenget synlig lavere, og sidene er her dekt med barskog. På fjellet er det storkupert hei med innslag av småkupert vidde, dette eksisterer både på øst- og vestsiden. Fjelltopper strekker seg over 1200 meter over havet.

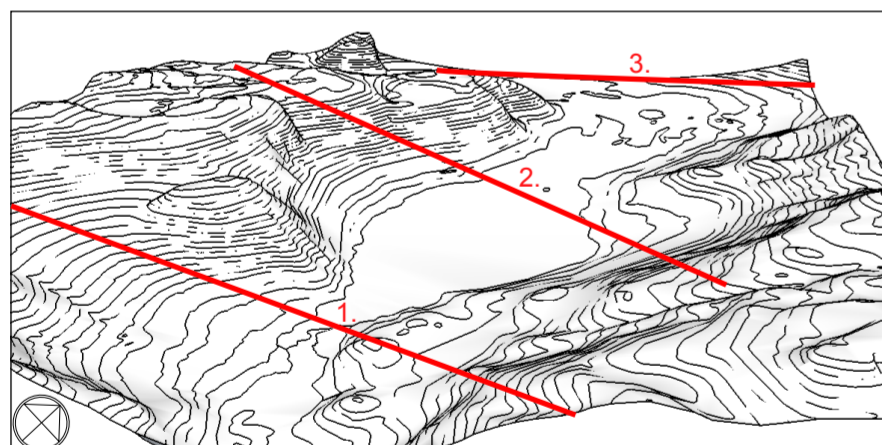
Formen på selve dalen ble dannet i den siste istid for over ti tusen år siden, hvor en tykk innenlands is dekket Skandinavia. Setesdal som er formet som en U-dal, og har blitt til gjennom breerosjon. Isbreen smeltet og trakk seg tilbake. I breen under isen, var smeltevannet fylt av sand, grus og stein. Dette gjorde til at fjellet eroderte. Siden berggrunnen i Valle er av dypergarter, for det meste granitt og små innslag av gabbro/ amfibolitt, ble fjellet noen steder slipt i jevne og glatte flater. (Andersen 2000).

Både Nomelandsfjellet og andre fjell i Valle kommune, er populære klatrefjell. Nomelandsfjellet blir av klatrere kalt for sva-fjell. Et slikt uttrykk sier at fjellet er glatt og har en helning som er mindre en 90 grader. Selve ordet sva kommer fra norrønt og betyr "glatt sted".

I Valle er høydeforskjellen fra dalbunnen og opp til toppen av fjellet på vestsiden, på rundt 500 meter. Vestsiden er den mest markerte i Valle. Andre steder er dalsidene slakere. Det kommer av at Bretungene her var kortere og relativt tynne, og resulterte i mindre erosjon. (Andersen 2000).

Snitt av landskapet

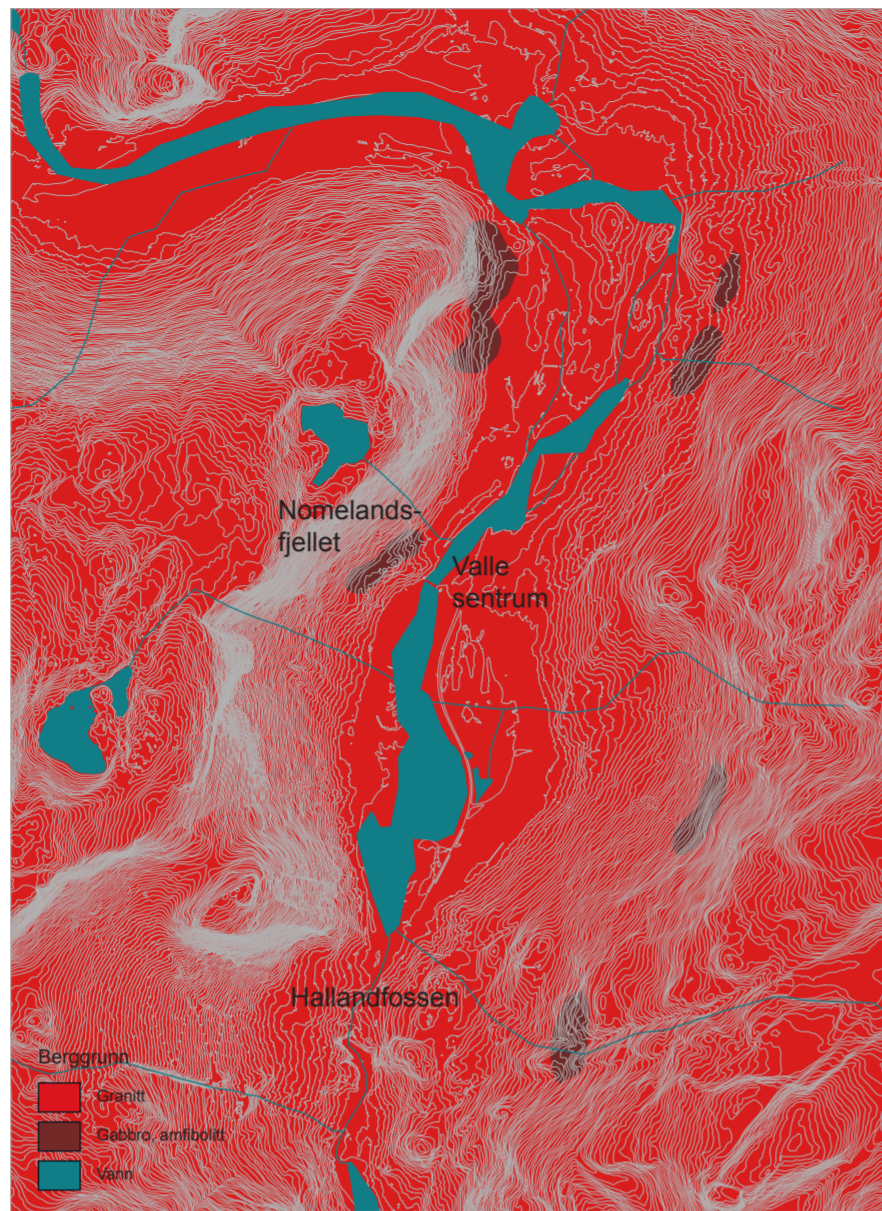
Gjennom tre snitt blir dalføret i dette området vist i et forløp. Snittene viser hvordan terrenget forandrer seg når man beveger seg fra sør mot nord. Snittlinjene er markert i det overordnede kartet under.

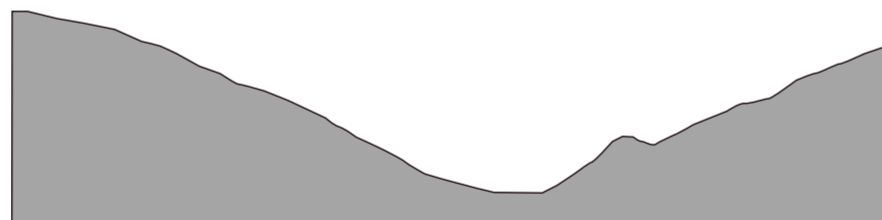
Terrenngmodellen viser hvor snittene omtrent er tatt ut i fra. Terrenngmodellen er bygd opp av 20 meter koter.

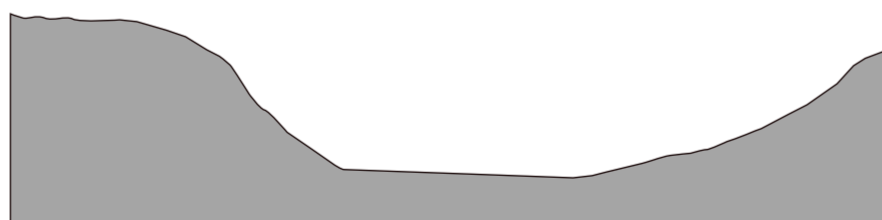
Foto: Peter Brunnett

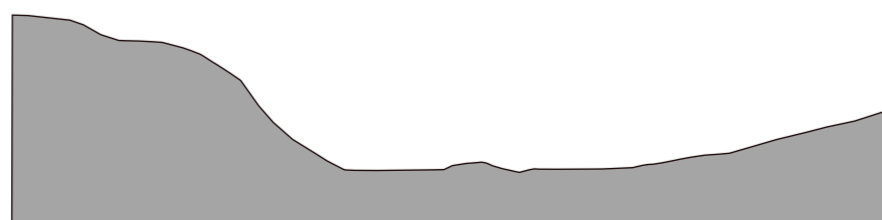
Grunddata fra: <http://www.ngu.no/ho/hm/Kart-og-data/>, 10.01.2010
Kartet viser berggrunnsforholdene i Valle. Ekvidistanse 5 m 1 : 40 000

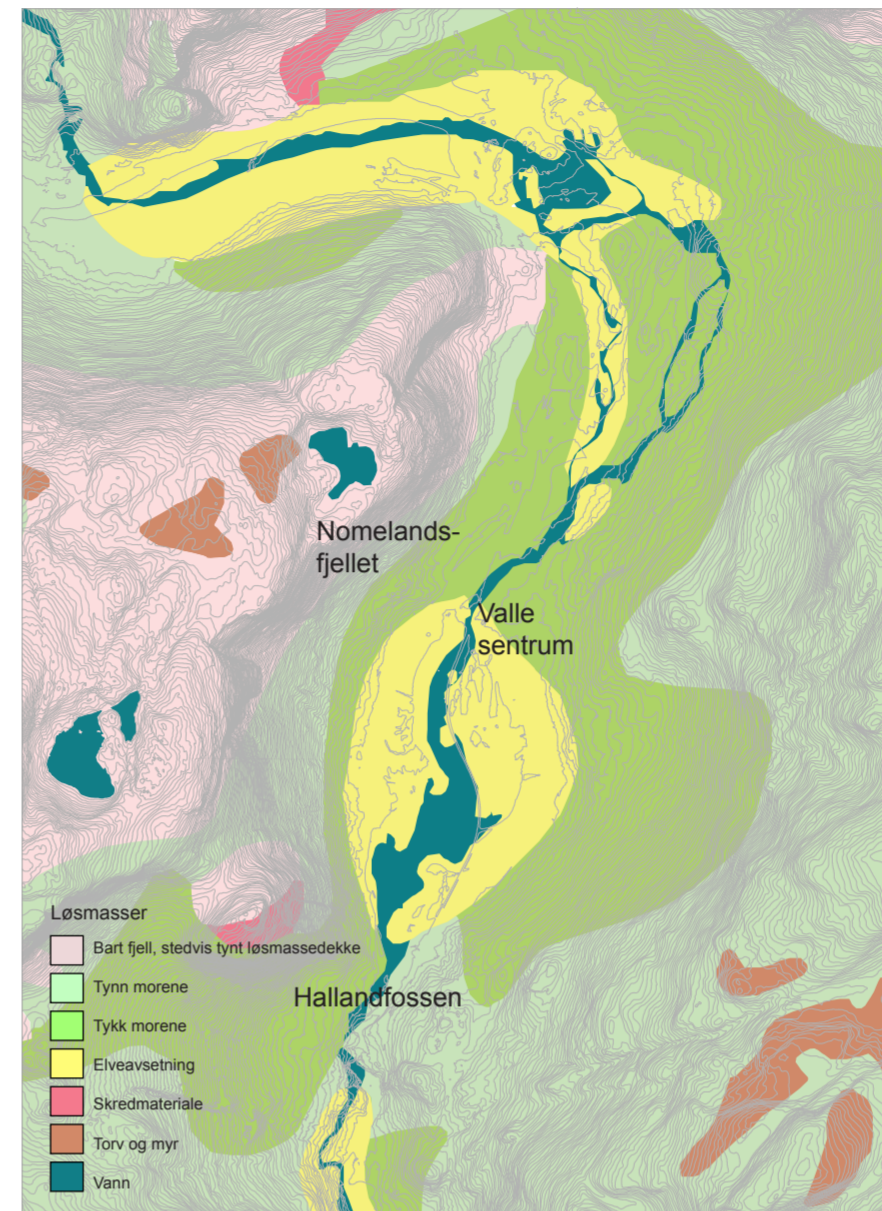
1. Tverrsnitt av profilen ved "inngangsporten" til Valle-bygda. Her er dalprofilen smalere og noe mer småkupert.

2. I dette snittet har dalen åpnet seg og viser et stort landskapsrom. Fjellet på venstre side er tydelig brattere og rammer inn U-dalen på denne siden. Terrenget på andre siden er slakere. Denne siden er solforholdene gode, samt dyrkingsforholdene.

3. De bratte fjellene fortsetter på vestsiden, mens det flater enda mer ut på østsiden med dyrket mark og skogkledde åser. Dalen tar en sving og dette landskapsrommet går over i et annet.

Grunddata fra: <http://www.ngu.no/ho/hm/Kart-og-data/>, 10.01.2010
Kartet viser løsmasseforholdene i Valle. Ekvidistanse 5 m 1 : 40 000

Løsmasser

I dalbunnen renner Otra sørover. Langs med elven ligger de beste dyrkbare områdene, hvor løsmassene for det meste er av elveavsetninger. Hvor gode forholdene er, bestemmes av hvilke type løsmasse som finnes. Langs elven i dalbunnen ligger det også stedvis tykk morene, hvor det er opparbeidet jordbruksområder. Den tynne morenen overtar oppover fjellsidene, hvor det vokser for det meste skog. Videre er det bart fjell, med stedvis tynt løsmassedecke. I Valle blir jorden stort sett brukt til produksjon av gras eller til beiteområder for dyr.

Dalbunnen består av store sammenhengende flater til jordbruk. Ferdsløse utmark er lovfestet i Norge. Når det gjelder ferdsløse på innmark, må mye større hensyn tas. Ferdsløse til fots er begrenset fra 14.10 til 30.04, når marken er frosset eller snølagt. Det gjør til at store deler av dalbunnen i Valle ikke tilgjengelig for allmennheten sommerhalvåret.

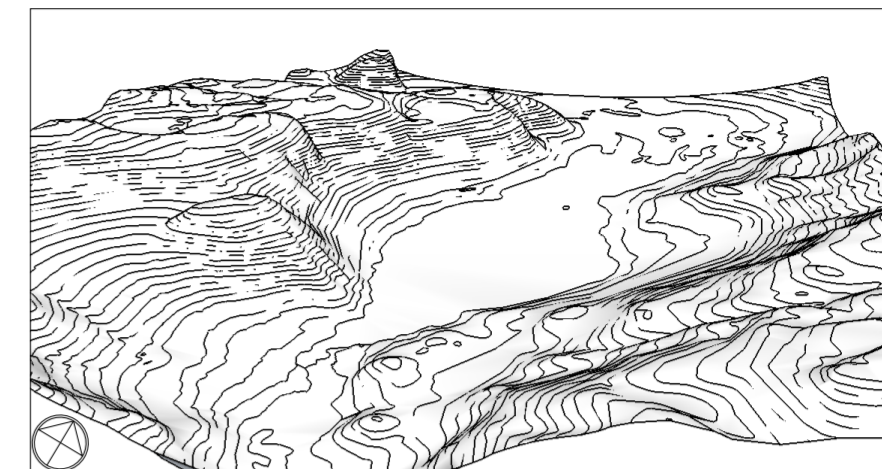
Oppsummering:

Geologien legger premisserne for hva som kan vokse i Valle. Det har vært jordbruk her i mange hundre år, hvor mennesker har benyttet seg av ressursene fra jorden. Landbruken er nå på vei nedover, og på grunn av nedleggelse av gårdsbruk og færre beitedyr, gror gamle jordbruksområder igjen. Slik landskapet er blitt formet gjennom årtusener, gir det mange friluftslivskvaliteter som kan benyttes her. Klatring, bading, grotting og varierte turmuligheter er noen av disse kvalitetene som kan nevnes.

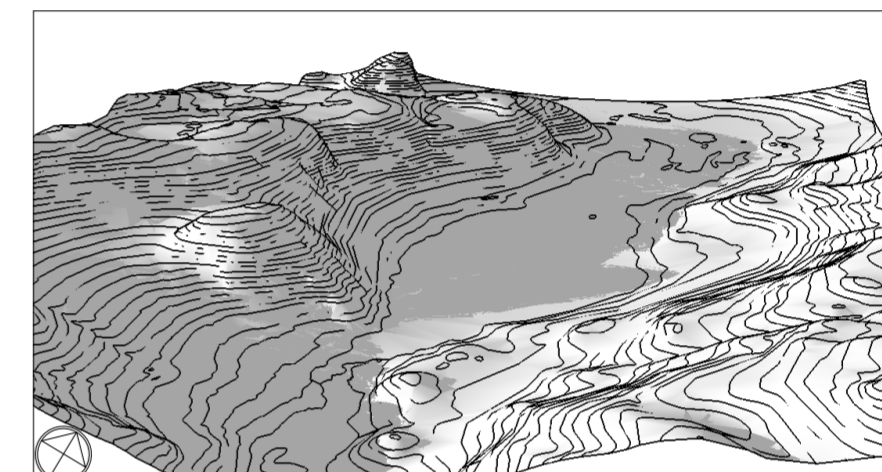
Sol/ skygge

Valle ligger 59,21 grader nord og 7,53 grader øst. Terrenngmodellen viser hvordan sol og skyggeforholdene påvirker lysforholdene i bygda. Det er viktig å kartlegge dette i forhold til aktivitetene som finnes og til en ny utvikling. Sol og skygge har mye å si for turopplevelsen. Ved at fjellene skygger for sollyset er gode forbindelser mellom øst- og vestsiden vesentlig. Slik vil man kunne utnytte de beste solforholdene. Sol og skyggekartene kartene viser dalføret i en nordøstlig retning.

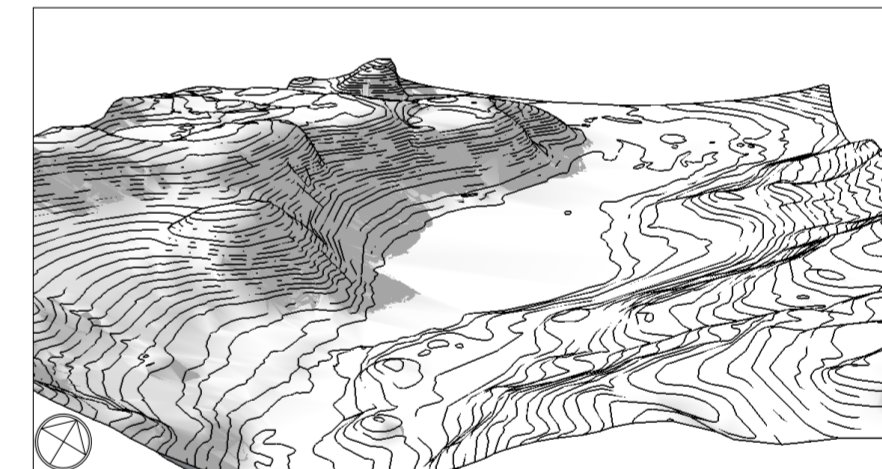
Kartene viser både sommer- og vintertid, og tidspunktet på dagen er lagt til kl. 12.00 og 17.00. Dette er for å vise to ulike situasjoner på dagtid, hvor tidspunktene tiltrekker seg ulike målgrupper. Kl. 12.00 er et naturlig tidspunkt i forhold til tur og friluftsliv i helgene eller på fridager/ ferier. Dette tidspunktet er også valgt i forhold til eventuell bruk i skolen og barnehagen. På ettermiddagen, kl. 17.00, er dette i et tidsrom hvor de fleste er kommet hjem fra jobb og skole. Den hverdagslige trimturen, trilleturen eller "ut og luften hunden"-turen passer inn i dette tidsrommet. Alle kartene tar utgangspunkt i vårjevndøgn, høstjevndøgn, sommersolverv og vintersolverv.

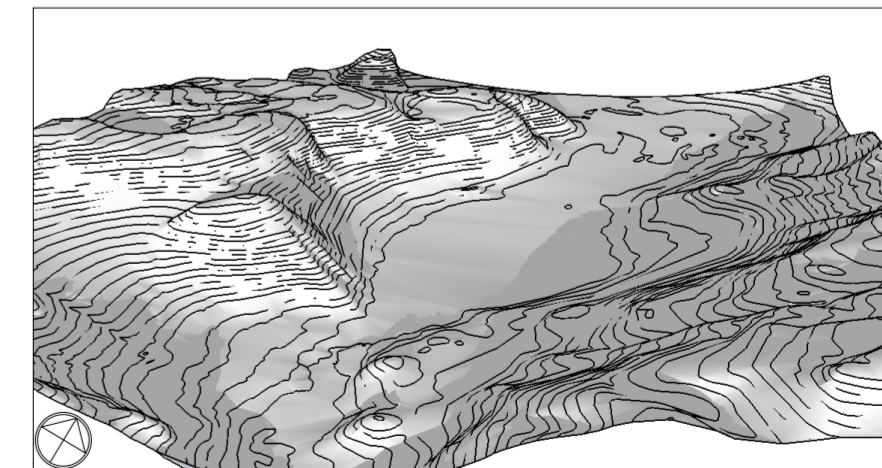
Vår- og høstjevndøgn (21. mars og 22. september), kl. 12.00: Dette kartet viser hvordan situasjonen er gjennom hele sesongen, fra mars til september. Situasjonen viser at solforholdene er utmerket kl. 12.00 på dagen hele barmarksesongen. Det er ingen skyggefulle områder, derfor er det ikke nødvendig å vise denne situasjonen sommerstid

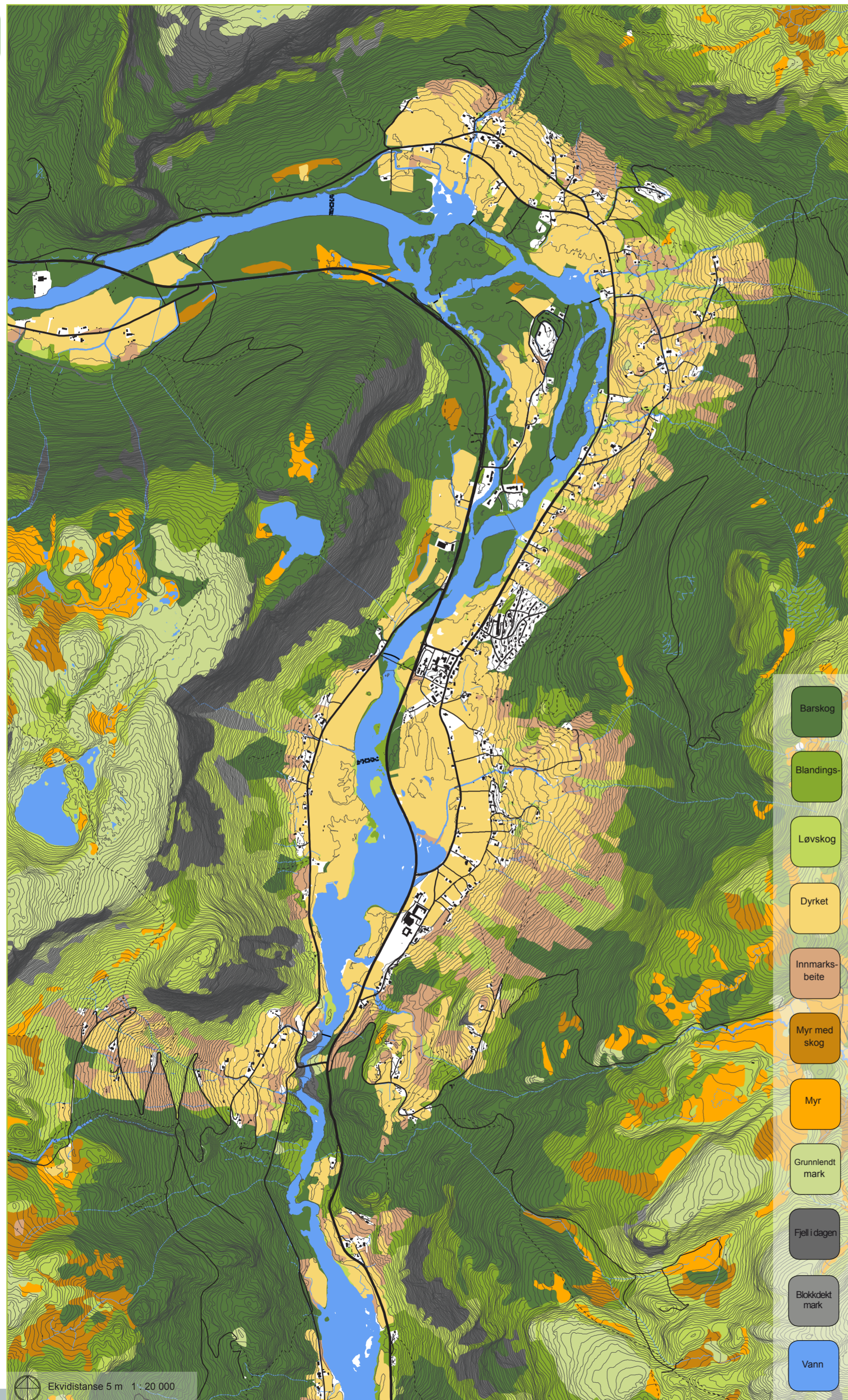
Vår- og høstjevndøgn (21. mars og 22. september), kl. 17.00: Ettermiddagen viser en mye mer skyggefull situasjon. Det er spesielt den vestlige siden hvor solen går ned først. Det er nettopp denne siden hvor hovedvekten av en ny utvikling skal skje. Derfor er det viktig å være bevisst på hvordan solforholdene er i dette området.

Sommersolverv (22.juni), kl. 17.00: Situasjonen viser en solfylt østlig side, mens fjellene på Nomelandsiden begynner å skygge til deler av området. Men enda er det sol de fleste plassene, også langs elven som går i midten av dalbunnen

Vintersolverv (22.desember), kl. 12.00: Vintersituasjonen viser at selv om solen står lavt, er det likevel noe sol på den vestlige siden av dalen. Kl. 17.00 er solen gått ned og det er relativt mørkt (skumring). Selv om problemstillingen ikke innbefatter vintersesongen, er det likevel interessant å se på en vintersituasjon. Når området er lagt til rette for friluftsliv, vil det være et poeng å kunne bruke deler av området også vinterstid.

De elleve viktigste kategoriene for arealdekket blir beskrevet med tekst og bilde. Bildene er tatt innenfor kartutsnittet. Analysen av arealdekket beskriver de enkelte kategoriene i forhold til bruk av området for friluftsliv. Plantenes karakter, de ulike sjiktene og slitasje er noe som vil bli beskrevet, fordi dette påvirker opplevelseskvaliteten og fremkommeligheten.

Vallebygda preges av jordbrukslandskap i dalbunnen, hvor dalsidene stort sett er dekket med skog. Dalens form understrekes av fjellene rundt. De klimatiske forholdene for plantene er ganske harde. Valle ligger fra herdigheitszone 5 og opp til sone 8, deretter kommer fjellsonen på heia. Det kan selvfølgelig være gode lokalklimatiske forhold enkelte steder, men generelt gjør klimaet det slik at edlere former for løvskog ikke eksisterer her.

Barskog

Barskog

Barskogen er en blanding av granskog og furuskog, hvor gran er den dominerende arten. Granskogen er stedvis en blåbær- og småbregnegranskog og andre steder lågurtgranskog. Begge disse typene har to sjikt, bunnsjikt og tresjikt. Blåbær, gaukesyre, mose er noen av slagene som vokser tett på bakken. Bakken kan også være dekket av strø, humus fra vegetasjonen rundt. Med bare disse to sjiktene gjør det til at underlaget er lett å gå på. Med nakne, opprette trestammer på et irrgønt teppe av gaukesyre, blir stemningen trolsk og vakker. Trestammene kaster skygger og man opplever små, åpne rom under et tak av granbar. I en slik homogen skog kan trærne noen ganger stå så tett, at det likevel kan oppleves som vanskelig å ta seg frem. Barskogen vokser i dalsidene, særlig på den østlige siden, eller i de områdene hvor terrenget er litt slakere. Noen hogstfelt er synlig nede fra dalbunnen.

Blandings-skog

Blandings-skog

Blandings-skogen består av løvskog og barskog. Denne typen skog opptrer stedvis langs med elven, oppover dalsidene, mellom dyrket mark og innmarksbeite. Blandings-skogen har ofte flere sjikt, det kan være bunnsjikt, feltsjikt (ca. 0,8 m), busksjikt (ca. 2 m) og tresjikt (over 2 m). Kombinasjoner av disse sjiktene vokser opp og kan gjøre fremkommeligheten vanskelig. Særlig gjør busksjiktet det vanskelig, hvis det vokser tett. I blandings-skogen består løvskogen av mye bjørk. Lerk er også et nåletré som finnes stedvis, men mest som solitærtré. Ellers opptrer også einer i blandings-skogen. Opplevelsen i en slik blandings-skog blir variert, med ulike farger, lukter og underlag.

Løvs-kog

Ren løvskog finnes det noe av nede i dalbunnen. Partiene oppstår stedvis langs elven som kantvegetasjon og mellom områder med dyrket mark. Selv om mesteparten av løvskogen er bjørk, finnes det innslag av andre arter som rogn, selje, gråor, osp og hegg. Løvskogen generelt dominerer mest oppover mot fjellet og på fjellet. Der er det store sammenhengende områder med bjørk og fjellbjørk, som vokser opp mot tregrensen. Bunnsjiktet i bjørkeskogen på fjellet består av lav og krekling. Lenger nede er det mer blåbærling, gress og småbregner. Fremkommeligheten varierer i forhold til hvor kraftig felt- og busksjiktet vokser. På bildet ser vi en kaotisk løvskog, med et kraftig voksende busksjikt. Dette gjør at romopplevelsen er trang og fremkommeligheten vanskelig. Rester av stuyvingstrær kan man ikke lenger finne. Det var vanlig å bruke løvet før i tiden. Under "lauvinga" ble løvet samlet sammen i bunter, lagret og ble siden for til dyrene. Det ble slutt på "lauving" etter 2. verdenskrig (Jansen/ Rynningen, 1994). Lauvinga var med på å holde busksjiktet nede.

Løvs-kog

Løvskogen som står på beitemark, har bare to sjikt, bunnsjikt og tresjikt. Derfor er opplevelsen av denne løvskogen mer ryddig og åpen. Dyrene beiter ned de andre sjiktene, og holder kulturlandskapet åpent.

Dyrket mark

Dyrket mark

Den andelen av dyrket mark i Valle kommune er svært liten. Likevel preger jordbruket bygda mye. De geologiske og klimatiske forholdene i dalbunnen gjør til at det er mulig. Elveavsetningene og den tykke morenen gjør grunnlaget godt. På begge sidene av elven er det dyrket mark. Den østlige dalsiden er mest soleksponert og ikke like bratt, derfor er det mest dyrket areal her. Høyproduksjon er det som dominerer. Korn og annen matproduksjon er nesten ikke lenger tilstedet, slik det var før i tiden. Jordene danner gulvet, mens fjellene er vegger og himmelen tak. Landskapsrommet er stort, åpent og luftig. Selv om denne åpne følelsen dominerer dalbunnen, er ikke arealene tilgjengelige fra andre steder enn langs vegene. Ferdseil på innmark er ikke tilgjengelig sommerhalvåret, fra 30. april til 14. oktober.

Vann
Vann

Elven som renner gjennom Setesdal er Otra. Den varierer i bredde og størrelse. I noen områder deler den seg opp, og danner områder med små øyer. Terrenget blir her mer uoversiktlig. Slik Otra fremstår gjennom Vallebygda, er den ganske vid og åpen. Den går fra småstryk til rolige, stille partier og over til fossefall ved Bø-broen. De to fossene her, er Prestefossen og Hallandsfossen. Hallandsfossen ligger ved Bø-broen og er et av de smaleste partiene helt ned mot kysten. Dette gjør fossen stor og vill. Her er det blankskurte fjell, terrenget er bratt og kan være farlig. Det er her satt opp et informasjonsskilt om Hallandsfossen, som er nesten uleselig.

De første reguleringene startet så tidlig som i 1860-årene. Reguleringen påvirker vannføringen, og terskler er bygget opp slik at elven ikke skal ligge tørr når vannføringen er lav. Etter tersklene er det små eller store stryk. Vårflommen kommer hvert år, med ulik kraft. I kartutsnittet er tersklene både av mur og av elvestein. Disse linjene i elven opptrer ulikt. Ved elvesteinterskelen risler vannet over, fisken kan komme seg forbi og den er lite synlig i landskapet. Murtersklene er markerte og definerte. De synes godt og demmer tydelig opp vannet.

Otra er en stor kvalitet i landskapet. Men den har også vært en barriere før i tiden, da det ikke var broforbindelse. Nå er det flere broer over elven og barrieren er mindre. Bading og fiske er vanlige aktiviteter i sommerhalvåret. Tilvekst av gress er et problem langs elvens rolige områder. Elven gir dalbunnen et friskt, blått pust. Den har en svært god vannkvalitet og er en del av livsgrunnlaget.

Innmarksbeite

Innimellom den dyrkede marken er innmarksbeiter. Dyrehusholdningen i dag er dominert av sauer, men kyr er en del av den. Beiteområdene ligger for det meste oppover dalsidene og utnytter de områdene som ikke er så godt egnet til jordbruk. Valle har opplevd en reduksjon av dyrehushold. Dette påvirker landskapet. Gjengroing av de smale teigene, som før var til beiteområder, er blitt et resultat. Før i tiden var geiter en del av dyrehusholdet. Dette holdt mye av vegetasjonen nede. Noen av innmarksbeitene er spesielt verdifulle områder, som har flotte kvaliteter i kulturlandskapet. De er med på å gi variasjon og særpreg til ulike områder. Om sommeren er sauene på fjellbeite.

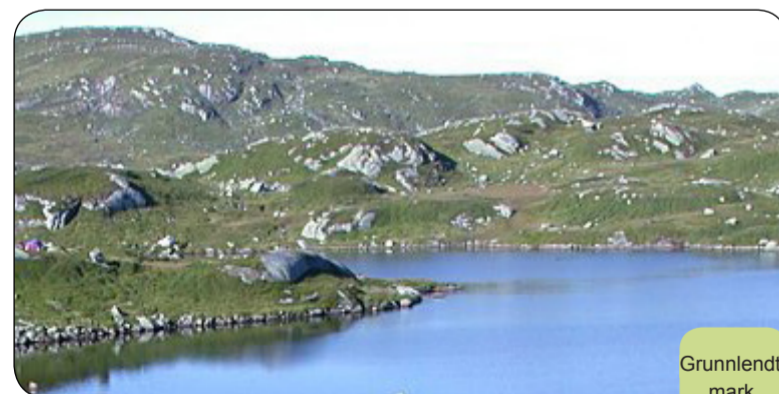

Innmarksbeite

Myr med skog
Myr
Myr / Myr med skog

Myrområdene ligger for det meste på oppe på fjellet. Kategorien er delt opp i myr med skog eller bare myr. Dette er fordi stedets karakter vil være veldig ulik om det er dekket med skog eller ikke. Rene myrområder uten vegetasjon finnes stort sett oppe på fjellet. Områder med myr med skog finnes noen få steder nede i dalen. Begge deler oppstår i forbindelse med høytliggende grunnvann slik som ved vann, elver eller bekker. Disse områdene har dårlig sliteevne på bunnsjiktet. Her vil tråkk føre til gjørmete stier. Myrer, også de med trær, er ofte mer åpne, her vokser ulike gress typer, mose og torv blir dannet.

Grunnlendt mark

Denne typen mark finnes mest på fjellet, i overgangen mellom fjell i dagen og skog. Her er det et og annet tre, en del knauser som stikker opp og ellers tynt jorddekke med bunnvegetasjon. Det er ikke fruktbar jord og med mye fjell som nesten ligger i dagen er det ikke så frodig. Terrenget er åpent og lett å bevege seg i.

Grunnlendt mark
Fjell i dagen / Blokkdekt mark

De blankskurte fjellssidene er tydelig tilstedet i Valle. Fjellet blir en vegg i rommet. På bildet ser man Nomelandsfjellet, som er en populær klatrevegg. Noen steder på den vestlige siden, er det også blokkdekt mark. Disse områdene ligger inni skogen under bratte fjellvegger. Disse er lite eksponert i fotenden av fjellet.

Fjellet og den blokkdekte marken kan være barrierer i landskapet. Like mye kan det være en kilde til lek, rekreasjon, trening, spenning og mestring. Klatring og grotting er aktiviteter som er for de litt mer ekstreme og som vil tøye noen grenser.

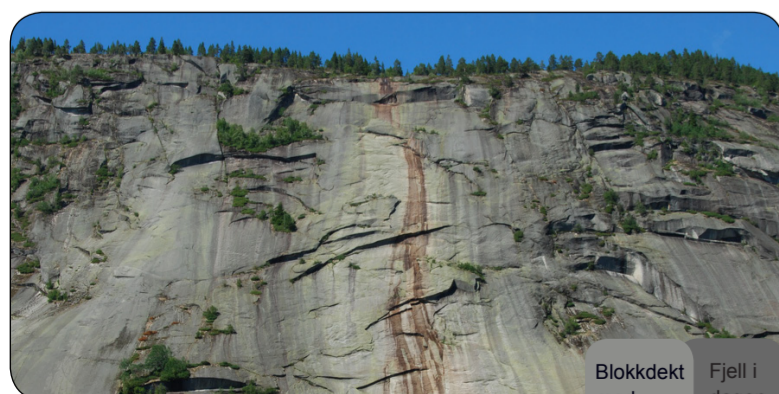

Blokkdekt mark
Fjell i dagen

Foto: Peter Brunner

Oppsummering: Arealdekket i Valle

Elven Otra, deler dalbunnen i to. Begge sidene har dyrket mark og bebyggelse. På den østlige siden er det mer bebyggelse og større, sammenhengende områder med jordbruk. Solforholdene er også bedre på den østlige siden. Det er likevel lange tradisjoner for jordbruk på begge sidene av elven. De dyrkbare områdene gjør det meste av dalbunnen utilgjengelige for friluftsliv. Dette gjelder fra tidlig vår til sein høst. Bare langs de eksisterende vegene er det mulig å komme nær innpå jordbrukslandskapet.

Jordbruket er konsentrert nede i dalbunnen og delvis oppover dalsidene. De bratteste dalsidene er for det meste dekket av skog. Den vestlige siden er brattest, og stedvis er terrenget vanskelig å ta seg fram i. Nomelandsfjellet markerer dalformen med sin glattslipte overflate. Fjellet er et tydelig element og er fremtredende i dalen. På den østlige siden strekker innmarksbeitene og jordbruket seg oppover der terrenget ikke er like bratt. Gjengroing av teigene er et resultat av at færre holder dyr, og at de vanskelige dyrkbare områdene ikke blir brukt i like stor grad nå som før i tiden.

De ulike typene skog har ulik karakter og oppleves derfor ulikt å bevege seg i. Det er store og tette partier med barskog. Den kan være så tett at det kan være vanskelig å ta seg fram i skogen. Den er mørkere og mindre lys slipper gjennom. Innimellom dyrket mark og innmarksbeitene, er det mer tett løvskog og blandingsskog. Disse to typene finnes også langs elven. Her slipper det mer lys gjennom og busksjiktet er ofte kraftigvoksende. Opp mot fjellet og på fjellet er det bjørkeskogen som dominerer.

Hardførheten begynner på sone 5, så en rik edelløvskog eksisterer ikke her. Beiteområdene er spesielt verdifulle, hvor floraen er svært rik. Disse områdene er flotte innslag i kulturlandskap, med et rikt biologisk mangfold. Disse områdene er truet, på grunn av redusert dyrehold. Landskapet vil alltid være i endring, og når dyrene forlater beite vil skogen ta over. Hvordan vegetasjonen skal prege Valle fremover, er det bare vi menneskene som kan styre og har derfor en nøkkelrolle når det gjelder dette temaet.

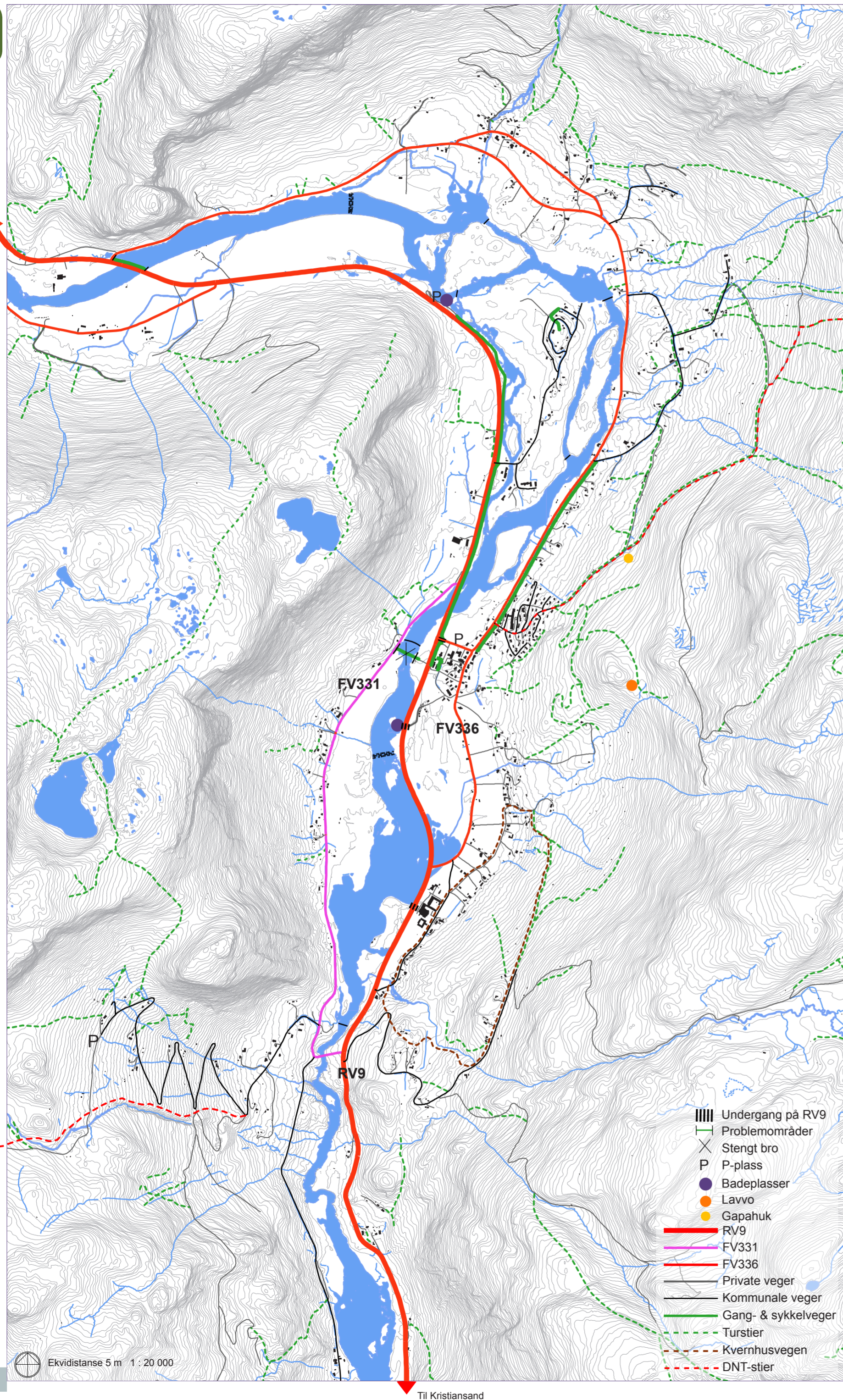

(da vi var fjorten)

var ennå kveldane annleis
enn dagane, ikkje berre mørkret
som kom, det var ein annan
verden

landskapet tetna
og samla seg, lyset sveiv
tynt og utspreidd over markene
før det trekte seg attende
til himmels

 Utdrag fra diktet til
Paal Helge Haugen, 1979

AREALBRUK : INFRASTRUKTUR

Infrastrukturen er en viktig del av arealbruken. Den binder områder sammen og viser hvordan ferdsel, handel og aktivitet har vært før i tiden og hvordan den er i dag. Ved å se nærmere på de eksisterende vegsystemene, kan man se på hva som fungerer og hva som eventuelt ikke fungerer. Denne analysen tar utgangspunkt i de myke trafikantene.

Fotgjengere og sykelister er ikke en prioritert gruppe i kommunen. Disse registreringene og analysene vil være viktig for den videre utviklingen av området og med tanke på aktiviteter og friluftsliv.

Riksveg 9
Vegen er hovedfartsåren gjennom kommunen og Setesdal. Den er lagt utenom Valle sentrum, som er kommunesenteret i kommunen. Ars døgn trafikken (ADT) er mellom 1000 - 2000 bilder i døgnet på denne vegen. Vegen er viktig i forhold til turisme, handel og forbinder Setesdal mot øst og vest. Det er spesielt mye trafikk i forbindelse med helgene, hvor hyttetraffikken spiller en stor rolle. Vegen danner en barriere mellom sentrum og området på Nomeland, vestsiden. Det er ingen overganger til denne siden og fartsgrensen er 80 km/t. Det finnes to underganger, de er beregnet på gangtrafikk/ traktorveg. Den ene ligger ved skolesenteret og den andre ved Valle Motell, undergang til badeplassen. RV9 krysser Otra to plasser i dette kartutsnittet, begge disse broene har gang- og sykkelveg.

Fylkesveg 336
FV336 deler av den gamle hovedvegen som tidligere gikk gjennom Valle sentrum. Vegen har en ADT på 500 - 1000 biler i døgnet. Den er 7,3 km lang og går mellom Åkre og Dåsneset i Valle. Denne vegen er hovedåren ned til skolen og barnehagen. Fra Jore til sentrum er det gang- og sykkelveg, men ikke videre fra sentrum og sør til skolesentret. Vegen gjennom sentrum ble i 2004 gjort om til miljøgate. På grunn av handelsnæringen i sentrum, er det til tider mye trafikk her. Fra FV336 går det kommunale og private vegar som binder infrastrukturen sammen med gårdene.

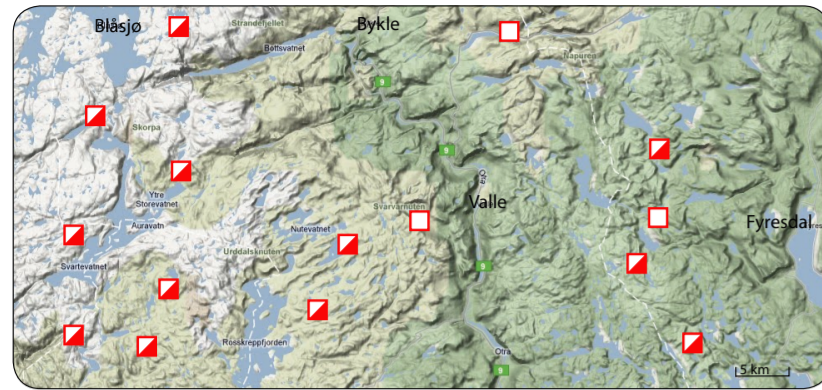
Fylkesveg 331
FV331 går mellom Bø-broen og Valle bro. Vegen har en ADT på mindre enn 500 bilder i døgnet og total lengden er 3,2 km. Vegen er forholdsvis smal, men siden trafikkmengden er så liten og fartsgrensen er lav, fungerer den likevel fint å bruke som kombinert bilveg og gang- og sykkelveg. Vegen ligger flott i omgivelsene og binder gårdsbrukene og jordbruket sammen.

Kommunale og private vegar
Utenom riksvegen og fylkesvegene eksisterer det kommunale og private vegar. Kommunen sine vegar går i sentrumsområdet og i byggefeltene, som i Leite rett nord for Valle sentrum. Disse har lav fart og fungerer fint for de myke trafikantene. Ingen av vegene i Valle har gatenavn. De private vegene går inn til spredt boligbebyggelse, men også oppover mot heia. Det er traktorveger som går opp på fjellet. Dette er grusveger med noe ulik standard. De egner seg godt som turveger, og noen av dem er allerede godt etablerte turveger. Disse traktorvegene finner man mest av på øst-siden av dalen, hvor terrenget ikke er like bratt og hvor det er mye hytter innover i fjellet.

Gang- og sykkelveger
Dette er ikke kommunens sterkeste kort. Det finnes noen få gang- og sykkelveger. Disse er fragmenterte og mangler en sammenhengende struktur. Bildet viser den nyeste gang- og sykkelvegen som går fra sentrum langs RV9 til badeplassen på Honneveje. Denne er fint tilpasset i terrenget og forholder seg mer til elven enn vegen. Selve overlaget er av ganske grov grusfraksjon, som gjør sykling, rullestolkjøring, barnevogntrilling noe vanskelig. At gang- og sykkelvegen er av grus er greit, men et finere sistelag av grus ville vært fordelaktig for tilgjengeligheten. Som sagt er det ikke gang- og sykkelveg fra sentrum og sør til skolesentret. Dette er med i kommunens fremtidige planforslag, men ikke eksisterende i dag. Gode overganger/ underganger over RV9 er en mangel, og noen av gang- og sykkelvegene stopper brått og leder mot trafikkfarlige forhold.

● Badeplasser: Honneveje (nord) & Valle Motell (sør) ● 4H sin lavvo ● Gapahuk

Viktige turmål

Det er flere viktige turmål som ligger i kartutsnittet. DNT sine turisthytter er fine turmål for de som liker å vandre i fjellet og Valle er et godt utgangspunkt. Bildet viser et oversiktskart på DNT-hyttene i nærheten av Valle. Det går to DNT merkede stier fra bygda, en på vestsiden (Skinnevegen) og en på østsiden (Bispevegen). Et vanlig turutgangspunkt er fra Berg i Valle, hvor Skinnevegen starter. Her er det parkeringsplass og godt merka løyper.

Et annet turmål har vært et prosjekt i Erla 4H i Valle. De har et turprosjekt, og gjennom dette prosjektet har de bygd en flott lavvo i skogen øst for Valle sentrum. Et annet initiativ er en gapahuk som er satt opp ved Preststøyl. Selv om denne er satt opp privat på egen utmark, kan den også brukes av andre. Kvernhusvegen, som blir beskrevet under, har Tveitetunet som et viktig turmål. Det finnes også andre potensielle turmål, som vil komme fram gjennom analysen.

Honneveje (bildet) er badeplassen langs RV9, rundt 2,5 km fra sentrum. Denne badeplassen er opparbeidet med toalett, rasteplass, parkeringsplasser og en del turistinformasjon. Det er gang- og sykkelveg fra sentrum. Badeplassen ligger i flotte naturomgivelser, med svaberg ned mot elven.

Turstier

I Valle finnes det en del turstier, men ikke så mange nede i dalbunnen. En del av stiene oppfattes som fragmenterte og ikke like sammenhengende. Ofte går stiene til en hytte og stopper så opp. Noen er opparbeidede stier, som den gamle lysløypa (lysene er tatt ned). Denne ligger sentrumsnært, rett overfor byggefeltet i Leite. Det er dårlig merking av de lokale turstiene og vedlikehold. Skjøtsel er blitt nedprioritert. Et slikt eksempel er stien opp til Nomelandsfjellet, som er et av klatreturutgangspunktene.

Idrettslaget har et turprosjekt i samarbeid med Fysisk Aktivitet Aust-Agder (FYSAK), hvor det er blitt laget turkart på allerede opparbeidede stier/ traktorveger. De fleste av disse turstiene ligger utenfor dette kartutsnittet, og en må kjøre til turutgangspunktet.

Noen turløyper som er bedre ivarettatt enn andre. Tre viktige eksempler er nevnt under, to av de er DNT-løyper.

Kvernhusvegen

Denne er en opparbeidet tursti med god informasjon og beskrivelse. Det er laget informasjonstavler ved Valle skole og ved turstart litt lenger framme. Turen går i en sløyfe som er 4,2 km lang. Denne vegen er rik på natur- og kulturopplevelser, med flere kvernhus, et gammelt Setesdalstun og flott utsikt over Vallebygda. Stien går i variert terreng, fra stier i skogsområder til kulturlandskap. Turløypa går videre på traktorveg. Det er en rundløype, hvor du kan parkere bilen eller sykkelene ved Valle skole og ta deg en flott tur. En slik opparbeidet løype, med kulturtilbud er den eneste i Valle.

Skinnevegen

Denne vegen er en gammel ferdselsveg over fjellet fra Åmli/ Berg til Lysebotn i Rogaland. Det er en DNT-merket løype, hvor Stavskarhytten er den første ubetjente DNT-hytten du kommer til. Det er en godt merket løype, med røde T'er og en godt tråkket sti. Her beveger du deg fort opp i høyfjellet, hvor bjørkebeltet blir passert og småkuperte vidder åpner seg. Noen av toppene på vestheia strekker seg opp mot 1200 – 1300 m.o.h. Skinnevegen er et vanlig utgangspunkt for tur både sommer- og vinterstid. Selve historien til vegen blir forklart under kapitelet om kulturmiljø.

Bispevegen

Bispevegen er en DNT merket løype som går over fjellet til Fyresdal i Telemark. Den starter fra Tveitebø, videre til Finndalen og ned til Fyresdal. Stien begynner i skogsområder, men turen over fjellet vil også by på vidde-landskap. Hver sommer arrangeres Bispevegmarsjen. Denne turmarsjen er på rundt 30 km, og begynner i Fyresdal med målpunkt i Valle. Det er en krevende tur over fjellet, men populær.

(hengebru)

sykle over nesten
luft

brua; ein lang kropp
som svara deg
mot rørsle dine

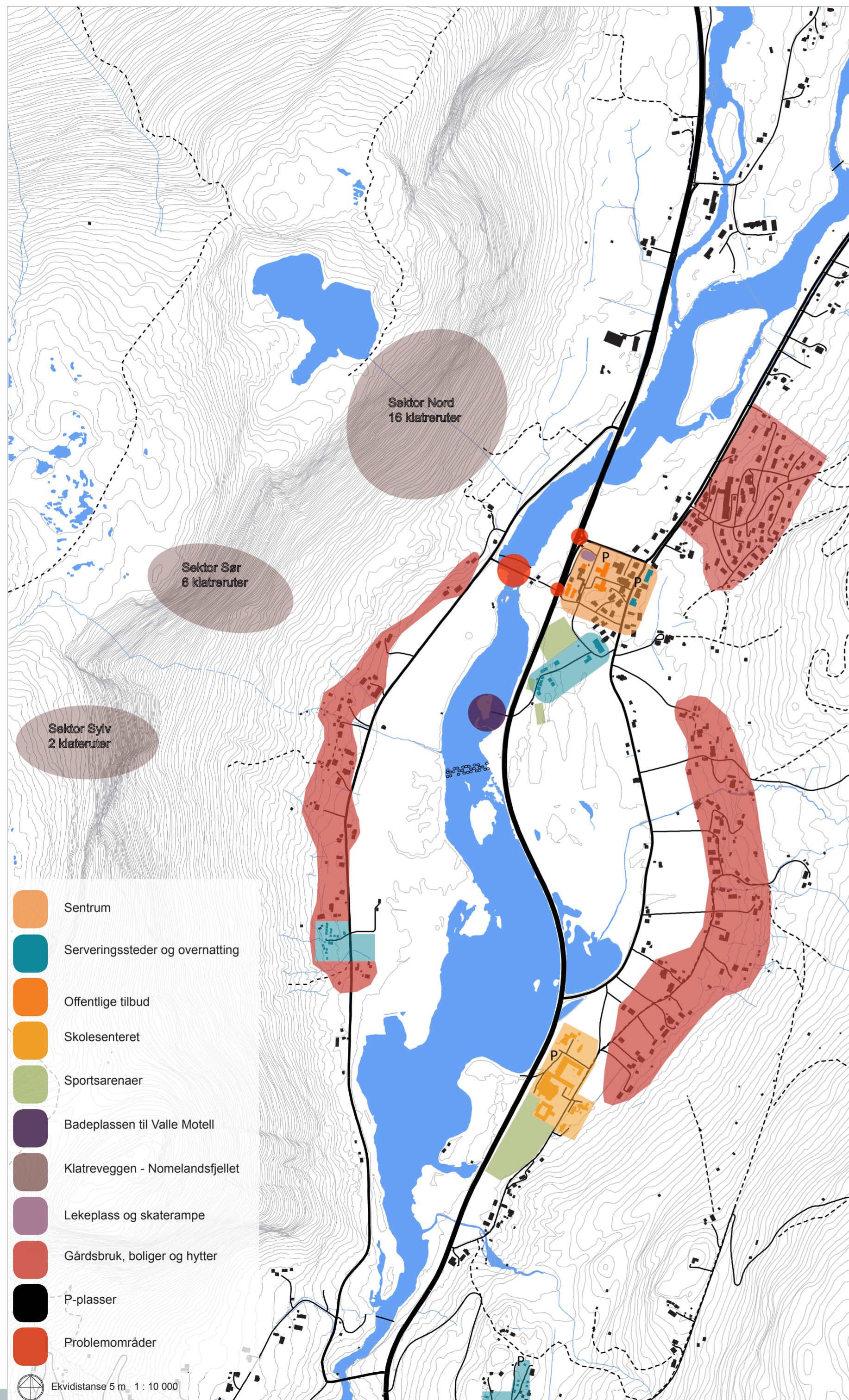
den levande utspende
pusten i tunt treverk
og smale vaierar

under oss drog elva
eit råske drag opp mot oss
eit kaldt rom å gli gjennom
frå fast grunn til fast grunn

brua bar oss
så vi kunne flyge

det fekk oss til å tru
at det er mogeleg
samstundes
vere heilt fri
og heilt trygg

Paal-Helge Haugen, 1979

Bruken av stedet tilsier at det er noe å bruke. Hvilket tilbud som finnes, har noe å si for hvordan trivselen er for både turister og fastboende. En liten kommune med få innbyggere vil ha et begrenset tilbud, likevel er det flere kvaliteter med Valle som er viktig å nevne. Dette for å kartlegge hva som finnes og hvilke mangler det er. For å kunne bruke området aktivt er det nødvendig med ulike servicetilbud som gjør oppholdet bedre og muligens lengre.

Sentrum

Møteplassen for de fastboende og turistene er sentrum. Valle ligger på en bakketopp, derav navnet Valle som betyr voll. Utsikten sørover er god, beliggenheten gjør at sentrum er vindutsatt.

I miljøgaten foregår det meste av butikkvirksomheten. Her ligger de to dagligvarebutikkene, Coop Marked og Joker Valle. De andre butikkene er Esso Valle, Hasla AS (sølvsmed/ gavebutikk) og Valle blomer og gaver. Bleieboden, 200 m nord for sentrum, er en nettbasert bedrift som selger baby-/ barneprodukter. Gründeren har både butikken og lageret her. Planer om å flytte bedriften til sentrum.

Strukturen på sentrum er kvadratisk formet med to gjennomkjørbare veger i nord – sørlig retning. Ved den søndre veggen (som ikke er miljøgaten) ligger Valle Husflidsentral og Turistinformasjonen i samme bygg. Mellom her og miljøgaten er det mange offentlige tjenester. Viktige bygninger er kommunehuset, helsehuset og Valle Sparebank.

Sentrum preges av flere tomme lokaler eller lokaler med svært liten aktivitet. I miljøgaten gjelder dette Frikirken, Menighetshuset og det nedlagte Bergtun Hotell. Dette gjør at sentrum ikke blir like konsentrert og levende som det kunne ha vært. Sentrumsgaten mangler flere gode butikklokaler som kunne ha blitt tatt i bruk av for eksempel av Bleieboden eller andre med gründerinteresse. Frikirken er et flott lokale med potensiale til ny bruk, et forslag kunne vært galleri.

Serveringssteder og overnatting

De serveringstedene som finnes i dette utsnittet er Valle Motell (250 m sør for sentrum) og bensinstasjonen Esso. Bergtun Hotell ligger i sentrum, men er dessverre ikke lenger i drift. All drift ble lagt ned i 2007, og det eies nå av Valle Sparebank. Bergtun ble bygget i 1935 og hadde overnatting, servering og bensin som noe av tilbudet. Det flotte bygget rammer inn sentrum mot sør. Banken har som mål å få liv i stedet igjen.

Det er mange campingplasser i kommunen. Bare innenfor kartutsnittet er det tre stykker. Valle Motell har både romutleie, hytter og et stort campingplassområde. Tveiten Camping ved Tveitetunet har både hytter og stor plass til biler, telt og campingvogner. Steinsland Camping har også hytter og campingplassområde på jordet nedenfor vegen. Steinsland camping er på Nomelandsiden og er den eneste campingplassen lokalisert her. Men litt lenger nord ligger Nomelandshus, gården til Olav Nomeland. Den er til leie, og har både overnatningsplasser og flotte lokaler til festlig lag. Tveiten, Steinsland og Nomelandshus ligger alle i kulturlandskapets flotte omgivelser. Valle Motell ligger sentralt plassert nær sentrum, med god infrastruktur rundt. Valle Motell er den største av disse overnatningsplassene. Her er det restaurant, bar og ulike aktivitetstilbud.

Offentlige tilbud

Det offentlige tilbudet er godt i kommunen. Kommunehuset, legekontoret, biblioteket, politiet, NAV og turistinformasjon ligger alle i sentrum. Bygdeheimen ligger i gangavstand fra sentrum, rundt 300 meter lenger nord for sentrum. Skolen og barnehagen ligger samlet sør for sentrum.

Skolesenteret

Det er over mange år bygd seg opp et konsentrert knutepunkt for utdanning 2 km sør for sentrum ved Harstad. Dette tilbudet består av barnehage, barneskole, ungdomsskole og videregående skole. Den videregående skolen har hatt mange ulike linjer og har hatt et mye større tilbud tidligere enn det er nå. Nå har skolen et utdanningstilbud innen gull- og sølvarbeid. En helt ny skole er siste tilskudd, Setesdal folkehøyskole, for motorsport som eneste linje i landet. Oppstart er fra høsten 2010. Folkehøyskolen skal bruke allerede eksisterende internatbygninger. Dette området er et viktig knutepunkt, det har sammenheng med tilbudene som finnes her: idrettshall, svømmehall, kulturskolen og sportsarenaen som er beskrevet under.

Sportsarenaer

Utearenaer finnes det noen få av. Den mest brukte arenaen ligger ved skolesenteret og er et viktig samlingspunkt for barn, ungdom og voksne. Det er idrettsbanen rett ved Valle skole. Her er det en stor gressbane, som brukes til fotball, med en gruslagt 400 meters løpebane rundt. Det er også lengdegrop og en annen mindre grusbane like ved. Ved Valle Motell, rett sør for sentrum, er det ridebane, sandvolleyballbane, fotballbane og tennisbane. Sandvolleyballbanen, fotballbanen og tennisbane er det motellet som driver. Tennisbanen er ikke fullverdig slik den er idag.

Badeplassen til Valle Motell

Denne badeplassen er den eneste tilrettelagte badeplassen langs Otra som ligger nær sentrum. For å komme hit må man gå gjennom campingplassen til en undergang som går under RV9. Undergangen er bergegnert for gående, men det er plass til bil eller traktor kan kjøre under. Badeplassen trenger oppjusteringer, noe som Valle Motell har startet. Det er tidligere laget en støypt kulp i elva for å varme opp vannet. Problem med dårlig gjennomstrømning og tette rør, gjør at vannkvaliteten har vært dårlig i kulp. Badeplassen som er på motellet sin eiendom, er åpen for allmennheten.

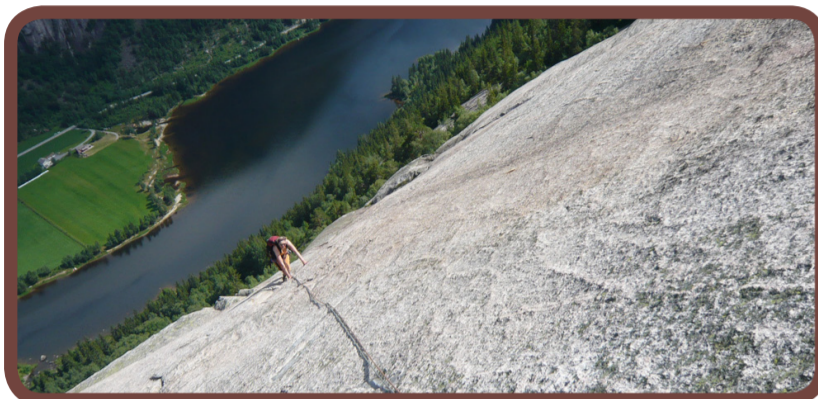

Foto: Peter Brunnet

Klatreveggen – Nomelandsfjellet

Nomelandsfjellet er et godt egnet klatreområde. Selve Nomelandsveggen har tre sektorer, sektor sylv (lengst sør), sektor sør og sektor nord. Hver av disse sektorene har mange ruter, spesielt sektor sør og nord. Det er tyskeren Hans Weninger som har utviklet dette klatreområdet og laget klatreguider hvor rutene blir beskrevet. Den siste klatreguiden kom ut i 2006. En ny og oppdatert klatreguide for område er under arbeid.

Stiene opp til klatreområdene er ikke godt nok opparbeidet. De er merket i begynnelsen, men så forsvinner merkingen fort. Det er satt opp en utedo ved vegen, den kan ikke lenger brukes ettersom den ikke er tømt, vinduet knust og har generelt vært utsatt for hærverk. Det ser ikke ut som det har noen form for vedlikehold. Det er et lite informasjonsskriv og et turkart ved toalettet, som er vanskelig å lese. Kommunen har hatt intensjoner om å tilrettelegge, men har ikke fulgt opp og ikke gjort oppgraderinger underveis. Potensialet er mye større. Ut fra klatreguiden står det beskrevet at det er vanskelig å parkere på denne siden.

Lekeplass og skaterampe

Det finnes en offentlig lekeplass i sentrum, den ligger rett ved turistinformasjonen. Lekeplassen består av utstyr til de minste, som huske, sandkasse, klatretårn, sklie og sittebenker. Like bortenfor er det to skateramper i betong til de litt større barna. Lekeplassen ligger på et gresskledd område mellom RV9 og den kommunale vegen inn turistkontoret. Plasseringen kan ikke betegnes som veldig trygg.

Gårdsbruk, boliger og hytter

Bebyggelsen er for det meste spredt. Gårdsbruk ligger på rekke opp mot dalsiden, utnytter solforholdene og jordområdene. Teigene strekker seg lange og smale fra elva og oppover dalsiden. De inneholder både dyrket mark og skog. Gårdsbrukene ligger i LNF-områder (Landbruks-, natur- og friluftsområder). Noen av husene er utskilt fra gårdene og ligger som eneboliger. Innenfor kartutsnittet er det to byggefelt, rett nord-øst for sentrum, Leite og Øyne. En videre utvidelse av Leite er planlagt i forslag om ny reguleringssplan.

Det er totalt 1286 registrerte hytteeiere i kommunen, men antall hytter er større. Gårdsbrukene har utmark med flere støler og hytter. Hyttefelt har kommet med tiden, hvor en god del folk fra områder utenfor kommunen har kjøpt hytter. Det er i 2009 registrert 937 eiere fra andre kommuner. Denne hyttebebyggelsen gjør at fjellet blir tatt i bruk. Stier og turområder blir holdt i hevd. Det er en lang tradisjon å bruket fjellet både på sommerstid og vinterstid.

P-plasser

Parkeringsplasser er en nødvendighet. Både i forhold til turutgangspunkt og til det daglige behovet for sentrumparkering. Når det er høysesong, sommer og påske, kan det være opptatt på alle p-plassene i miljøgaten. Det finnes flere parkeringsplasser i sentrum. Disse ligger ved kommunehuset, helsesenteret og turistinformasjonen. Om det er behov for flere p-plasser bør en eventuelt sjekke nærmere ut. Behovet er i så fall størst om sommeren og i påsken. I Berg i Valle er det p-plass for de som vil vandre i fjellet. Det er parkeringsplasser ved enden av de fleste heivegene. Andre parkeringsplasser er ved skolesenteret, ved Tveitetunet og Honnevje.

Problemområder

Ut i fra registreringene er det flere problemområder som er blitt kartlagt. Det er generelt lite tilgang på gang- og sykkelveger. Det mest prekære er fra sentrum og ned til skolesenteret langs FV336. Den nye gang- og sykkelvegen til Honnevje er et bra tiltak, men fotgjengerovergang over FV336 eksisterer ikke. Det mangler også gangfelt et annet sted der gang- og sykkelvegen krysser en møtende veg. Det finnes ikke trafikksikker overgang over RV9 til hengebroen. Hengebroen som forbinde den gangbare trafikken mellom øst og vest er blitt stengt. Dette fordi broen har forfalt og blir regnet som farlig. Det er på det nåværende tidspunkt ingen sikker måte for myke trafikanter å komme seg fra den ene siden over til den andre. RV9 skaper barrierer som er både trafikkfarlig og lite barnevennlig.

Oppsummering: Arealbruk

Arealbruken er her delt opp i to. Den ene delen er knyttet til infrastrukturen, den andre er til den generelle bruken av de eksisterende tilbudene.

Infrastrukturen i området er god for bilistene. Hovedvegen gjennom kommunen (RV9) har ikke utbygd gang- og sykkelveg, med noen få unntak. Generelt er gang- og sykkelveg tilbudet svært begrenset i Valle. Elven og RV9 utgjør begge barrierer. Siden hengebroen er stengt og RV9 har ingen overganger, er forbindelsen både trafikkfarlig og vanskelig. Fylkesvegene har lav ADT, likevel er det en prekær mangel at det ikke eksisterer gang- og sykkelveg fra sentrum og til skolesenteret i sør. Ellers fungerer noen strekk på fylkesvegene å gå og sykle langs. Parkeringsplasser er det totalt sett god nok dekning i sentrum, selvom det kan bli trangt om plassen i miljøgaten. På Nomelandsiden er det ingen parkeringsplasser i dag, her er det et behov i følge klatrerene. Ved skolesenteret er det nok av parkeringsplasser.

Opparbeidede turveger er det lite av. Ingen er tilrettelagt for barnevogn eller rullestol, da må man følge de eksisterende bilvegene. Turstiene kan virke fragmenterte, med dårlig sammenheng. Ofte ender stiene i en liten hytte. To av trusiene på fjellet er merket av DNT, disse er fine å følge. Ellers er traktorvegene gode turveger.

Det tilbudet som finnes i Valle er nødvendig både i forhold til lokalbefolkningen, men også turistene. I sentrum er den høyeste konsentrasjonen av tilbud, både når det gjelder butikker, servering og offentlig tilbud. Det største overnattingsstedet finnes i sentrum, men to andre campingtilbud ligger i nærheten. Det er generelt et godt tilbud av campingplasser i kommunen, og tre stykker i utsnittet.

Skolesenteret ligger ikke i sentrum, men rundt 2 km lenger syd. Her er det fra barnehage til videregående og folkehøgskole. Som sagt er det ikke gang- og sykkelveg ned til skolen. Valle er et mye bilbasert samfunn, nettopp fordi bebyggelsen ligger spredt og de gode forbindelsene og turveiene mangler.

(tid)

stundom tunn og langstrekt
utspedd og nesten ikkje

så kunne den klumpe seg saman
og kome som ein knyttneve

ein solsdag på ski
slo skuggane seg ut
som visarar, vandra
over dagen og kraup attende
i kroppen
til kvelds

i juli, bak hesjene
låg stille lag av tid
i pusten frå høyet, soltid
som følgde med
i lassa vi køyrde inn
og let seg lagrast, langt inn
i vinteren

vekene kom, roleg
glidane sørfrå, over moane
la seg til rette, klare
til å brukast
sju dører
sju vegar å gå

og åra
som slusa oss framover

Paal-Helge Haugen, 1979

5.

6.

7.

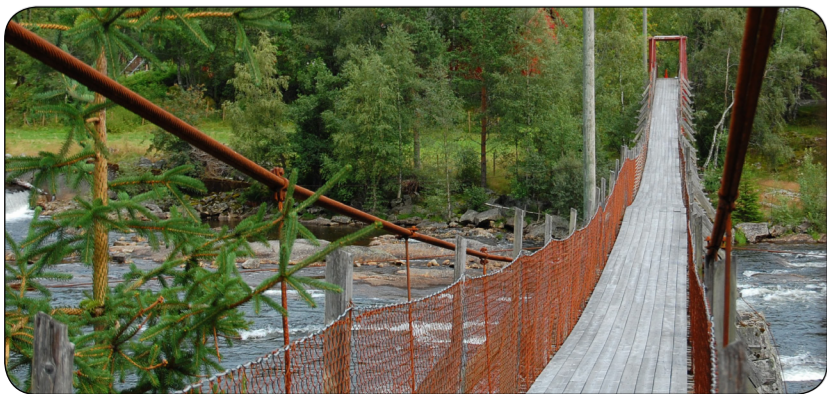
8.

9.

10.

10.

Bygninger

Det er mange gamle bygg i Setesdal. Den tradisjonelle lafteteknikken er den gamle byggemetoden som blir brukt av håndverkere også i dag. På nesten hver eneste gård står det et stabbur eller lopt (loft) som det sies på dialekt. Disse er ofte gamle og mange trenger restaurering. Olav Nomeland er en som har tatt tak i restaureringsarbeidet på sin tradisjonelle Setesdalsgård (bilde 5). Huset og loftet ligger vegg i vegg, og begge er blitt restaurert. Byggene er datert til fem forskjellige århundrer. Det eldste huset er årestuen fra rundt 1680. Det nyeste er tilbygget på baksiden, der et nytt og stort kjøkken er på plass. I front ser bygningene ut som i 1903 (se bilde 11). Det 3. etasjes høye stabburet ble solgt til Vest-Agder Fylkesmuseum i 1905, og et vanlig loft ble satt opp. Det moderne kjøkkentilbygget er tegnet av arkitekt Ole Wiig. Huset leies ut som feriested eller som selskapslokaler. Gården har en lang historie, noe som eieren har tatt med seg i restaureringsarbeidet.

Kvernhusene (bilde 7) på Harstad ligger på den østlige siden av Otra. Disse er flotte bygningsmessige eksemplarer. Her står det 5 godt bevarte kvernhus, og rester av flere andre bygninger som stall, smie og badstoger. Her starter turstien Kvernhusvegen. Informasjon om turen står på en informasjonstavle rett ved veien. Kvernhusene står i et flott kulturlandskap, elva som renner ned til Otra har navnet Gryte. Stien er godt opparbeidet og er et flott eksempel på å kombinere tur og kultur. Kvernhusvegen går gjennom Tveitetunet som tilhører Setesdalsmuseet. Dette tunet er et gammelt lensmannstun med flotte bygninger, det eldste bygget er datert til 1596.

Bilde 6 er av "diktarstoga" til Paal-Helge Haugen. Han kommer fra Valle, og er kjent norsk lyriker, forfatter og dramatiker. Han har vunnet en rekke priser og i 2009 ble Haugen utnevnt til ridder av St. Olavs Orden, 1. klasse. Han skriver på nynorsk og i 1979 gav han ut diktsamlingen "Steingjerde". Denne diktsamlingen er "ei bok, frå dei indre bygdene, frå barndom på femti-talet". Slik beskriver Haugen det selv. Flotte skildringer, hvor steingjerdene og hengebroen er med som noen av elementene. Gjennom diktene beskriver han landskapet, følelsen av å leve her og historier fra en annen tid. Gjennom å bruke Haugen sine dikt og synliggjøre de, vil diktene ta oss med på en reise i både tid og landskap.

Gudduri og Lauvheddaren

Som navnene forklarer er uri og helleren skapt på naturlig vis. Men begge er knyttet til menneskelig aktiviteter. Disse stedene er ikke fredede naturminner, men det er likevel viktige å ta vare på historiene om hvordan disse ble brukt.

Gudduri (bilde 8) er både en hule og en grotte. I selve hula er det plass til mange mennesker og en kan fint stå oppreist der. Er man modig nok, kan man kripe videre inn i hula. Om Gudduri egner seg til grotting, må vurderes nærmere. Opprinnelsen til navnet Gudduri er det spunnet flere historier omkring. En av dem har sitt utspring i Valle-dialekten hvor flere ord med dobbel L, blir til dobbel D. Gudduri kan ha vært Gulluri. Historien sier at folk gjemte gull og verdifulle gjenstander her, om de var redde for tyver eller fut skal vi ikke si noe om. Det skal være mange som har prøvd å finne skatter i Gudduri.

Stien opp til Gudduri er til dels vanskelig å følge. Selv om en har vært der tidligere, har det vært et problem å finne stien igjen. Ura ligger ved fotenden av Nomelandsfjellet, nær Honneveje. I området rundt Gudduri er det mange store steiner, slik at det kan være noe uelendt. For å komme opp til dit, tar det rundt 10-15 minutters gange fra RV9. Stien begynner som en markert sti, men når den går over i et myrlendt terreng, blir den mer utydelig. Problemet er hvor man skal ta av fra myra og opp til selve ura. Her er stien utydelig. Det er ikke særlig bratt i begynnelsen, men litt stigning på slutten. Den beste vegen til Gudduri har i dette arbeidet blitt registrert med GPS og er nå kartlagt.

Lauvheddaren (bilde 9) ligger på Nomeland. Den ligger rett nord for den siste gården på Nomeland. Som et bakteppe ligger Nomelandsfjellet, hvor en utstikker av fjellet heter Lauheddeberget. Hellingen har også løv som utgangspunkt i navnet. Rommet under steinen er stort og kan romme mange mennesker. Men høyden under helleren er lavere enn i Gudduri. Navnet på helleren kommer mest sannsynlig av at de samlet og lagret løvet under steinen, slik at dyrene hadde mat. Denne helleren er nå registrert med GPS.

Terrenget her er delvis vanskelig å ta seg fram i. Oppe ved helleren er det store steiner og små bekker som renner ned fra fjellet, dette gjør terrenget fuktig og stedvis glatt. Opp fra gården består skogen først av barskog, og rundt helleren begynner et belte med løvskog. Terrenget er stigende, det er rundt 25 meter forskjell fra fylkesvegen og opp til heddaren.

Hengebroen ble bygd på begynnelsen av 1930-tallet, årene 1931/ 1932. Det var menn fra bygden som sto for arbeidet. Hengebroen er ikke helt etter oppskriften. Tårnene på broen er ikke høyere enn rundt 2,5 meter, det er ikke høyt nok til at broen går over i et spenn. Derfor er det en støttepilar midt i elva, bygget opp av stein. Broen er blitt stengt i senere tid, på grunn av dårlig vedlikehold. Forfallet er tydelig med rustne vajer og råtne treplanker. Hvis broen noen gang skal åpnes igjen, må den totalrenoveres eller en ny bro må bygges.

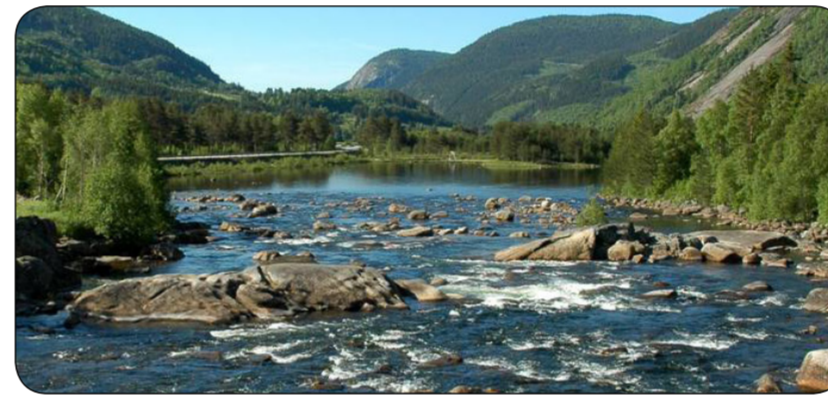
Den gamle hengebroen har sjarm, og var en gang både en spennende og morsom opplevelse. De som var mer vågale syklet over. Broen fungerte som en god forbindelse mellom Nomelandsiden og sentrum. Nå som broen er stengt, er kontakten med sentrum dårligere for de myke trafikantene. Uansett om broen hadde vært åpen eller ikke, må riksvegen krysses. Derfor er det ikke nok å bare restaurere broen. En trafikksikker overgang over RV9 er også helt nødvendig. Hengebroen lander oppe på en terrenghaug på sentrumssiden, denne er kalt Fruberhaugen.

11.

12.

12.

13.

14.

15.

Sagn og fortellinger

Det er flere sagn og fortellinger som er verdt å trekke fram i dette området. På gården til Olav Nomeland har loftet en spesiell rolle. Det er et "trihåglopt", et loft i tre etasjer som er sjeldent i Setesdal. Dette er nå på Vest-Agder Fylkesmuseum.

Bruderov på Nomeland.

I en av historiene som Johannes Skar skriver om i "Gamalt or Sætedal", er om "Vond-Asmund" fra Rygnestad. Han var forlovet med Hæge, ei jente fra Nomeland. Det ble krig i Europa, og Asmund reiste til Holland for å tjene under hertugen av Alba (1567 -1573). Hæge lovet at hun skulle vente på Asmund i sju år. Da de sju årene var gått, ble Hæge truet til å gifte seg med en gårdskar fra Nomeland. Da Asmund fikk høre det, for han hjemover og sleit ut flere hester på veien hjem. Han reid over Prestefossen akkurat i tide før vielsen. Han treiv bruden opp på hesten og utfordret til duell. Men det var ingen som turde våge seg mot "Vond-Asmund" som var i hærklede. Hæge og Asmund reiste til Rygnestad, hvor gården til Asmund var. De giftet seg aldri, men levde sammen på Rygnestad, etter slik det er blitt fortalt.

Asmund gav sin søster til den stakkars gårds karen på Nomeland, som hadde blitt frarøvet bruden. Da søsteren og Nomelandskaren var gifte, sa Asmund at han måtte komme til Rygnestad for å hogge tømmer til et loft. "Vond-Asmund" advarte svogeren sin, at hvis han ikke bygde et så flott loft som ingen andre hadde sett make til, så ville han brenne det opp. Svogeren satte opp loftet på Nomeland, det var tre etasjer høyt og sto på Nomeland fram til 1905. (Skar, opprinnelig 1903, ny utgave 1997).

Denne historien er knyttet direkte til Olav Nomeland sin gård. På Rygnestad står fremdeles husene til "Vond-Asmund", som ble overtatt av Setesdalsmuseet i 1940. På Rygnestad er det omvisning hver sommer. "Vond-Asmund" bygde seg også et loft med tre etasjer rundt 1590. Dette er det eneste "trihågloptet" som er igjen i Setesdal. Det var vanlig å gjenbruke gamle bygningsdeler. Den ene lange, bærende bjelken i dette loftet, er trolig fra den tidligere Stavkirka på Nomeland, som ble revet på 1500-tallet.

Prestefossen

Prestefossen er fossen som går like under hengebroen. Navnet kommer av et sagn fra den tiden det var kirker på begge sider av elva. Det sies at det aldri var egen prest i kirka på Nomeland. Derfor måtte Valle-presten ro over elva for å holde messe der. Sagnet forteller at en gang presten og klokkeren rodde over elva i sterk nordavind brakk den ene åra. Klokkeren hoppet i elva og druknet. Presten fulgte videre med nedover i båten og omkom i fossestryket. Etter denne ulykka har fossen fått navnet Prestefossen. Det skal være funnet to steiner med innhugget kors. Disse steinene skal visstnok være der hvor presten og klokkeren ble funnet, en ovenfor og en nedenfor fossen. Det er slik sagnet sier det. (Jansen/ Ryningen, 1994).

Skjoldmøyane

Et annet sagn handler om skjoldmøyene. Dette var krigerkvinner som skulle gjøre ugagn for folket nede på Nomeland. Mens folket var i kirka, stod møyene oppe på Nomelandsfjellet og kastet runde steiner ned på jordene. Disse steinene skal folk ha lagt sammen som røyser på jordene, og de blir i dag kalt for "Skjellmøyryrsann" (Jansen/ Ryningen, 1994). Det er laga musikk om skjoldmøyene, som både blir fremført på fele og munnharpe. Torleiv H. Bjørgum og Hallvard T. Bjørgum har spilt inn cd om "Skjoldmøyslaget".

Folkemusikk

Folkemusikktradisjonene i Valle er en viktig del av bygdas identitet. Hardingfele, munnharpe, kveding og folkedans er levende tilstede. Hver sommer arrangeres Setesdalkapleiken som tiltrekker seg folk fra store deler av landet. Der blir det konkurrert i alle de nevnte grener. På Tveitetunet er det hvert år sommerstevne hvor folkemusikk og folkedans er viktige innslag. Det arrangeres også folkemusikkpub med åpen scene hvor gode lokale folkemusikere deltar. Musikk- og kulturskolen bidrar med å opprettholde folkemusikkmiljøet, og det vokser stadig frem nye talenter som gjør seg gjeldende nasjonalt.

En ny konsertsal, kalt Spelstoga, ble bygd i tilslutning til Valle vidaregåande skule. Dette lokalet passer svært godt til intimkonsert og blir stadig mer brukt. Fra 01.01.2010 ble bygget overtatt av Valle kommune.

Skulpturer

Det finnes ikke mange skulpturer i Valle. Det er foreløpig bare to utendørs skulpturer. Den ene står utenfor Valle vidaregåande skule, og er en munnharpe forstøret opp x-antall ganger. Denne kjempemunnharpen er laget av Bjørgulv Bjørgum, etter idé fra daværende rektor ved Valle vgs., Tarjei Haugen. Munnharpen var Valle kommune sin 2000-års markering. Den er opplyst om kvelden og er godt synlig fra RV9. Den vidaregåande skolen hadde på den tiden landslinje i folkemusikk. Denne linjen er nå dessverre lagt ned.

Den andre skulpturen av laget av Dyr Vaa fra Rauland. Den er av bronse og står utenfor NAV-kontoret i nedre del av sentrum. Den heter "To systere" og ble gitt i gave fra Sigrid Vaa til Valle kommune på begynnelsen av 1990-tallet. Skulpturen er to stakkeledd barn, hvor den ene sitter på skuldrene til den andre.

<http://www.bunad-magasinet.no/problemløst-bok-av-aagot-nossstakkelede-i-setesdal.4491810-29761.html>, 10.03.2010

<http://www.hasla.no/sider/butikk.asp?pagesize=12&liste=setesdal-kvinne&rekursiv=true&lang=no&sort=produktid>, 10.03.2010

16.

Bunadstradisjoner

Det er en viktig del av Setesdalskulturen. Drakten er spesiell, med mange variasjoner. Bruken av bunaden har vært i en ubrutt brukstradisjon helt opp til vår tid. Kvinnedrakten (stakken) er brukt i rundt 300 år, herredrakten (dalebuksa) i 150 år. Dalekledene, som Setesdalsbunaden blir kalt, var i daglig bruk helt ut på 1960-tallet. Men bruken av plaggene som festplagg er ikke uavbrutt. Stakken har en hvitstakk til hverdagsbruk, og en svartstakk over den hvite til finere bruk. En tredje stakk tok de utenpå de to andre når det var bryllup, den var rød. Det er blitt skrevet mange bøker om Setesdalsbunaden og Setesdalsmuseet på Rysstad har en egen draktutstilling. Husfliden som ligger i Valle sentrum lager og selger Setesdalsbunaden. De selger også tilbehør til bunaden.

Sølvsmedkunst

Sølvsmedyrket har hatt en lang tradisjon i Setesdal og spesielt i Valle kommune. På 1900-tallet fikk sølvsmedfaget skikkelig fotfeste i dalen. Setesdalsbunaden har mye tilhørende sølv. Det kan være en grunn til at så mange arbeidet med sølvsmedfaget. Lenger nede i kommunen, på Hylesstad ble det sagt at på 1970-tallet hadde hvert tredje hus en sølvsmie. Det er enda en sterk tradisjon i bygden, med flere sølvsmedbedrifter og fagutdanning på Valle videregående skole. Hvordan søljene og andre smykker blir laget, kan man oppleve i Valle sentrum. Hasla AS er en bedrift som lager håndlaget bunadsølv og moderne smykker. Verkstedet har butikk i samme lokale og holder til i miljøgaten i sentrum.

Valle kyrkje

Kirken er fra 1844 og har alterbilde malt av en av elevene til den italienske kunstneren Federigo Baroccio. Tavlen er fra rundt 1650. Kirken har vært liggende på samme sted helt siden den første ble bygget.

Oppsummering: Kulturminner og kulturmiljø

Valle er en kommune rik på kultur. I denne analysen er det registrert mange av de kulturminnene og det kulturmiljøet som er med på å gjøre Valle til det kulturlandskapet det er. Det som er trukket frem er de viktigste temaene, og det som beriker Nomelandsområdet og Valle mest.

En del objekter er tydelige i landskapet, som gamle bygninger eller hengebroen over Prestefossen. Andre kulturminner er vanskeligere å få øye på, og en må ha bakgrunnskunnskap for å kunne se de. Et eksempel er kirkegården på Nomeland. Her er det gjort forsøk på å sette opp informasjon, men ingen tekst henger der i dag. Ved andre kulturminner er det heller ingen informasjon om kulturminnet. Det er kun ved Kvernhusvegen og Tveitetunet at informasjon er utformet.

En del av kulturminnene fremstår som gjengrodd og skjulte. Selve historiene ligger gjemt i tiden, og bare steingjerdene eller de gamle loftene har kanskje hørt og opplevd bruderov og skjoldmøy slag. Disse fortellingene bør løftes frem, slik at historiene fra de ulike tidene kan få en tydeligere plass. I dag er det liten sammenheng mellom kulturminnene. Det er potensiale til å gjøre noe med dette i en større helhet. Hengebroen som er ett av de nyere kulturminnene og som svært viktig for tilgjengeligheten, er forfallen og må settes i stand for å ha en funksjon. Ved at kulturminnene forfaller, gror igjen og ikke blir satt søkelyset på, vil de sakte men sikkert bli fjernere fra vår tid.

Den mer generelle Setesdalskulturen, kan man finne ved å oppsøke sølvsmier, Setesdalsmuseet, husfliden og andre steder hvor ulike former for kultur finner sted. Det er mye kultur, men den må synliggjøres og tilrettelegges. Kulturminnene må transformeres til formidling av historier, som både vil fenge fastboende og turister. Slik vil kulturen gripes fatt i og kunne fortelles videre til kommende generasjoner.

(Steingjerde)

det var steingjerda
som batt verden
saman

strake band frå elva
til fjellet
varme å sitje på
i sommarkvelden

steinane kila inn
mot kvarandre
med uendeleg tolmod:
tid og nevar

slåtteteigane tett inn til gjerdet
fullmogne og klare for låjen
tykk eng mot stein:
slik fekk vi først sjå
at det er moeleg
å forandre verden

dei gamle slo kvart einaste strå
og raka vel etter seg
etterpå kvilte dei
stудde seg mot steinen
som ryggen til ein gamal ven

ennå er dei der
over steinlinjene i landskapet
hender
usynlege i lufta
som vengeslag
om du vågar nærme deg

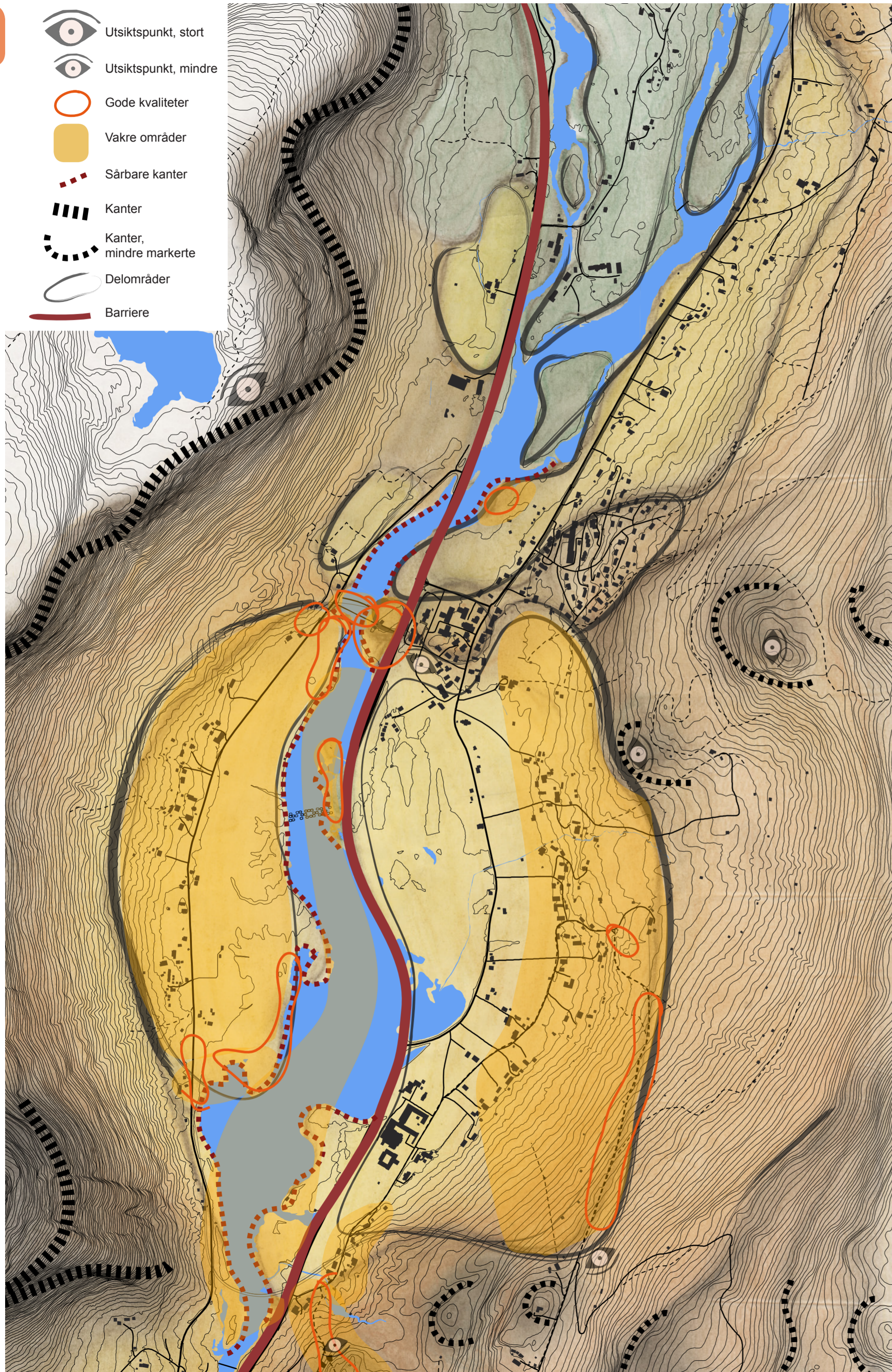
dette er slitets steinar
dette er historiens skrift

Paal-Helge Haugen, 1979

- Utsiktspunkt, stort
- Utsiktspunkt, mindre
- Gode kvaliteter
- Vakre områder
- Sårbare kanter
- Kanter
- Kanter, mindre markerte
- Delområder
- Barriere

Ekvidistanse 5 m 1 : 10 000

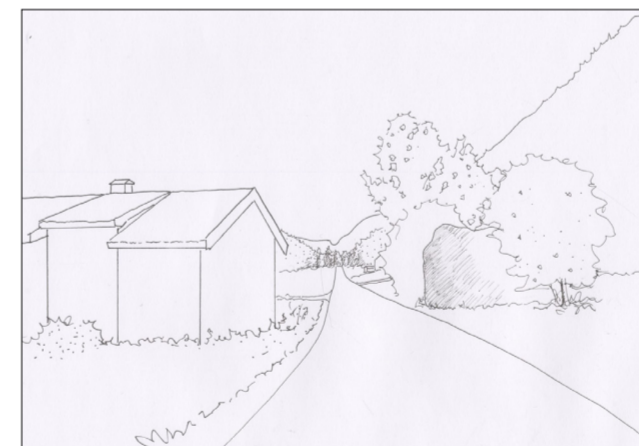
ROMLIG ANALYSE

Landskapsrommet i Valle er som en vid og åpen gryte. Rommet er begrenset med fjellene på begge sidene, og dalbunnen er flat og åpen til jordbruksarealer. Sideterrenget er en blanding av skog og beitemark. Gryteformen er ett stort, overordnet landskapsrom. Mindre rom innenfor dette deles opp av vegetasjon og terrengformer. Sentrum i Valle ligger på en haug. Denne utgjør et skille i romforløpet. Flere slike terrengformer er med på å lage variasjoner i landskapet. Høydene på kartet er markert med en mørkere farge, og kartet er laget gjennom å kombinere håndtegning og data.

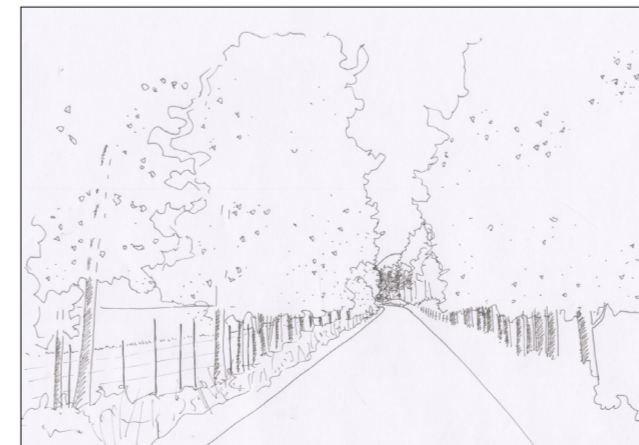
I nord er det et mer småskala landskap hvor man ikke har den samme oversiktlige følelsen. Her blir rommene begrenset av tett skog og fjellene i vest. Oтра deler dalbunnen i to sider. Derfor oppleves vest- og østsiden som to ulike rom, selvom det overordnede rommet omslutter begge sidene.

1. Romforløpet starter fra Hengebroen på Nomeland med utsikt sørover langs FV331. Fra lukket området med skog til åpent jordbrukslandskap.

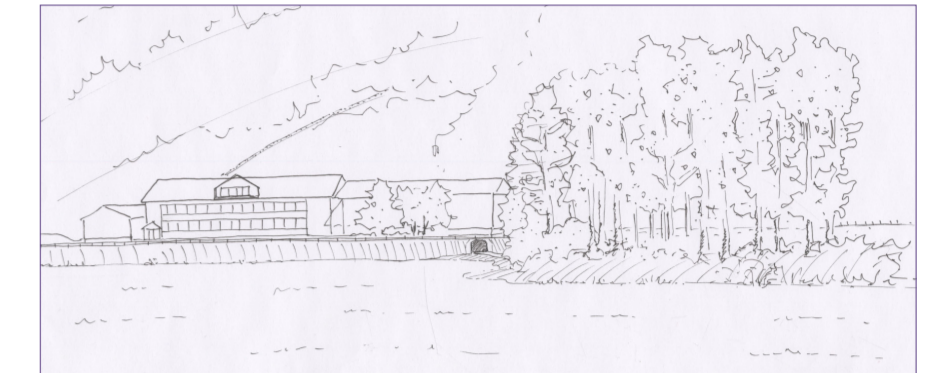
2. En liten retningsendring i det åpne landskapet. Det bratte sideterrenget er nærmest og avgrensner rommet mot vest.

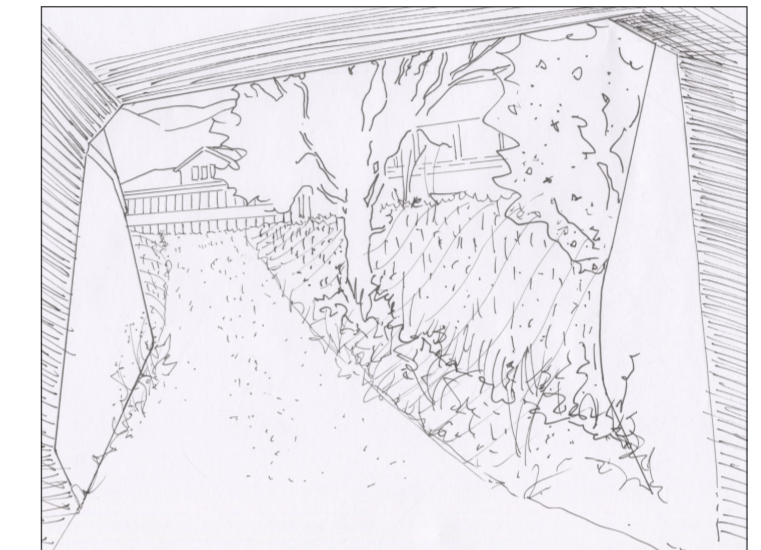
3. En furuallé rammer inn vegen, er romdannende og linjeførende. En åpning midt i alléen fører blikket og turen videre ned mot Otra.

Romforløp

Med inspirasjon fra Gordon Cullen og boken hans "The Concise Townscape" (1966) har jeg tegnet et romforløp i Valle. Cullen viser hvordan romforløp og sekvenser oppfattes. Selv om hans studie er gjort i en by kan prinsippene trekkes videre til mer rurale områder, som i Valle. De landskapsmessige opplevelsene vil kunne beskrives gjennom et forløp av bilder og skisser. Under er det gjort et utvalg av steder som beskriver hvordan det er å bevege seg i dette landskapsrommet. Forløpet viser de vekslende kvalitetene i rommet.

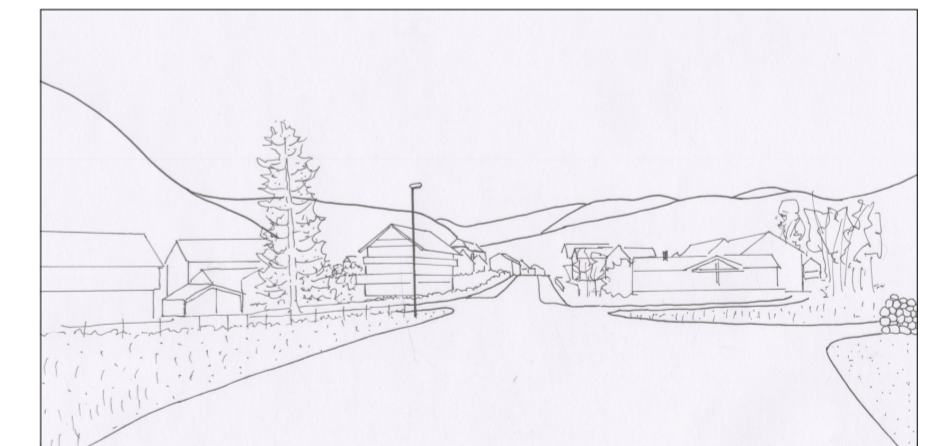
4. Nede ved elven ser man over til odden på den andre siden og skolesenteret. Undergangen skimter man i det fjerne.

5. Opp fra undergangen som krysser RV9 og sikt mot Valle skole.

6. Fra skolen og videre nordover mot sentrum langs FV336 er det åpne jordbruksarealer og spredt bebyggelse. Fjellene danner både sidevegger og et bakteppe.

7. Mot sentrum er bebyggelsen tettere. Sentrum ligger på en liten bakketopp, fra her kan man skue utover kulturlandskapet.

8. Med sentrum i ryggen, krysses RV9 og Fruberhaugen er i sikte. Vegen leder mot hengebroen, krysses den kommer man til Nomeland og utgangspunktet for det romlige forløpet.

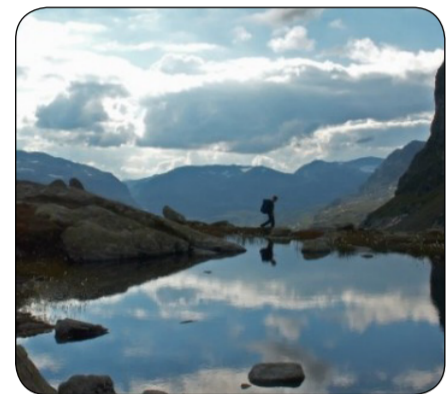
Oppsummeringskartet fremhever ulike kvaliteter ved hvert av temaene i analysen. Ved å ta disse kvalitetene med i oppsummeringskartet, blir de tatt med til planleggingsfasen og mot mer konkrete utviklingsforslag. Slik kan nye ideer og sammenhenger løftes frem.

I denne oppsummeringen vil kvaliteter og problemer bli fremhevet. Gjennom kart, tekst og bilder skal dette belyses. De grønne ringene er områder som er plukket ut. Det er størst konsentrasjon av slike steder rundt sentrum og vil bli vist i et eget kartutsnitt.

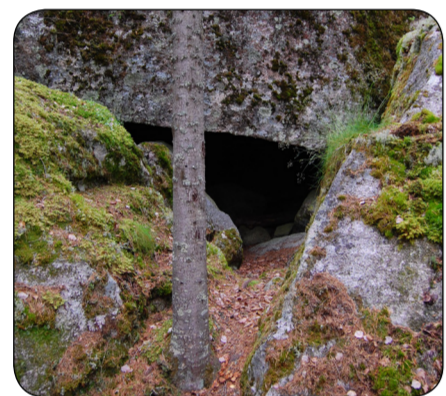
Tveitetunet

Foto: Frode Buan

Vandring på fjellet

Valle har store fjellområder som er velegnet å vandre i både sommerstid og vinterstid. Det er DNT-løyper og DNT-hytter.

Gudduri

En bortgjemt grotte, med mye potensiale. Den har historier knyttet til seg, kan muligens utvikles videre til grotting, turisme og lignende. Stien opp til Gudduri er ikke merket og er vanskelig å finne. Det er ingen informasjon om mytene eller om grotten.

Katolsk kirkegård

Her er det arkeologiske funn, historier knyttet til plassen og tomten er avgrenset. Problem med tilgjengeligheten, ligger rett ved RV9 og ved næringsområde. Stavkirken som trolig sto her, har en synlig tuft. Dette området har mye potensiale og kunne blitt interessant for både turister, bygdefolk, skole og barnehage.

Furuallé

Denne alleen er et anderledes innslag i vegetasjonen langs veien. Den knytter seg til furubepantningen lenger nede langs elven. Alleer er ikke et vanlig innslag i vegetasjonen i Valle. Den blir en port mot et åpent jordbrukslandskap.

Furuportal

På jordet ved furualleen er det en flott furuportal ned mot elven. Videre står to furutrær alene ned mot vannet, som to skulpturer som snakker med hverandre, og ser over til den andre siden. Jordet er innmarksbeite og har et særpreg på grunn av det. Det står også andre flotte furutrær på rekke ved Otra.

Kvernhusvegen

Tursti med kultur og natur i fokus. Den eneste opparbeidede turstien i Valle med informasjonstavler og merket løype. Merkingen, som er stokker med rød maling på toppen, kunne vært bedre vedlikeholdt. Stien går forbi kvernhus, Tveitetunet (gammelt Setesdalstun, se bildet ovenfor) og fører til utsiktspunkt over Vallebygda. Videre går den ned til skolen. Det er satt opp informasjonstavler fire plasser på ruten, med tekst til de ulike stedene.

Gravfelt ved tursti

Kvernhusvegen passerer et stort gravfelt. Det er tydelig hauger i landskapet som er godt synlige fra turvegen. Her er det ikke noe informasjon om verken gravfeltet eller de mange steingjerdene i området.

Steingjerder

I hele kartutsnittet er det mange steingjerder. Disse er en stor kvalitet i landskapet og kan være avgrensinger mellom eiendommene. Alle steingjerdene er av verdi og bør synliggjøres mer. Noen er i fare for å gro igjen. Steingjerdet ved gravhaugen på Nomeland, står tydelig frem og er et forblide på hvordan steingjerdene kan være klare linjer i landskapet.

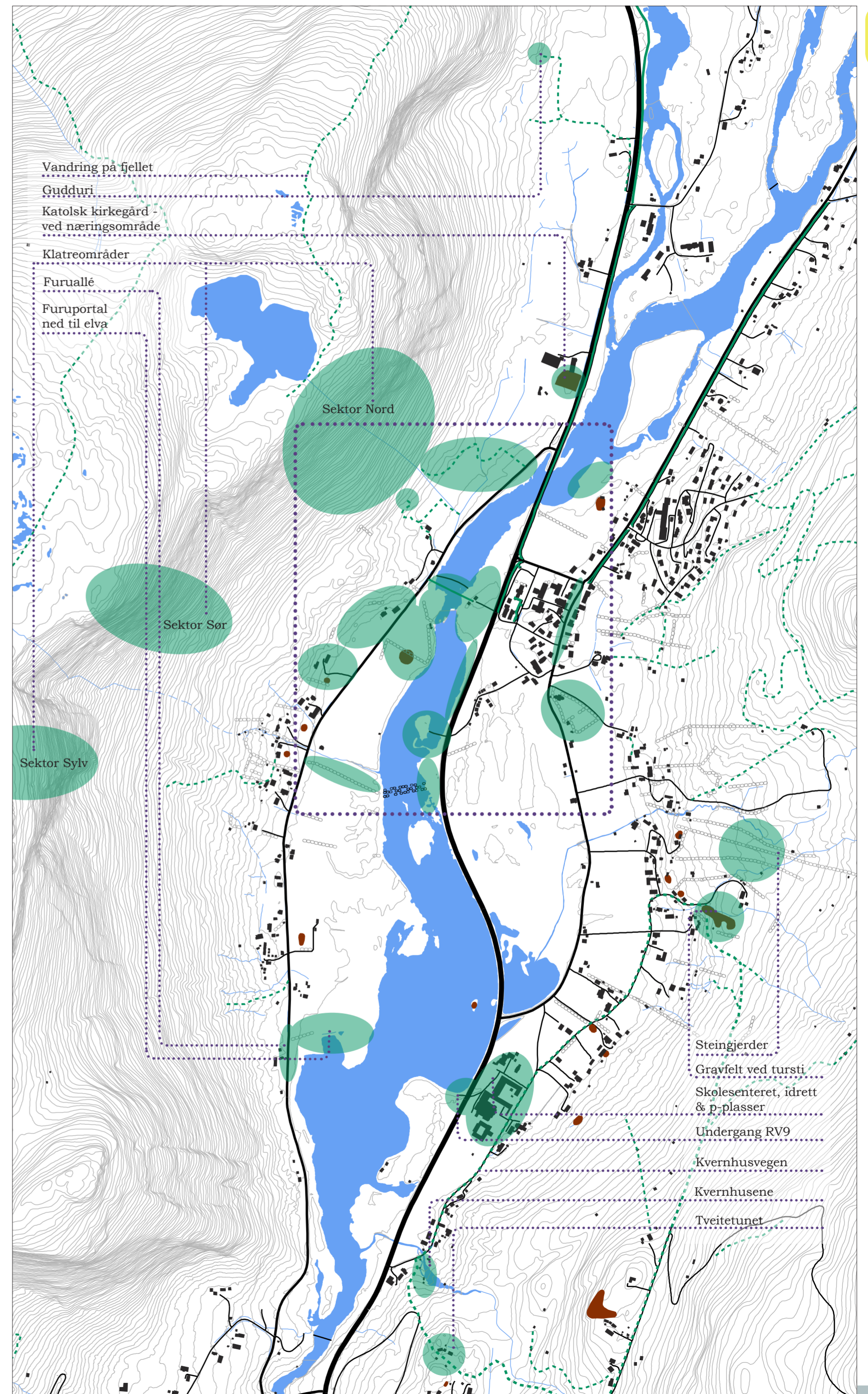
Skolesenteret, idrett & p-plasser

Fint utgangspunkt for tur. Stor parkeringsplass bak barne- og ungdomsskolen. Mulighet til å parkere flere plasser i dette området. Her ligger idrettsbanen som er et samlingspunkt sommerhalvåret. Hovedinformasjonstavlen til Kvernhusvegen er her. Utdanningsinstitusjoner og internat ligger i samme område. Denne samlingen av skoler er en kvalitet som kan tas med videre i utviklingen.

Undergang under RV9

Denne er en av to underganger som krysser RV9. Dette er en viktig forbindelse, som fører ned til Otra og en "halvøy" med dyrket mark og skog som kantvegetasjon. Det er ikke opparbeidet turterreng på denne "halvøyen". Undergangen er beregnet på traktor, men er en trafikksikker undergang for gående og syklende.

OPPSUMMERING FORTSETTELSE

Foto: Hanna Weninger

1. Nomlandsfjellet har tre sektorer som er egnet for klatring. Bør bli bedre informasjon om tilbudet.

2. Tilrettelagt sti til sektor nord, merkingen av stien blir dårligere etterhvert og den er ikke vedlikeholdt.

3. Lauvheddaren, denne er stor og plass til mange mennesker under. Ny bruk av hel-leren og opplevelsen av å være der, kan bli en attraksjon.

4. Hengebroen kunne vært en god forbindelse. Siden den er stengt må den enten restaureres eller en ny bro settes opp.

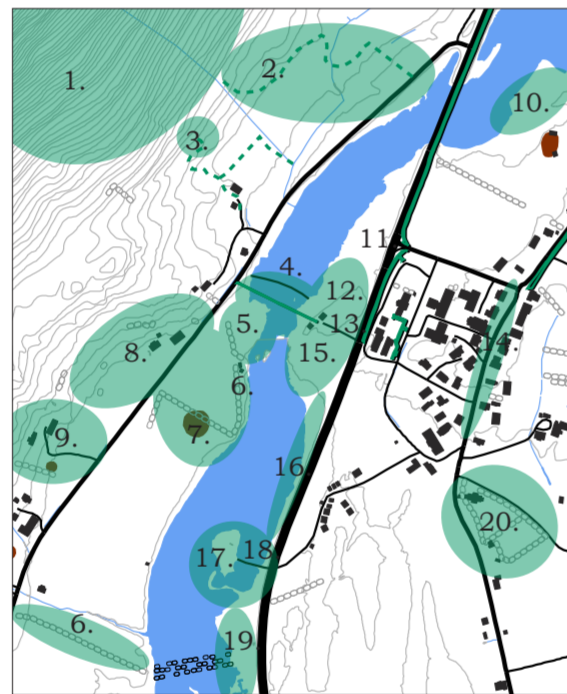
4. Prestefossen går under hengebroen. Denne fossen knytter det seg sagn til.

5. Granskogen her er flott, den har et grønt bunnsjikt og ellers store grantrær.

6. Steingjerderdene er kvaliteter i landskapet. Kan være lite synlige noen steder på grunn av ugress.

7. Gravhaugen på Nomland er den største i Valle. Denne trenger skjøtsel, bør fremmeves i landskapet.

8. Viktig og naturskjønt området, kulturlandskap og beitemark.

9. Nomlandshus er til utleie, har mye historie i veggene, hus fra fem ulike århundrer og mye potensiale til videre utvikling.

10. Sted langs elven som egner seg til fiskeing.

11. Problemområdet hvor gang- og sykkelvegen går rett ut i fylkesvegen og hvor det ikke er fotgjengerovergang.

12. Fruberghaugen, flott terrenghøyde like ved RV9 som kan fremmeves ved tynning av vegetasjon.

13. Ingen overgang til hengebroen. Gang- og sykkelveg fører ut til RV9, ingen trygg overgang over veien.

OPPSUMMERING FORTSETTELSE

14. Butikker & p-plasser i sentrum, her er det parkeringsmuligheter både i miljøgaten og ved kommunehuset.

15. Innmarksbeite ved elven, flott område med utsikt ned mot motellet sin badeplass.

16. Gammel gjengrodd vegskulder som går fra område 15 og ned til badeplassen.

17. Badeplassen til motellet som ligger på en halvøy. Den trenger en oppjustering, dette arbeidet er begynt.

18. Undergang til badeplass. Dette er den andre undergangen. Trygg adkomst til badeplassen gjennom Valle Motell sin campingplass.

19. Steinterskel. Denne terskelen er bygget opp av stein, slik kan fisken passere og svømme videre opp i elven. Her er elven grunn.

19. I dette området er det stier som blir klippet ned til vannet. Her kunne det med fordel ryddes i de ulike vegetasjonssjiktene. Fint område.

20. Valle kirke har kirkegården rundt seg og er inngjerdet med steingjerde. Kirken har lagt på samme plass helt siden den første ble bygd.

DEL 4: FORSLAG TIL UTVIKLING

I del fire presenterer jeg utviklingsforslagene som bygger videre på oppsummeringen fra analysedelen. De kvalitetene som ble fremhevet der, vil jeg knytte sammen i et overordnet løypeforslag. Løypeforslagene vil ta hensyn til universell utforming og tilrettelegging for ulikt bruk. Med utgangspunkt i to valgte temaer for traseene, vil disse temaene være med på å forme løypene. Dette vil bli nærmere beskrevet under delkapitlet om temaløypene.

Tiltakene for hele området er delt inn i disse undergruppene:

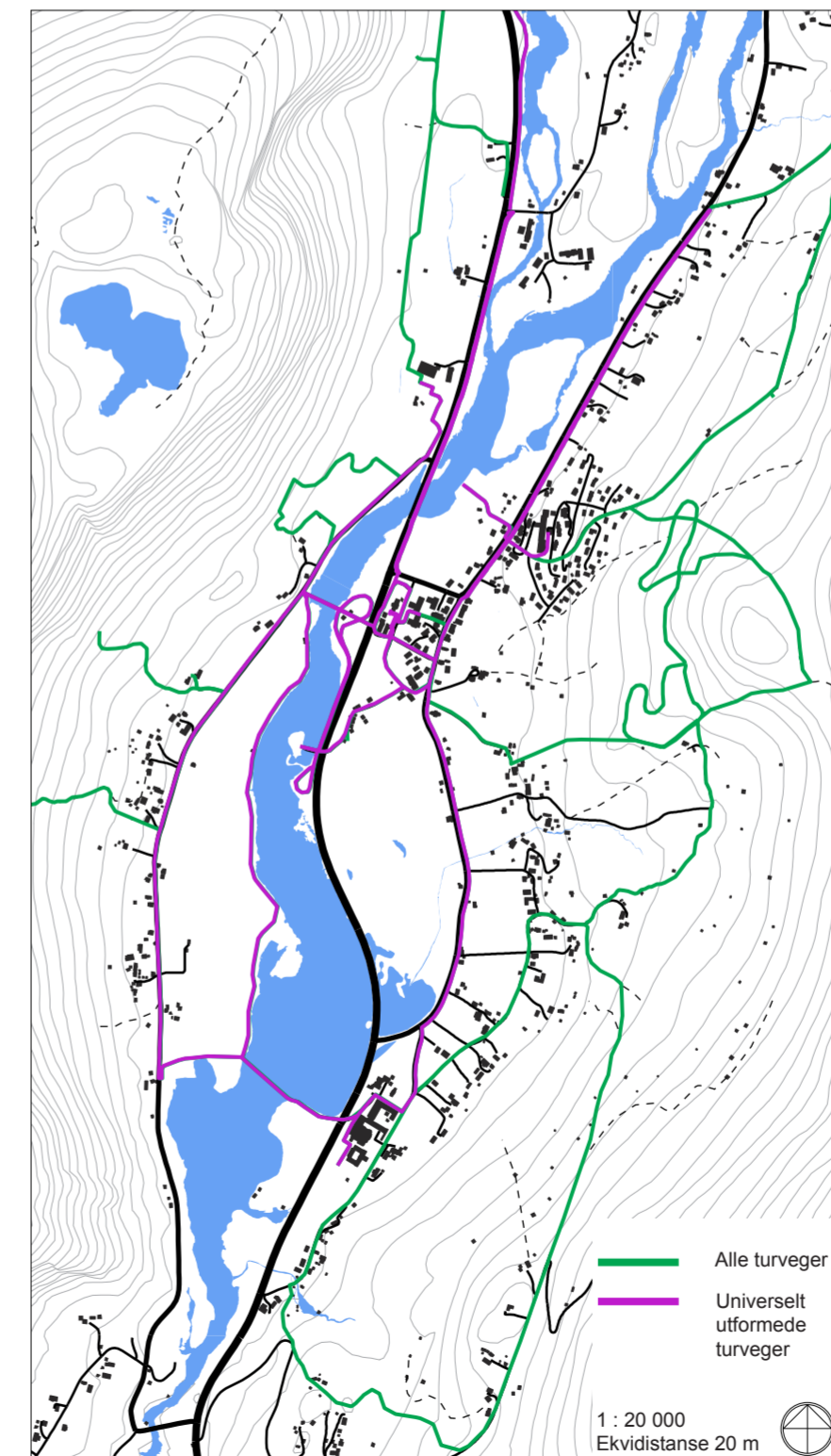
- Informasjon
- Broer, p-plasser & overganger
- Stier
- Steder
- Belysning
- Framdrift

I denne delen får man en oversikt over forslagene og hva som bør gjøres. Noen av tiltakene er illustrert med skisser, fotografier og viser også forbilder fra andre prosjekt.

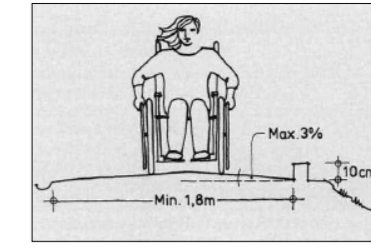
Temaløypene

Utgangspunktet for temaene til løypenettet, ble allerede nevnt i problemstillingen. Et av målene var å tilrettelegge for fysisk aktivitet og få synliggjort de kulturminnene som eksisterte i området. Gjennom landskapsanalysen ble kulturkvalitetene og de fysiske mulighetene i enda større grad synliggjort. Gjennom analysen kom nye sammenhenger og strukturer frem, som jeg har bygget videre på. Hvordan løypenettet er lagt opp, er et resultat av analysen.

Navnet på temaløypene er "aktiv" og "kultur". De er merket med både ulike symboler og farger. Blå er brukt til "aktiv" og rød til "kultur". Dette for at publikum lett skal skille de ulike turene fra hverandre. Hvordan dette kan se ut, vil jeg komme tilbake til under informasjonstiltak. Nettverket av turløyper vil gi et sammenhengende tilbud både for turister og fastboende. De to temaene vil være utgangspunkt for mange interessante stoppesteder.

Alle stiene markert i lilla og grønt, er med i det nye turløypekartet. Disse inkluderer både de "aktive"- og de "kulturelle"-stiene. De lilla er universelt utformede turløyper. Noen av stiene er eksisterende. Disse har fått en ny plass og identitet i dette nettverket av løyper.

Tverrsnitt av minimumsbredde på turveg med utgangspunkt i universell utforming. Kilde: Norges Handikapforbund, 1998

Universell utforming

Det er et stort fokus fra myndighetene at kommunene skal planlegge og tilrettelegge sine tilbud ut i fra prinsipper om universell utforming. Det vil si at alt fra produkter, tjenester, transportmidler, bygninger til uteområder skal kunne brukes av alle. Universell utforming er å planlegge for at alle kan være like brukere, selv med nedsatt funksjonsevne.

Universell utforming handler ikke bare om å tilrettelegge for rullestolbrukere. Mange grupper har behov for annerledes planlegging. Det kan være blinde, svaksynte, hørselshemmede og grupper med nedsatt kognitiv funksjonsnivå. Det kan være personer med demens, utviklingshemming eller andre grupper. Barn har større vanskeligheter med forståelse enn voksne, som for eksempel tyding av skilt. De aller fleste av oss vil oppleve nedsatt funksjonsevne i løpet av livet. En enkel situasjon kan være å ta seg frem med barnevogn.

Å ta universell utforming på alvor, bør være en grunnholdning i planleggingsmiljøene. En planprosess bør starte fra dag en med fokus på dette. Slik vil utformingen bli mer helhetlig, og man unngår dårlige særløsninger i etterkant. Et mer tilrettelagt samfunn vil gjøre hverdagen lettere for folk flest. Det vil også gjøre at de aller fleste kan være med å bidra i samfunnet på likt grunnlag.

I planarbeidet med turløypene i Valle, vil det bli vanskelig å tilrettelegge alle stiene etter krav om universell utforming. Det har å gjøre med topografien. Likevel er fokuset å tilrettelegge så mye som mulig til universell standard. Kartet til venstre viser de universelt utformede løypene i lilla. Alle nye vegger som er merket som universelle, skal ikke overstige en brattere stigning enn 1:12. Det ideelle er 1:20. Det må legges inn hvilerrepos i stigningene. Dette vil bli beskrevet mer under tiltakene for de ulike vegene og stiene.

Langs turstiene vil det være nødvendig med en kantoppbygging der terrenget faller bratt på siden. Kanten kan være oppbygd med for eksempel storgatestein, kantstein eller tømmerstokker. En slik avgrensning vil være til god hjelp for å lede blinde og svaksynte og gjøre det lettere å kjøre med rullestol.

Andre hensyn som bør tas med tanke på universell utforming, er monteringshøyden på informasjonsskilt. De må ikke monteres for høyt opp, slik at rullestolbrukere og barn får problemer med lesbarheten. Skriften på skiltene bør være i god størrelse, slik at svaksynte kan lese informasjonen. Det er mulig å utvikle taktilt kart og taktil informasjon for blinde og svaksynte gjennom blindeskrift. En annen løsning kunne være å lese inn informasjon på mp3, som igjen lånes ut. Det vil bli beskrevet mer under informasjonskapitlet. Symbolene og fargekodingen av løypekartet vil også være til hjelp for lesbarheten og gjøre det enklere å forstå tilbudet.

Servicebygg, som toalett, må være utformet slik at rullestolbrukere kan komme inn. Belysning på slike bygg må ved inngangspartiet være ekstra godt opplyst. På enkelte parkeringsplasser må det opprettes flere plasser for funksjonshemmede. På den nye parkeringsplassen på Nomelandssiden, skal to av plassene være tilrettelagt for handikappede. De plassene må ha en minimumsbredde på 3,8 meter. Dette viser noen av tiltakene i forhold til universell utforming som er viktig i en planprosess.

Hierarki av turstier

Det er lagt opp til tre ulike standarder på det nye stinettet. Disse er satt opp i et hierarki, slik at nummer 1 og 2 er beregnet på universell utforming. Toppdekket på nr. 1 og 2 skal være grus. Det er viktig at dette topplaget er godt komprimert og av fin kvalitet. Slik blir det lettere å ta seg frem enten med rullestol eller barnevogn. Ved et grusdekk reduserer man også kostnadene, for hardt toppdekk som asfalt, er dyrere. I tillegg er grus et mykere, og dermed bedre underlag ved trening.

Der turnettverket bruker eksisterende stier og vegger, vil underlaget også bli beskrevet. Hvordan de ulike stiene bør utformes kommer frem gjennom tiltaksbeskrivelsene av de enkelte strekkene. På de smaleste stiene, hierarki 3, vil underlaget være for det meste skogsbunn som er opparbeidet i ulendt terreng. Skogsbunn er et enda bedre underlag for trening, både når det gjelder slitasjeskader og for koordinasjonen. De tre ulike stityper er beskrevet mer i tabellen under:

Nr.	Bredde	Kvalitet på veg/ sti	Terrengtype
Nr. 1	2,2 m	Universelt utformet veg	Mindre sårbar, lett å opparbeide uten store naturinngrep, bruk av eksisterende vegger, hvor naturtyper etablerer seg raskt igjen etter inngrep.
Nr. 2	1,8 m	Universelt utformet veg	Behov for UU, men i delvis sårbar terreng; langs elven, bratte skrånninger, sårbar vegetasjon.
Nr. 3	0,5 m	Sti	Bratt og ulendt terreng, sårbar terreng som langs bekker, elver, myrområder, skrånninger, stedvis i skogsområder og langs dyrket mark.

“Kultur & aktiv”

Temaløypene “kultur” og “aktiv” vil gi varierte opplevelser. For å skille de ulike temaene er de delt inn i rød løype og blå løype.

“Kultur”-løypene binder sammen de kulturelle hovedpunktene fra analysen. Dette er kulturelle punkter som både er synlige og mer usynlige. Det kjente punktet, Tveitetunet, vil bli knyttet sammen med mindre kjente kulturpunkter. Nettopp gjennom en slik ulikhet, vil “kultur”-løypen fremstå med mange kvaliteter i en ny sammenheng.

“Aktiv”-løypene er forbundet til turer knyttet opp til sport og friluftsliv. Her er mange steder som har et godt grunnlag for tilrettelegging for aktiviteter. Disse aktivitetene er belyst gjennom analysen.

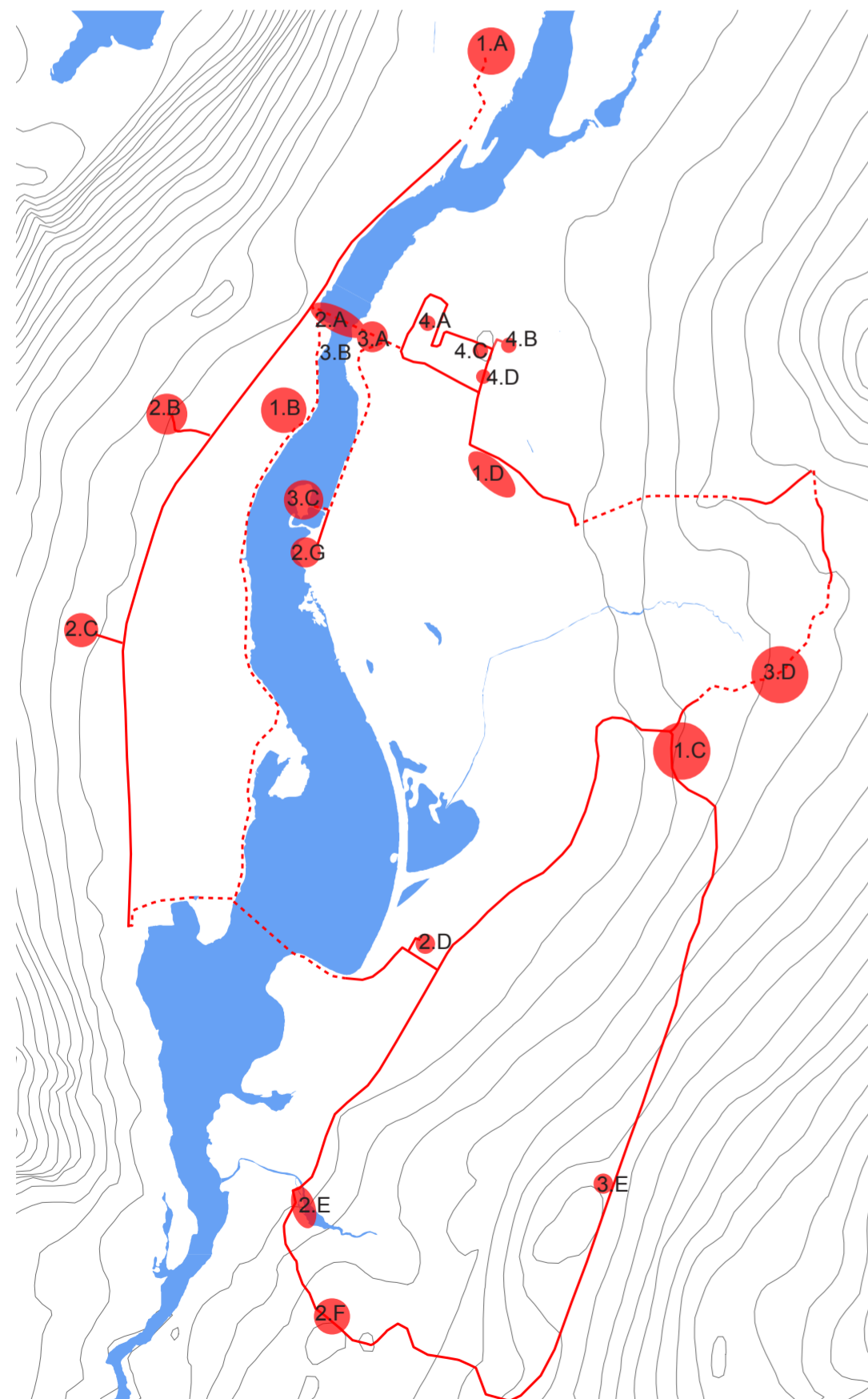
Noen av stiene vil markeres både som “kultur” og “aktiv”. Dette fordi det vil være naturlig å bruke de samme stiene når de ligger så nær hverandre. En annen grunn er at stiene er opparbeidet slik at “aktiv”- og “kultur”-turene kan lett kombineres. De heltrukne linjene er eksisterende stier og veger, mens de stiplede er nye. På de neste sidene vil punktene og stiene bli forklart med hvilke tiltak som bør gjøres.

Temaløyper: “Kultur”

Selve løypen byr på ulike opplevelser av kultur. Målet med turstiene er å kombinere friluftsliv med kulturaktiviteter. Det å oppleve natur, være fysisk aktiv og samtidig få ny kunnskap eller nye kulturopplevelser, er flotte kombinasjoner som alle disse turstiene kan by på.

Kulturen som er en del av dette løypenettet, er alt fra gamle kulturminner fra vikingtiden til nåværende kulturtradisjoner, som for eksempel sølvsmedtradisjonen. Under vises kartet med alle de kulturelle punktene som jeg vil fremheve. Disse er delt opp i undergrupper i forhold til ulike tema.

Løypetraseen, skilt, merkestokker langs løypene, skal alle være merket med rødt.

- Eksisterende sti / veg
 - - - Ny sti / veg
 - Aktivitetspunkter:
1. Kultur i religion:
 1. A - Katolsk kirkegård, tuft etter stavkirke
 1. B - Gravhaugen på Nomeland
 1. C - Gravfelt på Viki
 1. D - Valle kyrkje
 2. Kultur i arkitektur:
 2. A - Hengebroen
 2. B - Nomelandhus
 2. C - Diktarstoga
 2. D - Spelestoga ved Valle vgs.
 2. E - Kvernhusene
 2. F - Tveitetunet
 2. G - Nes med små hytter
 3. Kultur i natur:
 3. A - Fruberhaugen
 3. B - Prestefossen
 3. C - Halvøy med friluftsscene
 3. D - Steingjerdene
 3. E - Utsikt over Vallebygden
 4. Kultur i sentrum:
 4. A - Husfliden
 4. B - Sølvsmie
 4. C - Bibliotek
 4. D - Bergtun Hotell

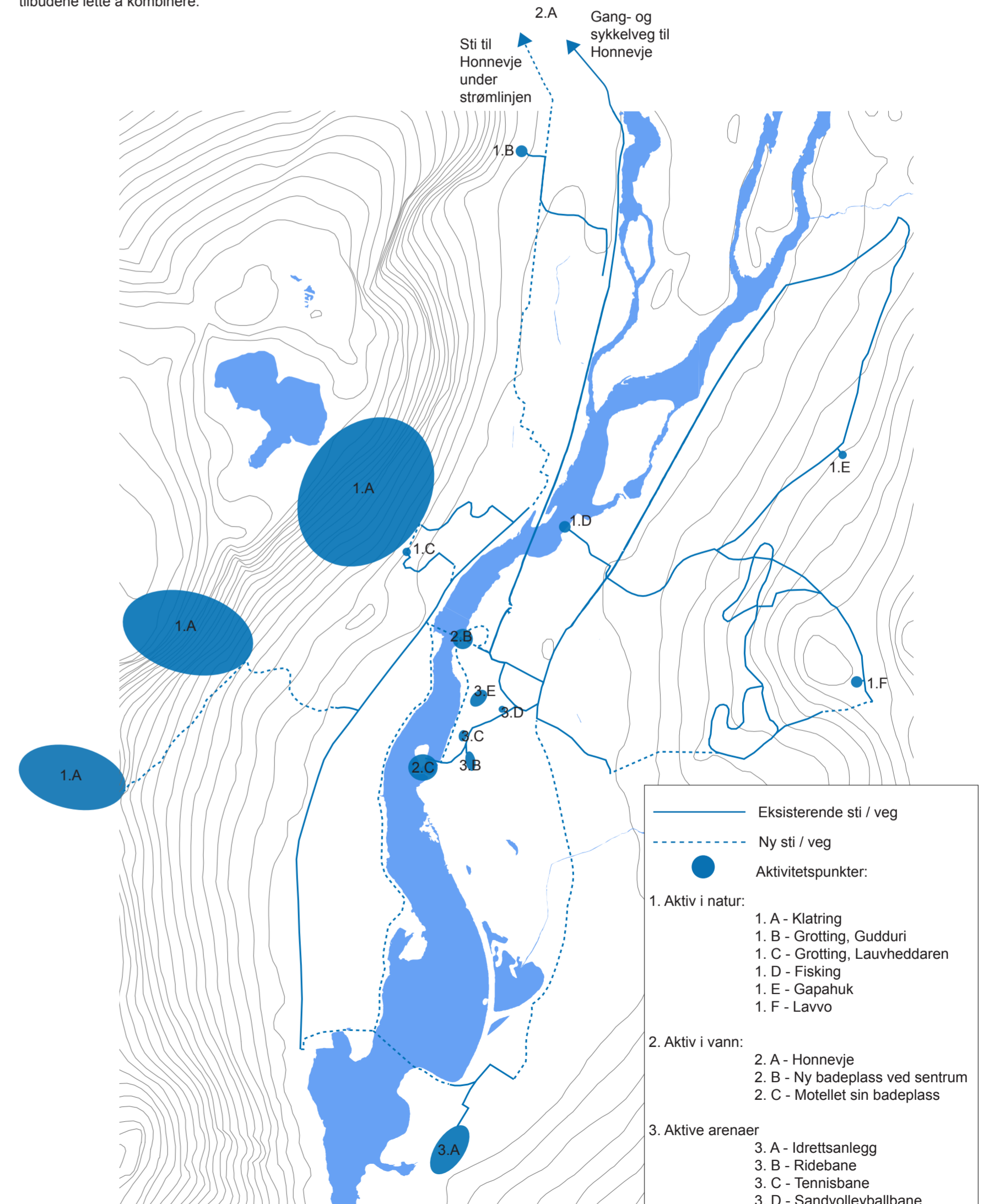
1 : 15 000 Ekvidistanse 20 meter

Temaløyper: “Aktiv”

“Aktiv”-løypene er basert på det fysiske tilbudet. Det vil si aktiviteter, som bading, klatring, friluftsliv og ulike former for trening. Det er et viktig poeng at denne løypen fokuserer på mange forskjellige brukere. Nettopp ved å gjøre det, blir den tilgjengelig for flere brukergrupper. Gode tilrettede treningsløyper vil kunne øke antall brukere.

Fastboende og turister vil muligens bruke de ulike løypene forskjellig. Men den nye strukturen, kan kanskje stimulere lokalbefolkningen til økt interesse for andre typer aktiviteter, som for eksempel klatring. Her spiller kursvirksomhet og informasjon en viktig rolle.

Løypetraseen, skilt, merkestokker langs løypene, skal alle være merket med blått. Som sagt vil “aktiv”-løypene overlape “kultur”, og det vil gjøre tilbudene lette å kombinere.

- Eksisterende sti / veg
 - - - Ny sti / veg
 - Aktivitetspunkter:
1. Aktiv i natur:
 1. A - Klatring
 1. B - Grotting, Gudduri
 1. C - Grotting, Lauvheddaren
 1. D - Fisking
 1. E - Gapahuk
 1. F - Lavvo
 2. Aktiv i vann:
 2. A - Honneveje
 2. B - Ny badeplass ved sentrum
 2. C - Motellet sin badeplass
 3. Aktive arenaer
 3. A - Idrettsanlegg
 3. B - Ridebane
 3. C - Tennisbane
 3. D - Sandvolleyballbane
 3. E - Fotballbane

1 : 15 000 Ekvidistanse 20 meter

Tiltak

Det er seks ulike tema som omhandler tiltakene, disse er delt inn slik:

I	Tiltak: Informasjon
II	Tiltak: P-plasser, overganger & broer
III	Tiltak: Stier
IV	Tiltak: Steder
V	Tiltak: Belysning
VI	Tiltak: Framdrift

Under hvert av disse temaene blir det beskrevet hva som bør gjøres og forslag til utviklingen på stedet. Denne listen er ikke en prioriteringsliste som sier hvilke tiltak som er viktigst. Hvordan man skal prioritere og sette i verk tiltakene, kommer jeg tilbake til i siste del. Mange av tiltakene er avhengig av hverandre, for at det skal være et helhetlig og sammenhengende tilbud. Det er likevel mulig med flotte turopplevelser selv om ikke alle er opparbeidet.

I. Informasjon

For at et tursystem skal fungere optimalt, er det ikke bare stiene som må være opparbeidet. Et informasjonssystem som både er forståelig og tilgjengelig er svært viktig. Informasjon og merking av stinettet må være helhetlig og oversiktlig. Det må bygges opp på like designprinsipper. Fungerer ikke informasjonen om et tilbud, vil det heller ikke bli brukt.

Informasjonen om turtilbudet må nå ut gjennom flere informasjonskanaler. De mest tradisjonelle er skilting, brosjyrer, turkart, informasjon på internett og gjennom turistkontoret. Det visuelle materialet bør ta utgangspunkt i de samme grafiske prinsipper. Alle skilt bør være utformet i samme design, med mulighet for variasjoner i størrelse. Et utgangspunkt kunne være å bygge videre på profilen til Setesdals Regionråd. Denne logoen er utviklet hos Trigger design, nå Kjetsa design (se bilde under). Logoen er en del av merkevarebyggingen til Valle kommune og hele Setesdalsregionen. På designeren sin hjemmeside står det: "Symbolet illustrerer Setesdal og vegen som svinger seg gjennom dalføret, og de fem tilhørende kommunene" (<http://kjetsadesign.no/setesdal/>, 24.04.2010). Fargene i logoen, rød, grønn og svart, er de typiske Setesdalsfargene, som man finner i bunaden. Dette symbolet kan og vekke assosiasjoner til "krullene" som er broderier på setesdalsbunaden. Valle kommune har tatt utgangspunkt i den røde fargen, som er hovedfargen til kommunevåpenet.

Skiltstøy

For mange utplasserte skilt kan skape skiltkaos og være visuelt støyende. Det er viktig at skilt-systemet er godt gjennomtenkt og at man har en konsekvent plan for oppsettet. Det bør være ulike hierarki på informasjonen. Ved starten/slutten av en løype bør det stå et skilt med hovedinformasjon. Denne hovedinformasjonen kan også være plassert på sentrale steder som i sentrum og ved turistinformasjonen. Skiltene må monteres opp slik at de innordner seg omgivelsene. Det kan være å sette skiltet mot en "grønn vegg" av vegetasjon, for at det skal virke mindre dominerende.

Bilde 1: Kvernhusvegen ved Tveitetunet. Her er det satt opp for mange beskjeder. FYSAK postkassen er hengt opp på skiltet, egen informasjonslapp om traséendring og en ekstra rød lapp som bekrefter at man går på Kvernhusvegen tursti. Dette er eksempel på for mange provisoriske lapper. Slik er visuelt ødeleggende og kan oppleves som skiltkaos.

Kvernhusvegen

Skiltingen av Kvernhusvegen i Valle er utarbeidet av Plankontoret Hallvard Homme AS. Skiltene har holdt seg godt, og er lite preget av slitasje fra vær og vind. Disse tavlene er en kombinasjon av impregneret trevirke, pleksiglass og treplate med informasjon, se bilde 1 og 2.

De eksisterende skiltene på Kvernhusvegen har informasjonstekst på tre ulike språk (norsk, engelsk og tysk). Det er en god mal, slik at informasjonen blir tilgjengelig for flest mulig. Kvernhus-skiltene kombinerer håndtegninger og tekst som gjør at informasjonen fanger oppmerksomhet. Selve teksten er skrevet med for liten skrift i forhold til synshemninger. Skiltene er ikke montert for høyt i forhold til lesbarhet, men fundamenteringen er ikke gjort skikkelig.

Bilde 3 viser informasjonstavlen ved Valle skole. Denne tavlen er i lafteteknikk og henspiller til gamle byggetradisjoner. Slik som skiltet fremstår blir konstruksjonen veldig massiv. Den har et annet uttrykk enn de andre skiltene (bilde 1 og 2).

Bilde 2: Informasjonsskiltet til Kvernhusvegen tursti. Treverket glir fint inn i naturmiljøet. Etter flere år ute er treverket blitt grålig. De støpte betongelementene kunne vært gravd lenger ned i bakken, slik at de dekke med jord og gress kom over. Det vil se penere ut.

Bilde 3: Kvernhusvegen ved Valle skole. Hovedskiltet er laftet og gir et massivt uttrykk. Skiltet er en annen type enn de andre skiltene.

Forbilder på nytt skiltssystem

Kommunen og Setesdalsregionen er bevisste på merkevarebygging, og profilerer seg gjennom Setesdals-logoen. Ved et nytt skiltssystem, bør denne logoen bli tatt med i alt av informasjonsmateriale.

En viktig del av skiltingen er at skiltene skal passe inn i omgivelsene. Informasjonstavler i mer rurale landskap er ofte utformet i trevirke. Slik er det også i Valle, hvor det er blitt satt opp flere typer skiltssystem i tre. To av skilttypene er vist på bildene 1,2 og 3. Den eldste typen, bilde 4, bør bli tatt ned og erstattet med nye. Skiltene til Kvernhusvegen tursti ble satt opp rundt midten av 1990-tallet. Disse treskiltene kan virke noe massive, hvor selve konstruksjonen fanger en del av oppmerksomheten. Likevel har de som nevnt mange gode kvaliteter.

Bilde 4: Gammel type informasjonsskilt i tre.

Det finnes og andre typer skilt som kan bli tatt i bruk. Det er mange eksempler på forskjellige måter å skilte tursystemer. Her kommer noen forbilder og eksempler på hvordan andre løsninger kan utformes.

Bilde nr. 5 og 6 er utformet i et annet materiale og uttrykket er noe lettere enn tre-tavlen fra Kvernhusvegen tursti. Disse to eksemplene er laget av Arkeoplan. De lager informasjonstavler i aluminium og herdet glass. Bilde nr. 4 er ikke så fremtredende på grunn av sin lette konstruksjon. Informasjonen ligger skrått vinklet og med transparent glassplate. Dette er en god modell som ikke stjeler så mye oppmerksomhet fra landskapet.

Bilde 6 viser et aluminiumsskilt, som blir mer massivt og selve plakaten har et dårlig oppsett med tekst. Fordelen med Arkeoplan sine skilt er at de har variasjonsmuligheter og kan tilpasse løsninger etter behov. Denne type skilt bryter muligens mer med kulturlandskapet enn treskilt. Metallskiltene passer nok mer inn i et urbant friluftslivsmiljø. Om aluminiumsskiltene vil bli fremmedelementer i omgivelsene, kommer også an på plassering og hvordan stedene blir detaljutført. Treskilt glir mer inn i landskapet og materialene vil bli preget av vær og vind.

Bilde 5: Arkeoplan sitt skilt i herda glass og aluminium

Bilde 6: Mye informasjon og bryter mer med omgivelsene.

Bilde 7: Praktisk, lite skilt fra Arkeoplan, skråstilt A3 format.

Foto: Forvaltningssekretariatet i Setesdal Vesthei Ryfylkeheiane (DN 2006)

Bilde 8: Denne informasjonstavlen i tre har et flott og spennende uttrykk. En anderledes løsning, med fire sider til informasjon. Selve teksten er montert for høyt oppe i forhold til lesbarheten for rullestolbrukere.

Bilde 9 (under): Forbilde fra Elk Island Nasjonalpark i Canada. Denne utformingen av tavlene underordner seg det åpne landskapsrommet. Rullestolbrukere kan komme helt inntil skiltene og er lett leselig. Trevirket passer inn i landskapet og samspelet mellom boksene fungerer godt.

Foto: Mari Lise Sjøng (DN 2006)

Bilde 9: Fra Elk Island Nasjonalpark, Canada

Anbefalinger

Jeg vil anbefale kommunen å satse på informasjonsskilt i tre. Det vil harmonisere med med landskapet og merkestokkene som skal plasseres langs løypenettet. Trevirk eldest også fint. Lerk er forslag til treslag. Alle skiltene bør ha informasjon på norsk, engelsk og tysk.

Jeg vil legge frem to alternativer, det ene er å bygge videre på skiltene fra Plankontoret Hallvard Homme AS. I så fall må de evalueres grundig, og forbedres der det er behov for det. Noen endringer i selve layouten på informasjonspakatene er nødvendig, som større skrift, nye farger (blått/rødt løypenett) og ny logo på skiltene. Selve rekonstruksjonen kan også revideres og gjøres nettere. Smalere planker og mindre format er kanskje en løsning. Fundamenteringen må løses på en bedre måte, slik at ikke støypen blir liggende i dagen.

Med denne løsningen, kan de 3 fastmonterte skiltene som allerede er montert på Kvernhusvegen tursti bli stående. Eventuelt kan informasjon byttes ut for oppdatering. Slik vil man eventuelt spare noen midler ved å beholde disse skiltene.

Den eksisterende hovedtavlen til Kvernhusvegen tursti, i lafteteknikk (bilde 3), vil jeg anbefale å bytte ut mot en annen løsning. Det må være et mer helhetlig uttrykk på alle skiltene. Dette skiltet skiller seg ut i fargetone og med den massive og tunge konstruksjonen. Både hovedskilt og temaskiltene ute i løypen bør harmonisere og være i samme stil, slik at man oppnår en gjenkjennelseeffekt.

Den andre løsningen vil være å utarbeide et helt nytt skiltssystem i tre. Da vil jeg anbefale å ta utgangspunkt i forbildene, bilde 8 og 9. Disse har et moderne formspråk, samtidig som materialet passer inn i en turløypesammenheng. Disse to forbildene kunne kombineres. De snakker det samme språket, og ved å bruke samme type treverk og lik layout, ville de fungert sammen.

Bilde 8 kunne være til inspirasjon til hovedinformasjonstavlen. Bilde 9 kan være inspirasjon til informasjon på de ulike punktene. Selve punkt informasjonen kunne vært mindre tavler basert på designen til bilde 8. Høyden på informasjonen må tilpasses rullestolbrukere.

Ved å gå for informasjonsskilt i tre, kan man benytte seg av lokale aktører til å lage disse. Setpro AS er en atferingsbedrift med treavdeling i Valle. Her kunne en ha inngått et samarbeid om produksjon av informasjonstavlene. Det kunne også være en løsning i forhold til produksjon av merkestokkene som skal stå langs turstiene.

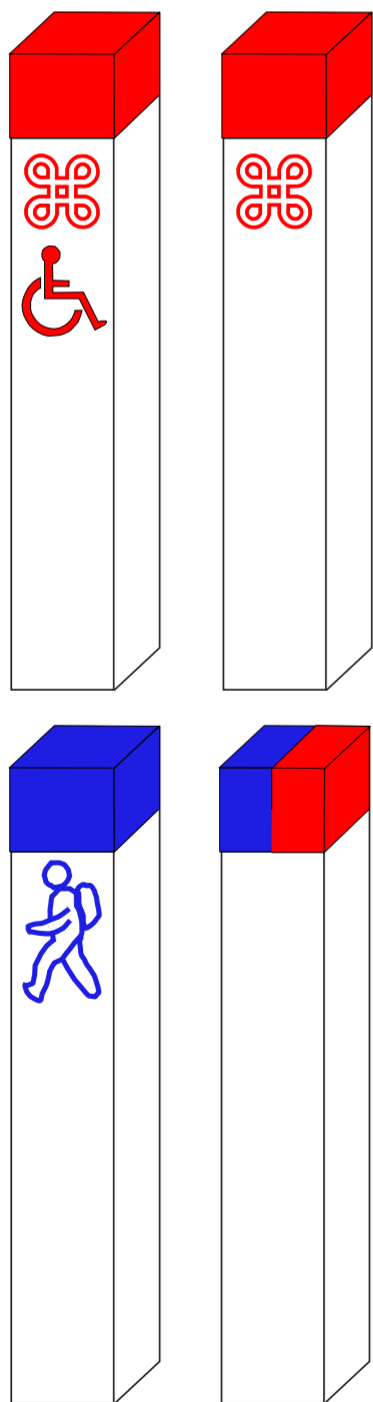
For å understreke at designen må være helhetlig på alle områder, vil jeg anbefale at benker, bord og avfallsdunker skal ha lik design. En slik utvalgelse foregår på et mer detaljert nivå i planleggingen, men nevnes her slik at møbleringen blir sett i sammenheng med informasjonsmaterialet. Min anbefaling er at en samme type diskusjon som er gjort med skiltene, også bør foregå ved utvalgelse av møblement.

Forslag til skilt og merking

Forslag til merking langs turstiene kan for eksempel utformes som eksemplene under. Disse merkestokkene illustrerer hvordan de eventuelt kan se ut. Her er det både farge og tegn, slik at det skal være enkelt å forstå.

Utgangspunktet for fargene, kommer fra aktivløypen (blå) og kulturløypen (rød). Symbolene er ment å bli frest inn i trestokken, og deretter bli malt med den riktige fargen, rød- eller blå. Ved at symbolene blir frest inn, gir det også en taktil lesbarhet. Øverst på stokken er fargekoden som er riktig for løypen. Selve stokken er i impregneret tre. Lerk er et godt og holdbart trevirke som kunne blitt brukt. Modellene under har hvit bakgrunnsfarge, dette er bare på tegningen, selve fargen skal være trefarget.

Informasjonstavlene bør også ha "aktiv" og/ eller "kultur" symbolet på selve tavlen. Slik bør også fargene gå igjen. Der stiene overlapper hverandre er det mulig å merke stokken med begge fargene. Der stiene og steder undervegs på ruten er universelt utformet, må det merkes med symboler på skiltingen. Forslag til merking av selve stiene vises under

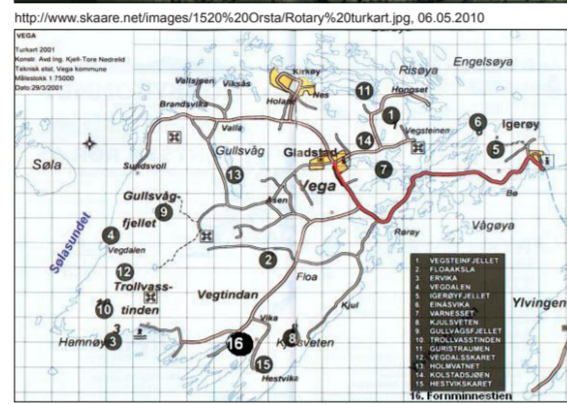
Turkart

Turkart som blir utarbeidet må vise tydelig hvor det er universelt utformet og hvor ulike tilbud finnes, som parkering, spisesteder, turisthytter, severdigheter og lignende. Kartet kan godt utformes med symboler, slik at det blir enklere å lese.

Andre informasjonskilder

En annen type informasjon som kunne utvikles, er guidede turer. Da vil man få en dyper og mer innholdsrik forståelse av området. Det kunne vært turer som fokuserte på kulturen og andre som fokuserte den aktive delen, som grotting og klatring. Dette kunne utarbeides i samarbeid mellom Valle kommune, turistkontoret, Setesdalsmuseet og interesseorganisasjoner.

En annen form for guiding, kan være å spille inn turen digitalt. En kunne ta med seg en mp3-spiller og høre om severdighetene mens man går fra sted til sted. Informasjon om stedet kan kombineres med folkekunnsikk, diktopplesning og sagn. Dette kan lett tilgjengeliggjøres på flere språk. Det ville også være et godt hjelpemiddel for blinde, svaksynte og andre grupper.

Eksempler på turkart fra Volda (øverst) og Vega. På det øverste står det informasjon om ulike turmål.

Forbilder på retningsgivende skilt

Skiltene må vise veg, med piler og navn. Hvor lang distansen er, er viktig å få med. Det er med på å motivere til turen videre og gi inspirasjon til nye alternativer. Disse bør også utformes i tre og ha både fargekode, symbol, tekst og distanse. Forbilder vises under:

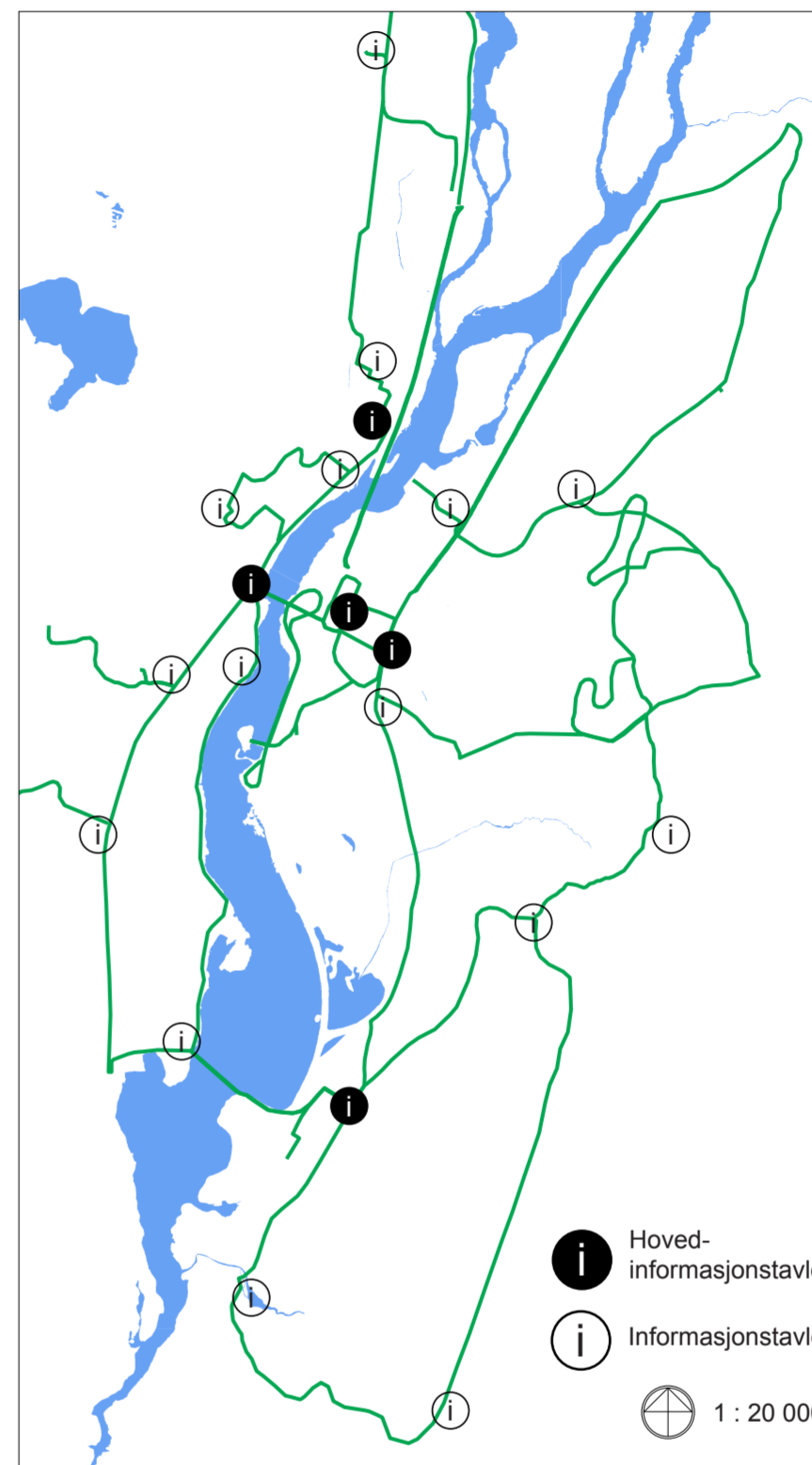
Skiltene viser hvilke type løyper som finnes, hvor langt det er til de ulike stedene og retningen. Skiltet er fra Østmarka i Oslo.

Disse skiltene er enklere laget, men vises med både tekst og symbol hvor turstien fører til. Her er det turløype for mennesker og hest.

http://tre-ss.com/Varer.html

Informasjons-stasjoner

Kartet viser forslag hvor informasjonstavler skal oppføres, for både "aktiv" og "kultur" tilbudet. Det er to ulike typer informasjonstavler. Den ene er hovedinformasjonstavle som gir forklaring om hele løypenettet. Den andre informasjonstavlen gir mer spesifikk informasjon om severdigheten på det enkelte stedet.

Kilde: <http://www.as.kommune.no/turkart-over-Arings.4746076.html>
Her er turkart utarbeidet for Ås kommune, Akershus, som viser alle de turmulighetene kommunen kan tilby.

http://www.eagleproducts.no/

II. P-plasser, overganger & broer

Parkeringsplasser

De eksisterende parkeringsplassene fra nord til sør:

- Parkering på Honneveje; god kapasitet, men ofte mange biler der på fine sommerdager. Dette er både en rasteplass og bade plass.
- Parkering ved kommunehuset, helsehuset og turistinformasjonen; her er det god plass.
- Parkering i miljøgaten, sentrum; her kan det fort bli fullt av biler. Dette gjelder spesielt på ettermiddager og lørdager. Om sommeren er det som regel veldig mange biler og trangt om plassen. Men det er ledig kapasitet ved kommunehuset 200 meter unna.
- Parkering ved kirken; ledig så lenge ikke det er arrangementer i kirken.
- Parkering ved skolene; her er det god plass, spesielt mellom Valle skole på baksiden og Valle videregående skole. Det er også muligheter til å parkere andre steder ved skolesteder.
- Parkering ved Tveitetunet; ikke så stor parkeringsplass, men stort sett plass til alle besøkende.

Ny parkering:

Forslag til en ny parkeringsplass er foreslått på Nomelandssiden. På denne siden vil det komme mange nye tiltak, og det bør derfor utarbeides en parkeringsplass her, hvor det er plass til 8 biler og 5 sykler. To av disse parkeringsplassene bør være for funksjonshemmede. En vanlig bilparkering trenger 2,5 meter i bredden og 5 meter i lengden, en p-plass for funksjonshemmede er minimum 3,8 meter i bredden og 5 meter i lengden.

Ny parkeringsplass er for å samle flere behov som melder seg. Det vil være praktisk å ha en felles parkering på denne siden, både for de som besøker kulturminnene på Nomelandssiden, men også for klatrerne. Det er påpekt i klatreguiden at det er lite parkeringsmuligheter på denne siden. I dag benyttes av og til en luke nede ved elven, som ikke er opparbeidet som parkeringsplass. Denne luken er like ved stien inn til sektor nord. Ved begynnelsen av stien er det blitt satt opp en utedo, som er ubrukelig slik den er i dag. Derfor vil en samlokalisering av p-plasser, toalett, sykkelparkering og informasjonsskilt, være et mer helhetlig tilbud.

Lokaliseringen av denne nye p-plassen er rett ved innkjørselen fra RV9 til FV331. Her går stien inn til den katolske kirkegården, og stien inn til klatrefeltet er rett i nærheten. En skisse over området kan ses på beskrivelsen av tiltakene på den katolske kirkegården.

Overganger

Det er to andre overganger som er viktige å gjøre trafikksikre. Disse må trykkes med å få fotgjengerovergang. De er avmerket på kartet til høyre som A og B.

A: Fotgjengerovergang

Få opparbeidet fotgjengerovergang som krysser den kommunale vegen og forbinder gang- og sykkelvegen bort til Honneveje. Sette opp trafikkskilt.

B: Fotgjengerovergang

Forslag om å endre krysset til en trearmet rundkjøring etter det nye forslaget til reguleringsplan. Få opparbeidet fotgjengerovergang som krysser FV336, og som binder sammen gang- og sykkelfeltene som eksisterer på hver sin side av vegen. Sette opp trafikkskilt.

C: Ny gangbro over RV9

D: Ny gangbro over Otra ved Valle skole

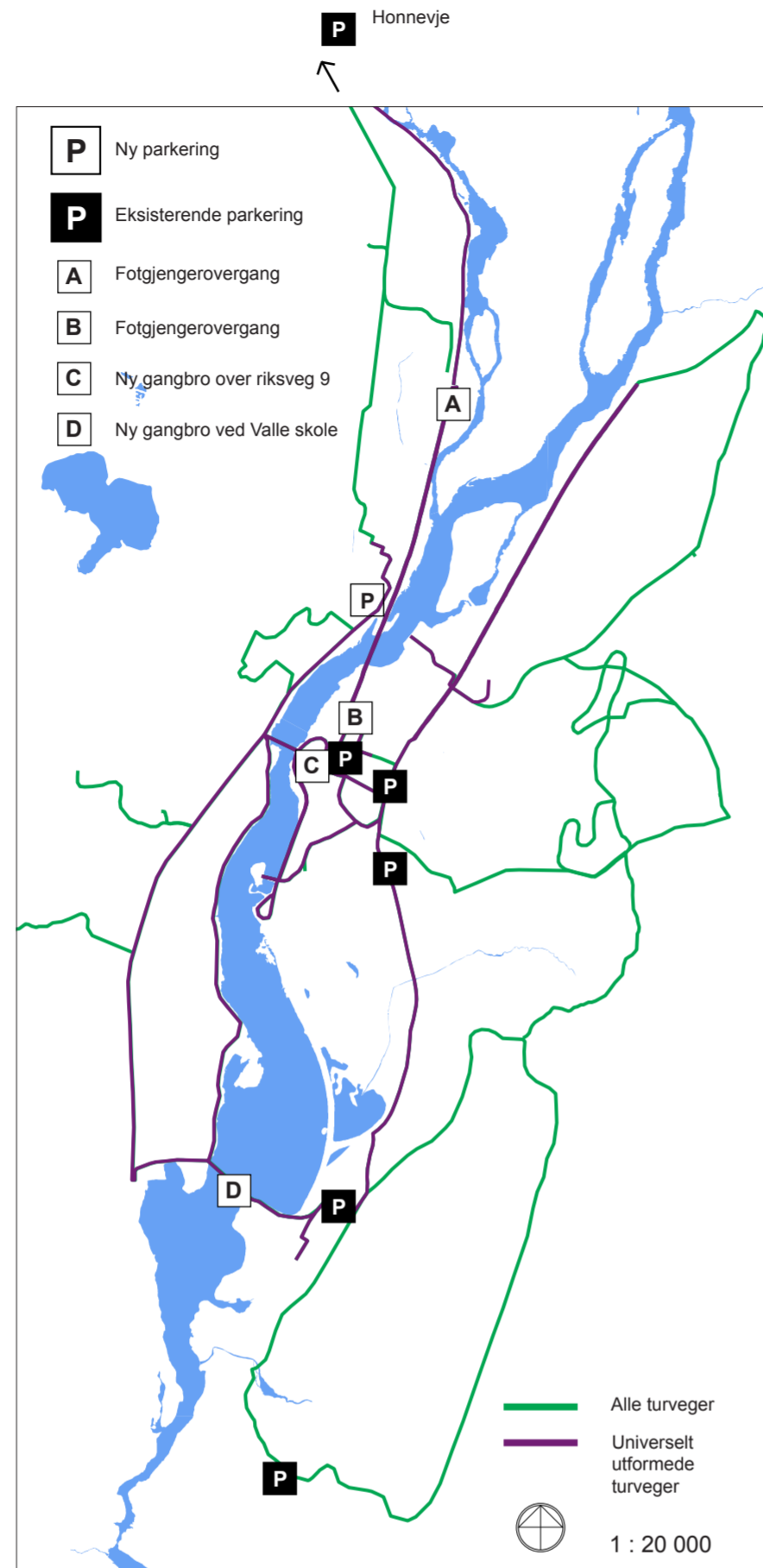
Eksemplene under er parkeringsplasser tilrettelagt i frområder.

Kilde: DN 2006

Kilde: DN 2006

Broer

I forslaget til et nytt stisystem er det nødvendig med gode forbindelser over elven og RV9. Den eksisterende hengebroen over Otra trenger et samspill med flere overganger. Forslaget om overgangen for myke trafikanter over RV9 er med i planen. Enda en ny forbindelse er tatt med etter analysene ble gjort. Denne er mellom Valle skole på østsiden og sør på Steinsland på vestsiden. Tiltakene for hver enkelt bro blir beskrevet under. Likevel er det viktig at tiltakene blir sett under ett. Designprinsippene bør ha noen overordnet felles krav. Forbilder fra andre broer rundt om i verden er tatt med.

Riksveg 9 nordover. Her er det behov for gangbro over vegen.

Ny gang- og sykkelbro over RV9

- Etablere en trygg forbindelse over RV9 for de myke trafikantene.
- Det bør utlyses en arkitektkonkurranse for utførelsen av broen, med visse kriterier.
- Kriteriene som skal være med i konkurransen er:
 - Broen skal være en overgang for fotgjengere og syklistene.
 - Den skal være universelt utformet.
 - Broen må ses i sammenheng med hengebroen som går over Otra.
 - Gangbroen bør tilpasse seg de landskapsmessige omgivelsene, men likevel være et landemerke.
 - Fruberhaugen med sin terrenghøyde, vil være en naturlig høyde å lande gangbroen på, og dermed opprette en direkte forbindelse med sentrum.
 - Den skal bli et landemerke og en stoppfaktor.
 - Deltakerne bør sette seg inn i den rike kulturtradisjonen i Valle, og la seg inspirere av det.
 - Gjennom nytenkning og transformasjon av den tradisjonelle Setesdalskulturen, skal broen bli et stykke moderne arkitektur.
 - Skal broen være opplyst om kvelden, bør opplysningen bli sett i sammenheng med de andre broene. Alle bør harmonisere, med lys som ikke dominerer for mye i landskapet.
 - Lyset på broen må ses i sammenheng med gatelyset langs RV9.

<http://topicstock.pantip.com/walkon/topicstock/2009/06/X7984540/X7984540.html>, 24.04.2010

Ny broforbindelse over til skolestedet

- Ny bro for fotgjengere og syklistene i sør på Nomeland.
- Denne broen skal også være med i arkitektkonkurransen og utlyses samtidig som gangbroen.
- Broen må harmonisere med landskapet.
- Flomberegninger må bli gjort, siden det er ingen naturlige terrenghøyder på vestsiden som hjelper til å få opp brospennet.
- Broen bør ligge så lavt ned til vannet som mulig.
- På det smaleste er det 130 meter over til den andre siden.
- Skal det være belysning på broen, må den være avdempet og harmonisere med lyssettingen på de andre broene.

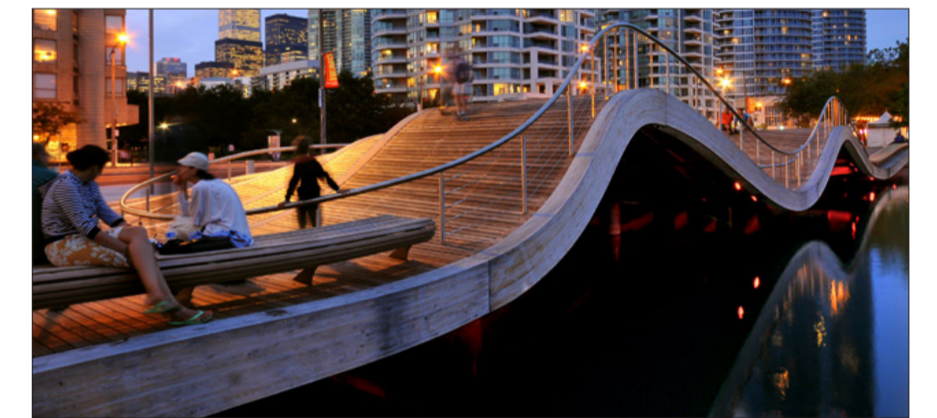
Eksempler og forbilder på andre gangbroer

http://www.burohappold.com/BH/SCT_bridges.aspx, 19.04.2010

http://www.west8.nl/projects/infrastructure/bridges_borneo_sporenburg/, 24.04.2010

http://www.west8.nl/projects/infrastructure/simcoe_wavedeck/, 24.04.2010

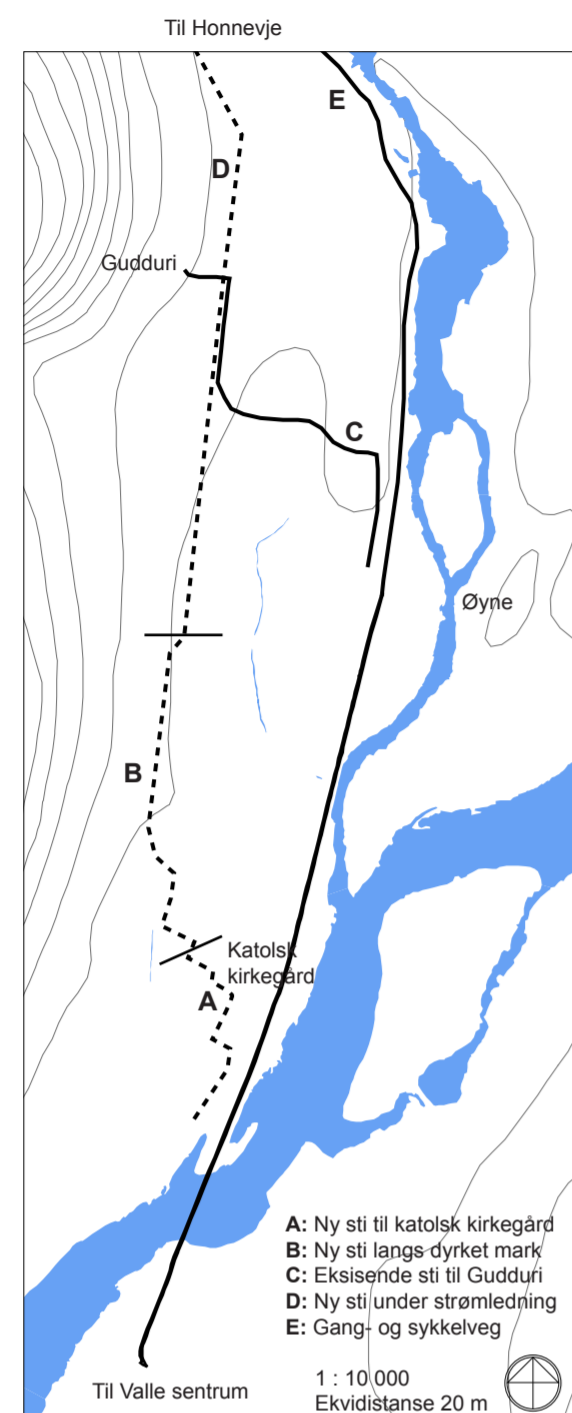
<http://declanod.files.wordpress.com/2009/05/modern-bridgehdwp.jpg>, 10.05.2010

http://www.west8.nl/projects/infrastructure/pedestrian_bridge_wendouine/, 24.04.2010

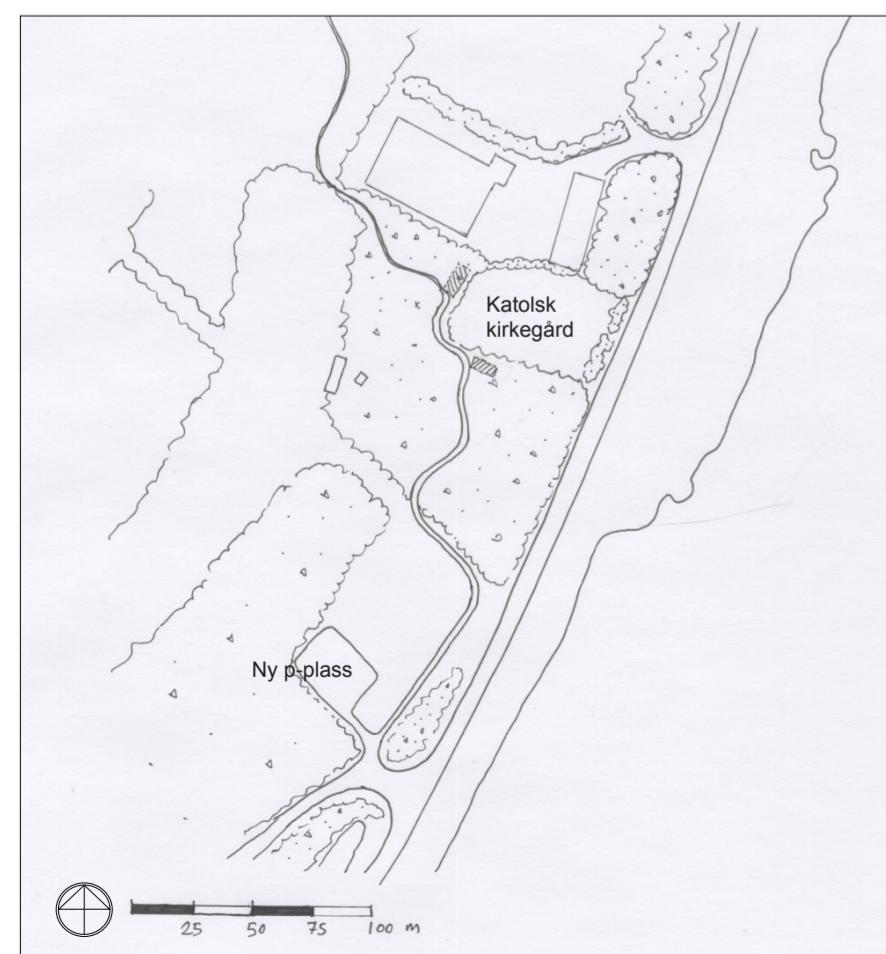
III. Stier

Delområde Nomelandssiden Nord

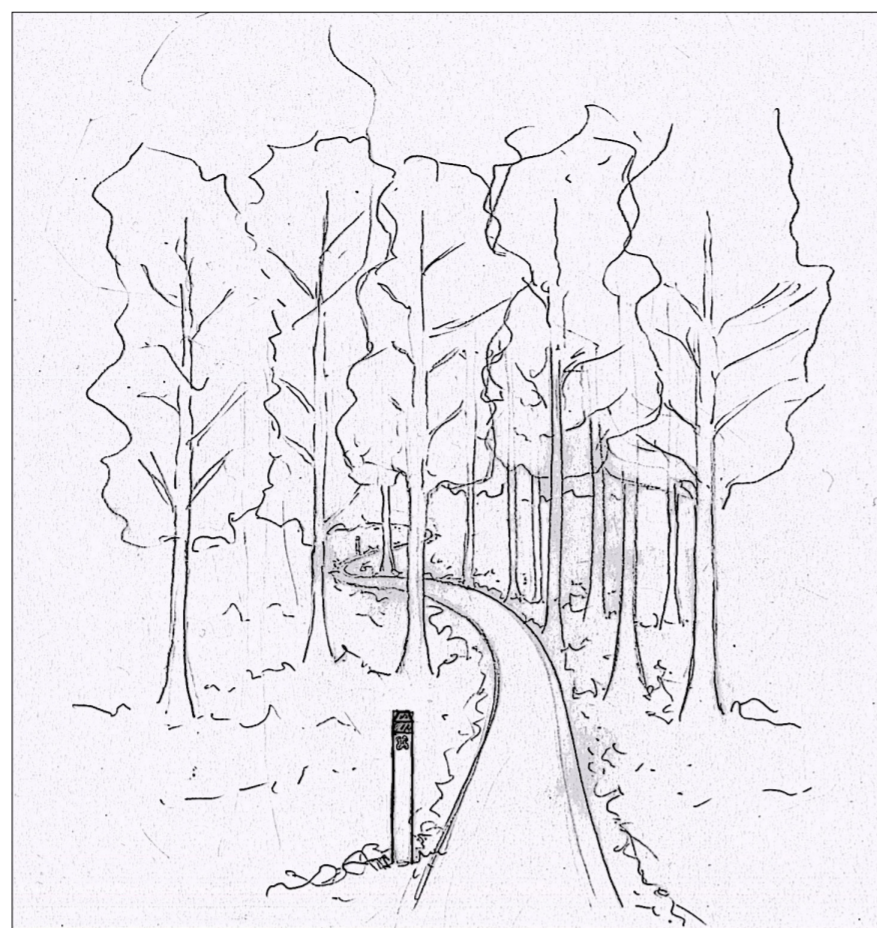

A: Ny sti til Katolsk kirkegård

- Denne skal være universelt utformet, stihierarki 1 med 2,2 meter i bredde.
- To rullestoler skal kunne passere hverandre i bredden.
- Opparbeidingen må gjøres skånsomt, felle færrest mulige trær.
- Vegen skal tilpasse seg landskapet, ta hensyn til naturen.
- Store anleggsmaskiner skal ikke inn i området, gjøres med så små maskiner som mulig. Naturlig revegetering.
- Toppsjiktet skal være veldig fin grus og skal være godt komprimert.
- Stigning på denne vegen skal ikke overstige 1:20.

A: Plantegning av inngangspartiet til den katolske kirkegården.

A: Skisse av UU-veg gjennom skogen ved den katolske kirkegården.

B: Ny sti langs dyrket mark

- Stien går over i et mer variert landskap, løsriver seg fra strømlinjen og går langs dyrket mark og skog.
- Stien må alltid legges i ytterkant av dyrket mark, slik at stien opparbeides mellom skogsgrensen og jordet.
- Stien fortsetter med 0,5 meter bredde.
- Det må ryddes trær og greiner minimum 1 meter i bredden mellom skogen og jordet.
- I myrområder må det legges impregnerte planker/ stokker i stiens lengderetning. Plankene bør være 5 x 15 cm i dimensjon og legges to i bredden, slik at terrenget skånes.
- Gjennom barskogen tilpasses stien på stedet, for å finne best mulig trasé. Stien skal slynge seg mellom trærne.
- Barskogen er storvokst, hovedgrepet blir å rydde busker, greiner og kanskje noen trær. Mål om å kutte ned så få trær som mulig.
- Rester av gamle stier finnes i dette skogsområdet, slik at det er en fordel å bruke disse tråkkene der det er mulig.
- Turstien opparbeides med å legge fiberduk direkte på bakken, dekke så med grovt bærelag og med finere gradert toppdekke.
- Dette er naturvennlig tilpasning av turstier, hvor naturen raskt vil gro igjen rundt inngrepet.
- Stien må alltid ta hensyn til landskapet.
- Helt frem til den katolske kirkegården er stien 0,5 meter.

C: Eksisterende sti til Gudduri

- Delvis en eksisterende traktorveg fra RV9.
- Lett fremkommelig, men ikke universelt utformet.
- Dekket her er skogsbunn og gress.
- Stien til Gudduri møter stien under strømlinjen, følger den et stykke nordover.
- Avstikker til venstre, trenger mer opparbeidelse. Rydde busker og greiner, generelt i busksjikt.
- Merking er her vesentlig.

C: Eksisterende traktorveg med gress som dekke. Her bør gresset slås regelmessig.

D: Ny sti under strømlødingene

- Denne begynner ved Honneve (badeplassen), gjennom skogsområder som allerede har eksisterende inngrep.
- Lett å opparbeide, siden vegetasjonen er holdt nede på grunn av strømlødingene.
- Utforming av stien vil bli delvis i lange, rette strekk under strømlødingene. Det er ikke ideelt for turstier, som bør tilpasse seg terrenget mest mulig og er mer spennende med skiftende retninger.
- Denne stien opparbeides, for å få en sammenheng med badeplassen og resten av opplevelstilbudet. Inngrepet er allerede gjort, og denne stien vil føre til stien opp til Gudduri.
- Denne stien skal være den smaleste i sti-hierarkiet, 0,5 meter i bredden.
- Stien skal holde seg til en av kantene under strømløden, men rundt 1 meter fra sidevegetasjonen.
- Busk- og tresjikt holdes nede av linjeryddingen med jevne mellomrom, men vokser busksjiktet til må det ryddes hyppigere langs stien med minimum 1 meter i ryddebredde på hver side.
- Myrpartier må skånes for tråkk, slik at ikke turstien blir gjørmete. Her skal langsgående stokker/ planker legges ut, slik at terrenget blir skånet og man slipper å bli våt.

D: Forslag til løsning på myrpartier.

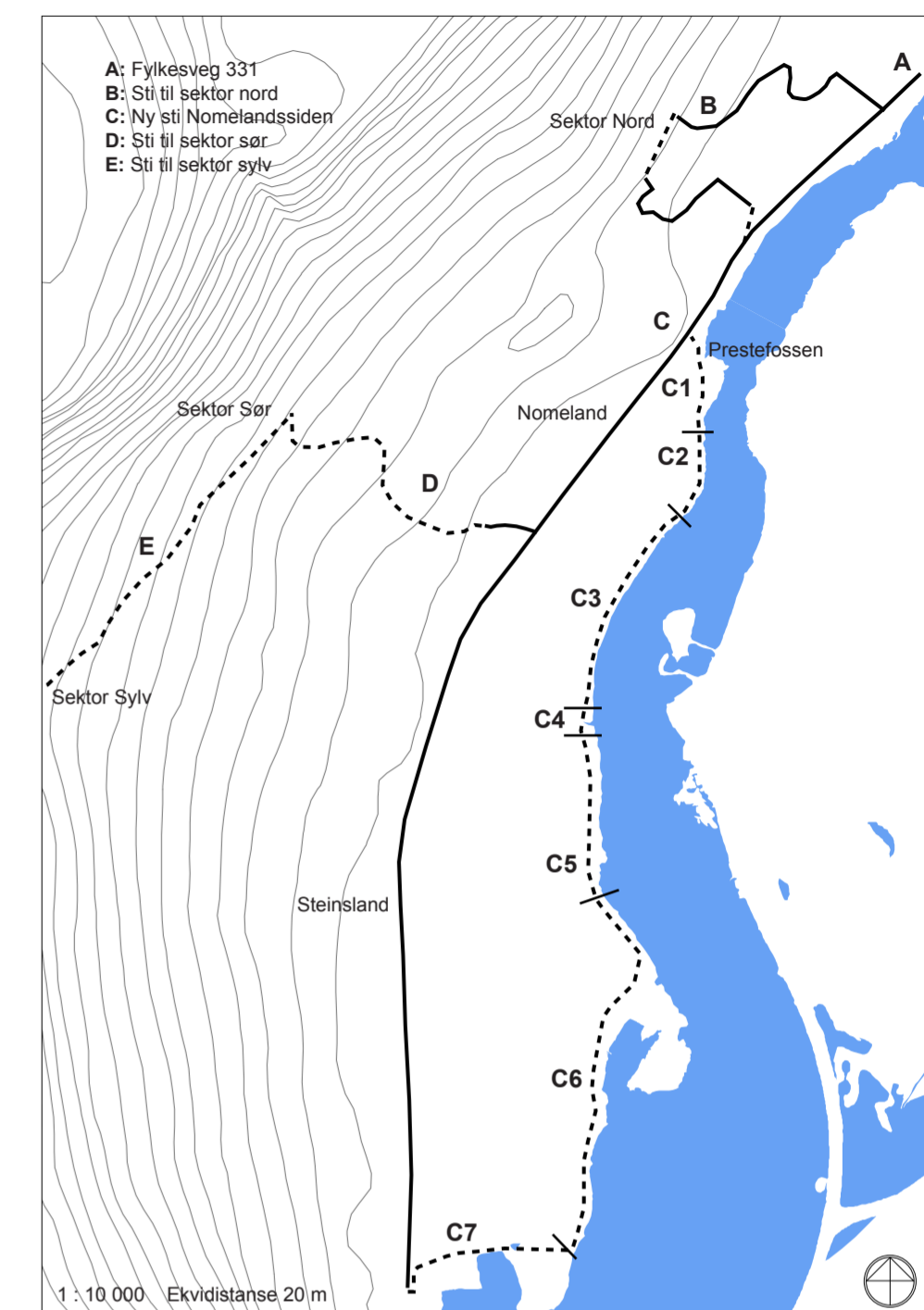
D: Under strømlødingen er det mulig å lett opparbeide en ny sti.

E: Gang- og sykkelveg

- Ferdigstilt fra Øyne til Honneve våren 2009.
- Hele strekket går fra sentrum og til badeplassen Honneve.
- Den nye delen er godt tilpasset terrenget.
- Forbedringer:

1. Toppdekket fra Øyne til Honneve er av grus. Dette toppdekket har en grov fraksjon som gjør fremkommeligheten vanskelig for rullestolbrukere, barnevogn og sykkel. Anbefaler å legge på nytt toppdekke med finere fraksjon grus og komprimere dette godt. På resterende gang- og sykkelveg er toppdekket asfalt.
2. Mangler to fotgjengerfelt som tidligere nevnt.

Delområde Nomelandssiden sør

A: Fylkesveg 331

- FV331 lite trafikkert, egner seg til å gå og sykle langs.
- Vegen er asfaltert, rundt 5 meter bred.
- Vegen ligger omtrent på samme høydekote.

B: Sti til sektor nord

- Delvis eksisterende og delvis ny.
- Sti opp til klatreveggen, sektor nord.
- Denne trenger skjøtsel, spesielt siste halvdel opp til fjellveggen.
- Trær og busker må beskjæres.
- Ny merking av stien må settes opp.

C: Ny sti på Nomelandssiden (tiltak s. 56).

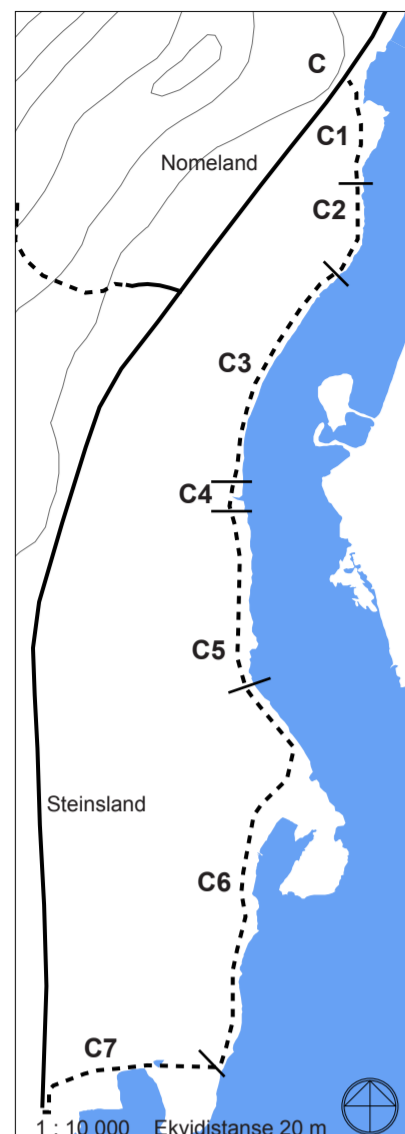
D: Sti til sektor sør

- Stien går fra Olav Nomeland sin gård (Nomelandshus).
- Stien må nyetableres etter sti-hierarki nr. 3 (0,5 meter i bredden).
- Tilpasse seg terrenget og slynge seg oppover.
- Busker, trær, stein må ryddes der stien skal gå, min. 1 meter i bredden.
- Fiberduk legges der det er nødvendig, med grusdekke over.
- Stien må stedstilpasses.
- Merking nødvendig.

E: Sti til sektor sylv

- Stien nyetableres.
- Går fra sektor sør og følger høydekurven til sektor sylv.
- Sti-hierarki 3.
- Busker, trær, stein må ryddes der stien skal gå, min. 1 meter i bredden.
- Fiberduk legges der det er nødvendig, med grusdekke over.
- Stien må stedstilpasses.
- Merking nødvendig.

Fortsettelse: Delområde Nomelandssiden sør

C: Ny sti på Nomelandssiden

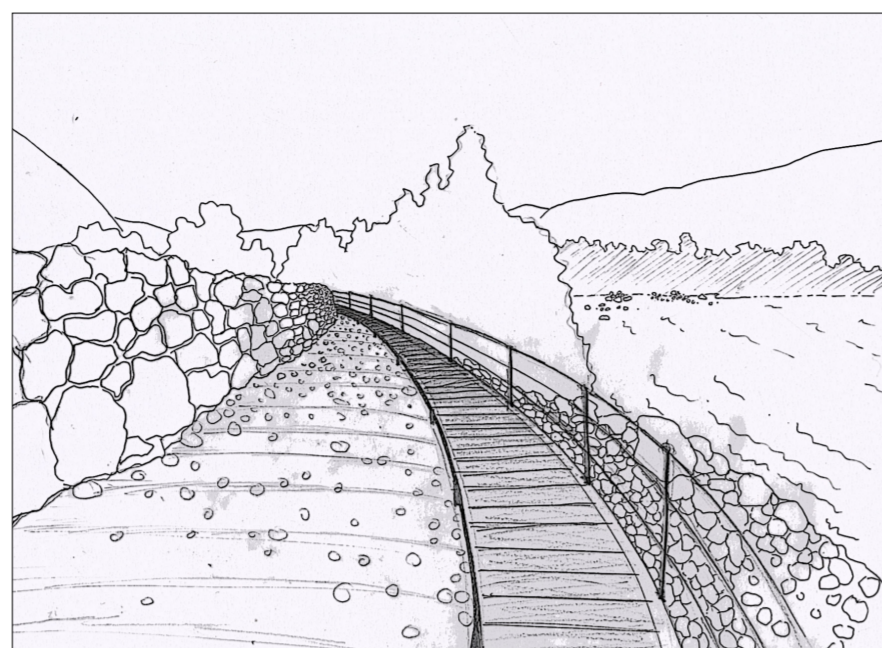
- Utformes slik at den er tilgjengelig for alle (universelt utformet).
- Bredden er sti-hierarki nr. 2, 1, 8 meter i bredden.
- Den smalste løsningen på universelt utformet sti er valgt for å ta hensyn til landskapet. Elvebredden er et sårbart område i forhold til dyre- og planteliv, smalest mulig veg vil gjøre minst mulig skade.
- Turvegen skal tilpasse seg naturen.
- Toppsjiktet skal være med fin grus og godt komprimert.
- Stien skal ideelt ikke være brattere enn 1:20, men eventuelle steder godkjennes 1:12 på korte strekk.
- Når stigningen er 1:12, må det være horisontale hvilplasser for hver 6. meter.
- Stien skal ha en oppbygd kant der stien skråner ut mot bratt terreng. Det vil være til hjelp for synshemmede.
- Stien må ta hensyn til vårflom og eventuelle storflommer. Derfor bør stien legges på en kotehøyde hvor den ikke vil bli influert av en flom.
- Idealet på hele strekket er så lite skjæring og fyllinger som mulig.
- Stien er delt opp i sju strekk, med ulike utfordringer. Beskrivelse under.

C1:

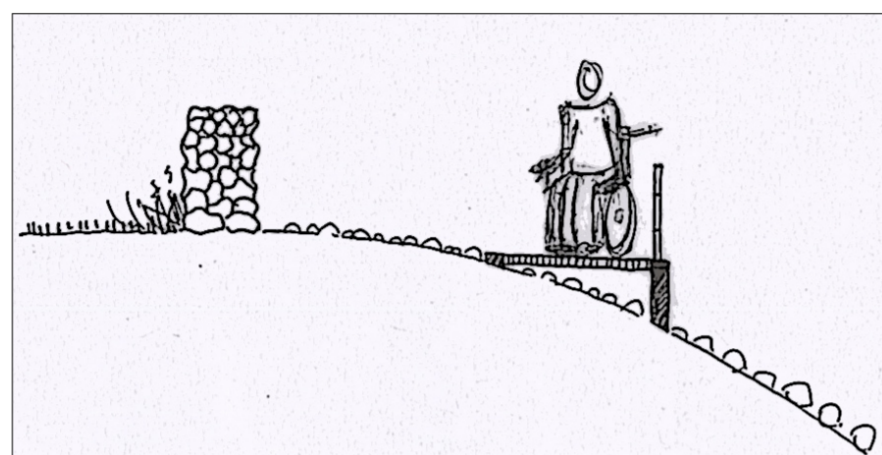
- Stien går gjennom storvokst granskog med flott naturlig bunndekke av humus.
- Et relativt flatt strekke, noe høydeforskjell i begynnelsen fra fylkesvegen og ned til skogen.
- Ved begynnelsen av den nye stien kan en eventuelt bruke en høydeforskjell i terrenget som muligens er en gammel veg oppbygd av rydningsstein.
- Gjennom skogen må stien tilpasses mellom trærne så godt som mulig, men noen trær må felles.
- På slutten av strekket kommer man til en lysning med to uthus, der den ene er en gammel laftet bu.

C2:

- Et vanskelig strekk, med mye stein fra jordene.
- Steinene har ulik størrelse.
- Bratt skråning fra jordet og ned til elven.
- Et strekke på 20 - 25 meter er dekket med rydningsstein. Området går fra steingjerdet og til Otra. Her må en spesialdesignet løsning til for å komme forbi dette sårbare området. Passasjen trenger en bro.
- Vegetasjonen er av blandet skog og stedvis tett.
- Stien må tilpasses stedet, trær og busker må tas bort der stien skal gå.
- Vegetasjonen kan tynnes noe ned mot elven, slik at en oppretter mer kontakt.
- Terrenget er ulendt.
- Flom må tas med i beregningen av hvor stien skal ligge.

C2: Skisse over forslag til gangbro over rydningsrøysa.

C2: Snitt gjennom gangbro.

C3:

- Lettere terreng, med noe stein.
- Blandingsskog må tynnes.
- I deler av strekket er skogen holdt nede på grunn av strømlledning.
- Helningen på terrenget er slakere fra jordet og ned til elven.
- Flom må tas med i beregningen hvor stien skal plasseres.

C4:

- Sidebekk fra fjellet renner ut her.
- Bekken skal ikke fylles igjen.
- En klapp eller en liten bro må bygges over bekken.
- Stien skal følge terrenget.

C5:

- Stien følger kanten av jordet.
- Stien tilpasser seg terrenget, og går utenom store trær og steiner.
- Den må over noen steingjerder, her kan ramper bygges, for å komme over med rullestol eller sykkel.
- Vegetasjonen er blandet, fordel om kantvegetasjonen ned mot Otra tynnes noe.
- Andre typer gjerder som går helt ned til elven må fjernes. Er disse satt opp grunnnet dyrehold, kan det løses med å sette inn en grind.

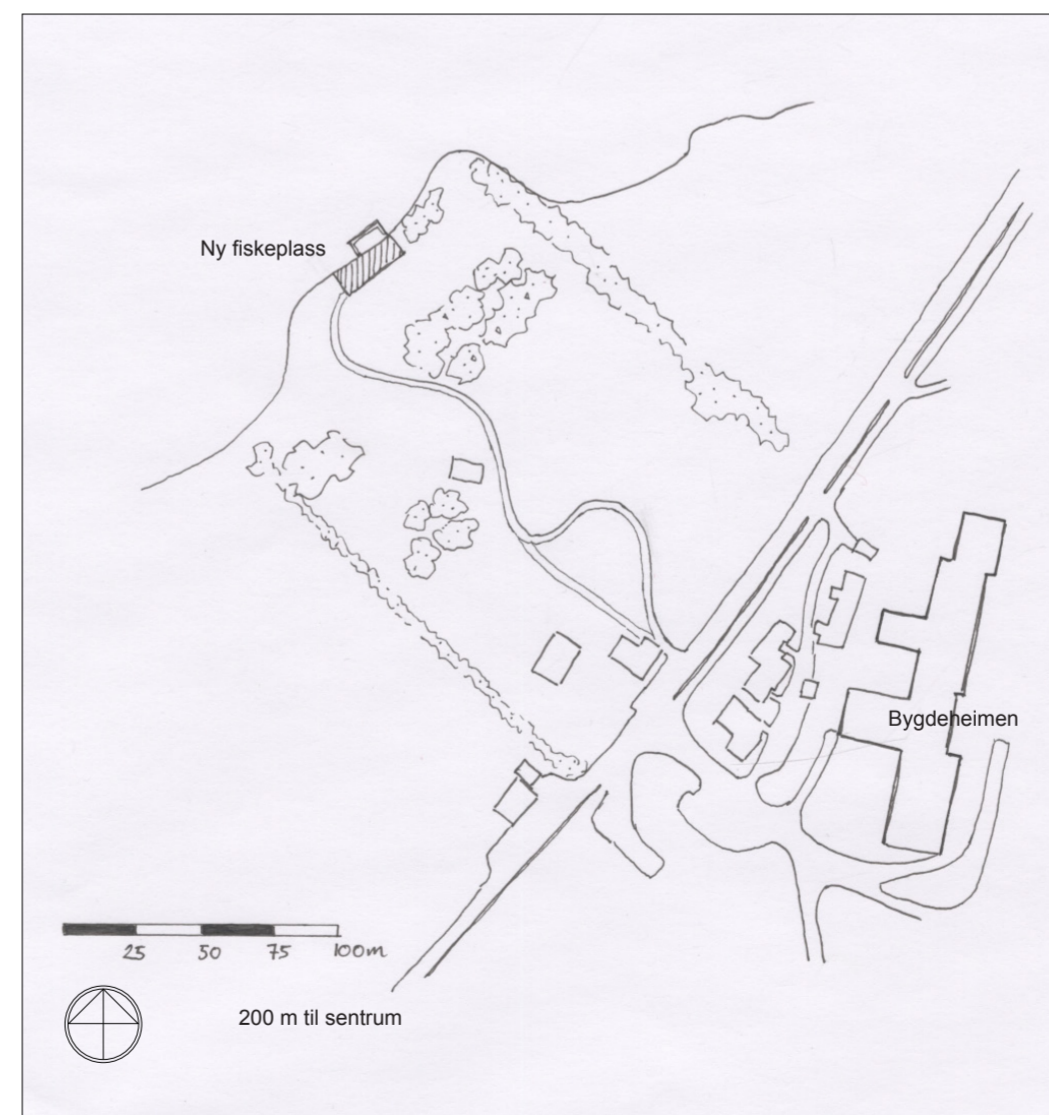
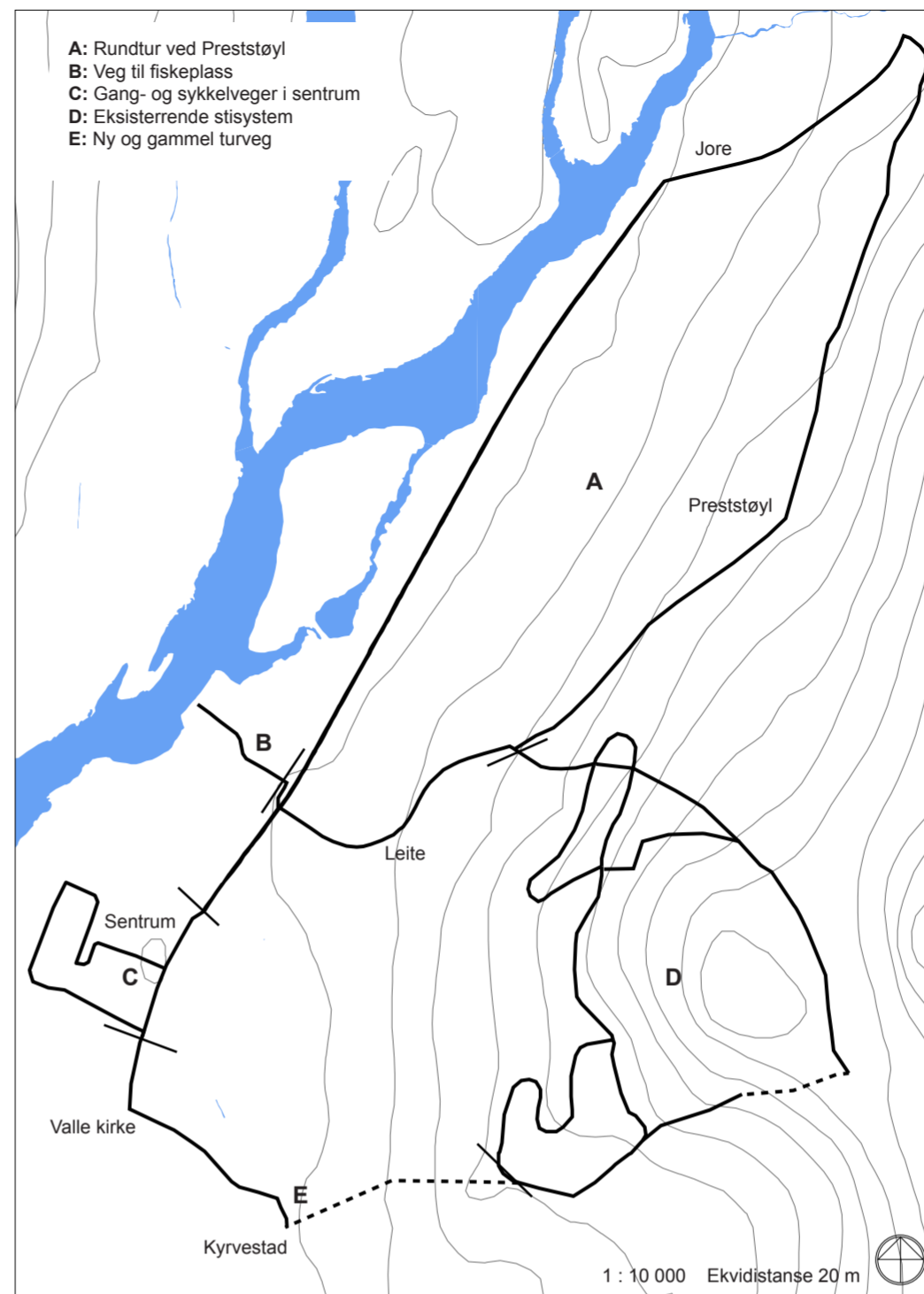
C6:

- Lett terreng å opparbeide sti.
- Stien følger kanten av jordet.
- Stien legges til deler av en etablert traktorveg.
- Mot slutten av denne etappen er det store furutrær langs kanten av jordet. Annen vegetasjon er blitt holdt nede, stien kan gå i kant mellom furutrærne og jordet.

C7:

- Stien går i en sløyfe og ender oppe ved fylkesvegen.
- Deler av stien opp til FV331 er en eksisterende traktorveg som går langs med eiendomsgrensen.
- Et stykke er meget vått, her må stien enten legges utenom eller så må drenerende tiltak til.
- Langs traktorvegen ved viken står en trekke med furutrær, disse må bevares.
- Bakken opp mot fylkesvegen har en høydestigning på 5 meter på 40 lengdemeter. Helningen blir 1:12,5. Her må det etableres horisontale hvilerrepos for hver 6. meter.
- Stien ender ved furualleen på fylkesvegen, denne skal bevares.

Delområde Sentrum, Leite og nordover på østsiden

B: Planskisse over vegen ned til fiskeplassen. Eksisterende veg går rett fram, ny UU-veg må slynge seg i en kurve nedover for å ikke bli for bratt.

A: Rundtur ved Preststøyl

- Rundturen går på eksisterende veg og stier.
- Det er asfaltert gang- og sykkelveg fra sentrum til Jore.
- Rundturen går så videre på traktorveg, hvor underlaget er av grus.
- Traktorvegen blir holdt åpen og trenger ikke skjøtsel slik det er i dag.
- Stien går over til asfaltert veg gjennom byggefeltet i Leite.
- Merking av turstien må settes opp.

B: Veg til fiskeplassen

- Avstikker fra gang- og sykkelvegen ned til Otra.
- Rester av en gammel eksisterende veg.
- Første stykke er asfaltert, vegen går så over i grus som nesten er grodd igjen av gress.
- Denne vegen må opparbeides på nytt som en universell utformet veg.
- Valle Bygdeheim er lokalisert rett over vegen, og kan ha glede av dette turmålet.
- Vegen skal opparbeides i hierarki nr. 1, med 2,2 meter bredden.
- Toppdekket skal være fin grus som er godt komprimert.
- Høydeforskjellen på vegen må være tilpasset minimum 1:12 kravet.

C: Gang- og sykkelveger i sentrum

- Alle vegene er eksisterende asfalterte.
- Ingen fotgjengerovergang er opparbeidet.
- Miljøgaten gjør at bilistene holder lav fart, og forholdsvis lav ADT gjør at det ikke er nødvendig med fotgjengerovergang.

D: Eksisterende stisystem

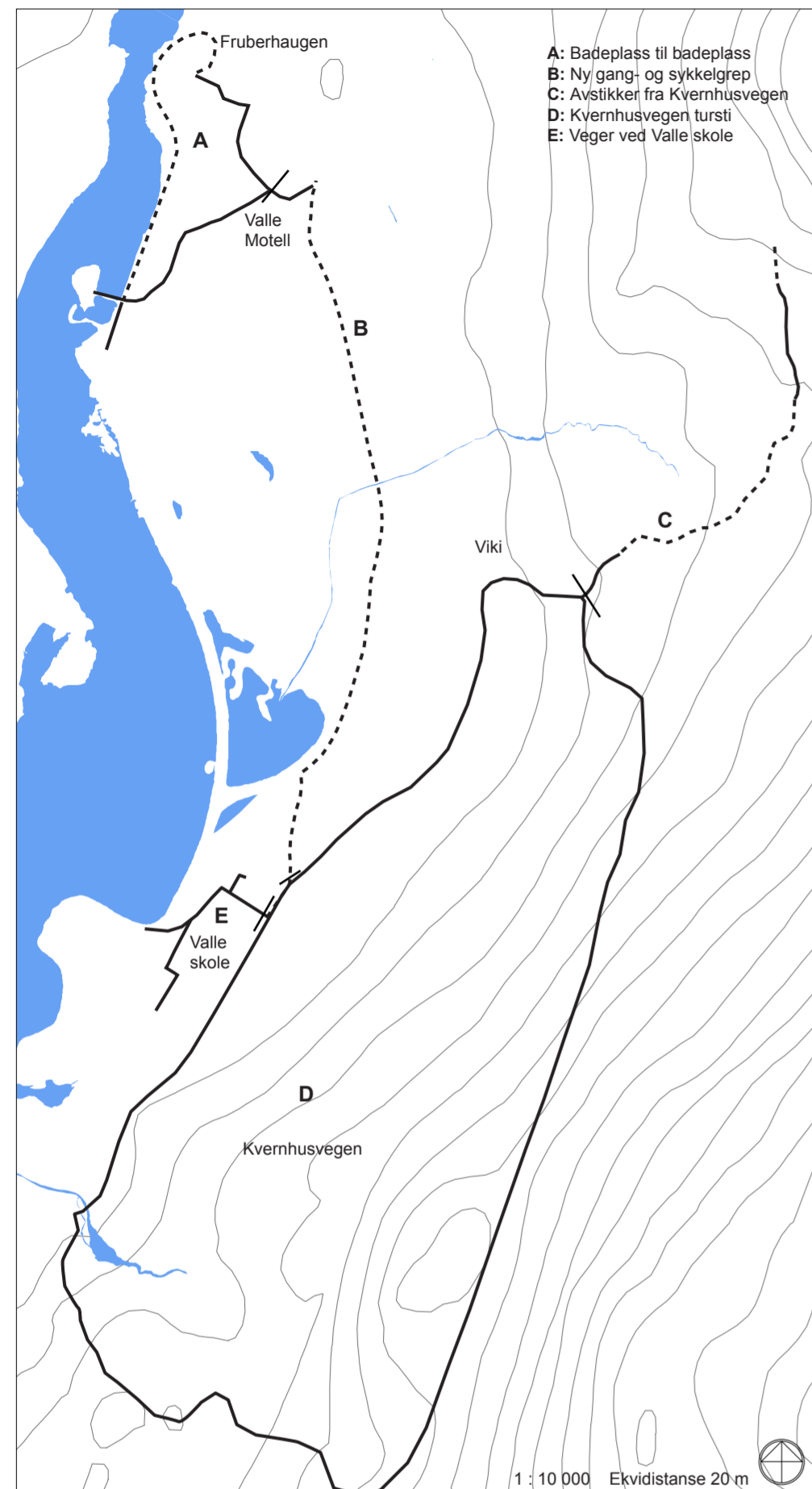
- Dette er deler av den gamle lysløypen, hvor lysstolpene er tatt ned.
- Bunndekket er variert, både grus, bark og skogsunderlag.
- Stiene varierer i bredde.
- Skjøtsel må til, løypen har en tendens til å gro igjen.
- Her må stiene ryddes for busker og trær.

E: Ny og gammel turveg

- Fra Valle kirke og forbi prestegården er det grusveg.
- En gammel turveg går mellom husene og bort til Kyrvestad.
- Videre en ny forbindelse som må opparbeides langs med steingjerdet.
- Denne opparbeides som den smalste i sti-hierarkiet, 0,5 meter.
- Tilpasser seg terrenget, går i ytterkant av dyrket mark.
- Knytter seg på den gamle lysløypen.
- Må stedstilpasses over beitemark, ta hensyn til dyr.

B: Eksisterende veg ned til fiskeplassen slik den er i dag.

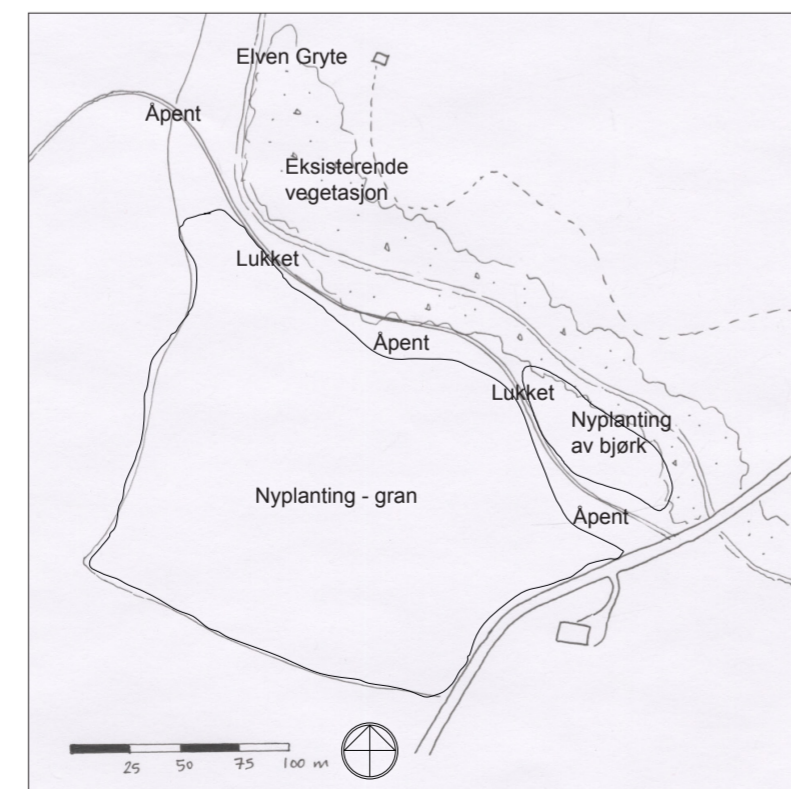
- A: Badeplass til badeplass.**
- Fra Fruberhaugen og ned til Valle Motell sin badeplass bør det opparbeides en ny forbindelse.
 - Bredden på stien bør være etter hierarki 2, (1,8 meter i bredde).
 - Det er enkelt terreng å opparbeide denne. Fra Fruberhaugen går stien i ytterkant av jordet.
 - Videre kan stien opparbeides på en gammel vegskulder som ligger nede ved Otra, fra den tiden riksvegen ble bygget.
 - Skulderen er rundt 2,0 - 2,5 meter bred, går over til hierarki 1.
 - Skulderen må ryddes for busker og trær, gruses på nytt, med et fint og komprimert topplag.
 - Stien skal utformes etter universelle utformingsprinsipper.
 - De andre eksisterende vegene er asfaltert og er forbindelser mot sentrum og ned til motellet.

- B: Ny gang- og sykkelveg**
- Opparbeides langs FV336 fra sentrum til skolen
 - Utarbeides etter normalen for veg- og gateutforming, håndbok 017 fra Statens Vegvesen.
 - Den må være 3 meter bred for å kombinere gang- og sykkelveg.
 - Denne bør asfalteres og må være universelt utformet.

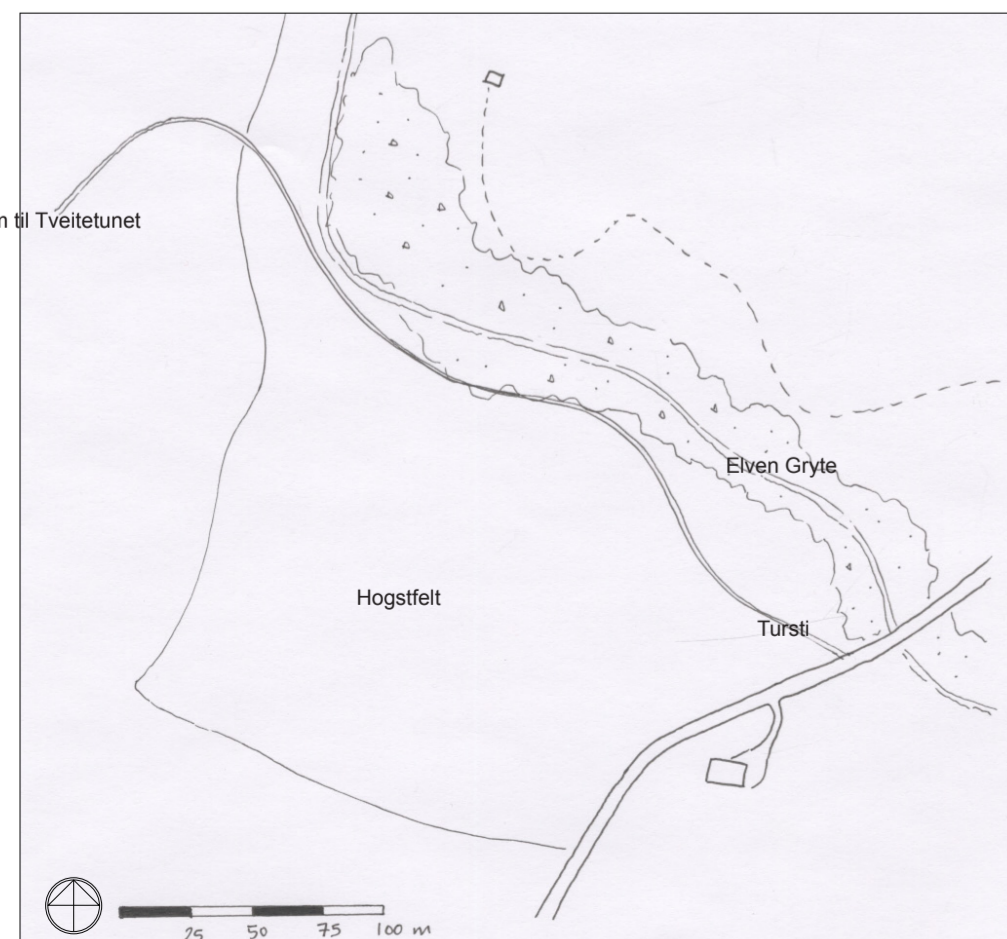
- C: Avstikker fra Kvernhusvegen**
- Denne hefter seg på en innkjørsel til en av gårdene.
 - Dette er en grusveg.
 - Den nye stien følger stihierarki nr. 3, (0,5 meter i bredden).
 - Stien må tilpasses terrenget.
 - Siden turstien krysser dyrket mark og beitemark er det viktig å vise hensyn.
 - Den må opparbeides mellom der grensene går på jordene, den er delvis lagt langs en bekk.
 - Flere steingjerder må passeres, her må trappeoverganger lages slik at ikke steingjerdene blir skadet.
 - Videre kommer stien inn på en eksisterende grusveg, som passerer et gårdsbruk.
 - Deretter må det opparbeides sti et kort stykke for å få forbindelse til den gamle lysløypen.

- D: Kvernhusvegen tursti**
- Kvernhusvegen er en etablert tursti.
 - Stien varierer mellom skogstier på 0,5 meters bredde, traktorveg med gressdekke, grusveg og asfaltveg.
 - Kvernhusvegen er holdt i god stand.
 - Merking av løypen må forbedres og tilpasses inn i et nytt informasjonssystem.
 - Stien er lagt om etter Tveitetunet, på grunn av hogstarbeid. Denne kan tilbakeføres nå, men må merkes på nytt.
 - Området bør revegeteres.

- E: Veger ved Valle skole**
- Eksisterende veger som er ved Valle skole.
 - Fører til parkeringsplassen, "Spelestoga", idrettsbanen og undergangen som går under RV9.
 - Ved undergangen bør det ryddes opp både når det gjelder søppel og tagging.
 - Ingen andre spesielle tiltak.

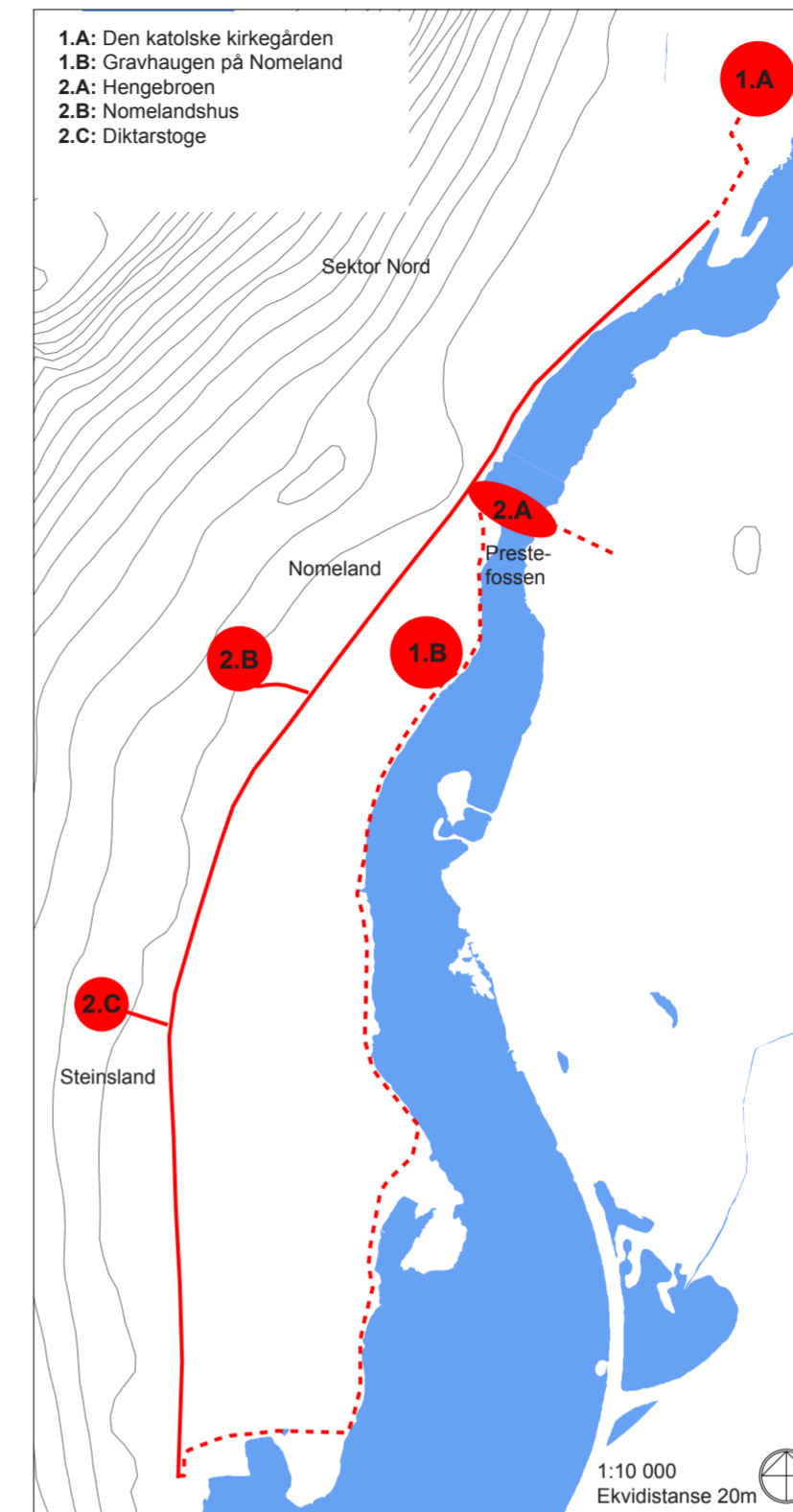
D: Grov planskisse av Kvernhusvegen tursti med forslag til revegetering.

D: Planskisse av Kvernhusvegen tursti gjennom hogstfeltet slik det er i dag.

IV. Steder

"Kultur": Nomelandssiden

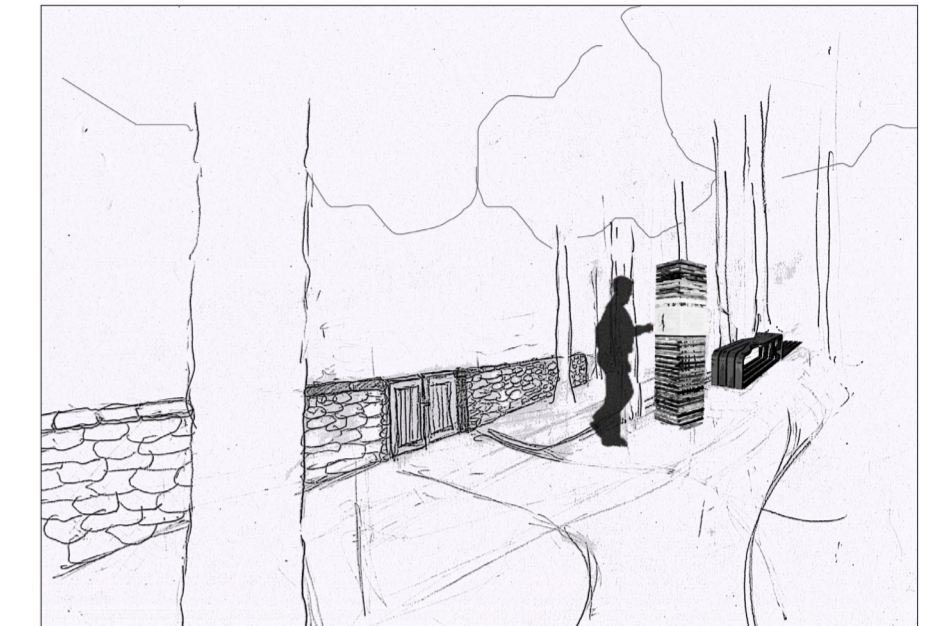

1.A: Den katolske kirkegården

For å løse det problematiske inngangspartiet til den katolske kirkegården, bør inngangspartiet legges om. Ved å legge den gjennom skogen, vil en oppleve en annen ro rundt området. Man kommer da inn til kirkegården på motsatt side, langt fra både riksvegen og byggevarbutikken. I dag er kirkegården gjerdet inne med et enkelt metallgjerde. Noe av vegetasjonen som har vokst opp mellom gjerdet og industriområdet er blitt spart, for å lage et skille. Tiltak som bør gjøres på dette stedet er beskrevet under:

- Det må lebeplantes mellom kirkegården og langs hele langsiden mot byggevarbutikken.
- Lebeplantningen bør være tett, høy og hurtigvoksende. Forslag til lebeplantning av løvvegetasjon er poppel og bjørk. Et annet forslag til lev-egg som vil være dekkende også om vinteren, er granhekk. Den vil bli tettere, men vokser seinere. For å holde grantrærne som en hekk må den skjøttes med klipping.
- Mot RV9 står det eksisterende furutrær langs hele kortsiden som skaper en avgrensning. Disse bør stå, eventuelt nye plantes om noen er i dårlig stand.
- Inne på selve kirkegården bør alt av pionervekster som begynner å vokse opp kuttes ned. Dette gjelder spesielt bjørk. Dette bør gjøres hvert tredje år, slik at kirkegården holdes åpen og de sporene som finnes kan ses.
- Det gamle steingjerdet som er rast ned rundt tuften, bør det ryddes rundt. Ta bort tilvekst av trær og busker.
- Furuskogen inn mot kirkegården må tynnes, gjøre skogen mer åpen og lys. Ta ned vegetasjon som er i busksjiktet. Her skal det være bunnsjikt og tresjikt. Lyngen er gulvet og trærne taket som strekker seg mot himmelen.
- Ny inngang krever nytt inngangsparti. Sette opp et nytt steingjerde på deler av langsiden. Skal symbolisere det steingjerdet som en gang var.
- Sette inn ny port til tuften mellom det nye steingjerde.
- Informasjonsskilt om hva som har vært her, tegninger av den gamle stavkirken og kort historikk om stedets historie.
- Markere tuften til stavkirken på tegning eller kart.

- Møblere forsiktig med sittebenker, avfallsdunker og informasjonsskilt. Dette må tilrettelegges utenfor selve tuften, slik at ikke slitasje og ødeleggelse blir et problem. Det er lovfestet at tiltak rundt et forminne skal være minst 5 meter fra selve stedet. Må godkjennes av Aust-Agder fylkeskommune/ riksantikvaren.
- Alt av møblering må være universelt utformet og ha en helhetlig design.

1.A: Skisse ved ny inngang til den katolske kirkegården.

1.B: Gravhaugen på Nomeland

- Gravhaugen må få regelmessig skjøtsel. Vegetasjonen oppe på selve gravhaugen må tynnes og ryddes bort. Dette gjelder trær og busker.
- Tilrettelegg for et enkelt hvilested langs turvegen, med benk og informasjonstavle om gravhaugen.
- Oppsettet må være 5 meter fra gravhaugen og godkjennes av Aust-Agder fylkeskommune/ Riksantikvaren.
- Vegetasjon ned mot elven bør tynnes for å få kontakt med elven fra gravhaugen.
- Paal-Helge Haugen sine dikt kan formidles gjennom de ulike stoppestedene med et dikt på hvert stoppested. "Steingjerdet" kunne blitt valgt ut her, siden gravhaugen ligger rett ved flotte steingjerder.

2.A: Hengebroen

- Denne er et kulturminne, bygget i 1931, stengt på grunn av forfall.
- Informasjonsskilt bør settes opp, om historikk, bilder av den gamle broen hvis en ny blir satt opp.
- Paal-Helge Haugen sitt dikt, "Hengebru", må oppføres her. Enten på informasjonsskiltet eller på en annen måte i detaljplanleggingen.
- Broen må totalrenoveres/ totalrestaureres.
- Hengebroen må oppjusteres til å være universelt utformet.
- Mulighetsstudier om broen kan restaureres opp til den standarden som er ønsket.
- Kostnadsvurdering bør gjøres hva som lønner seg, å restaurere broen eller bygge en ny bro.
- Hvis en ny bro skal bygges, skal disse kriteriene følges:
 - Det skal bygges en ny hengebro, dette fordi det tradisjonelt har vært en hengebro her.
 - Hengebroen skal være universelt utformet.
 - Broen skal ses i sammenheng med den nye gangbroen over RV9.
 - Broen skal bruke de gamle brofundamentene om det er mulig.
 - Broen skal være utformet slik at den ikke er en massiv og stor bro.
 - Den skal ikke ødelegge noen forhold i Otra og Prestefossen.
 - Den skal ikke stenge eller være et hinder for den utsikten som eksisterer i dag.
 - Broen skal være opplyst når det er mørkt, fordi dette er hovedforbindelsen for myke trafikanter mellom de to sidene.
 - Lyset skal harmonisere med lyset på de andre broene.

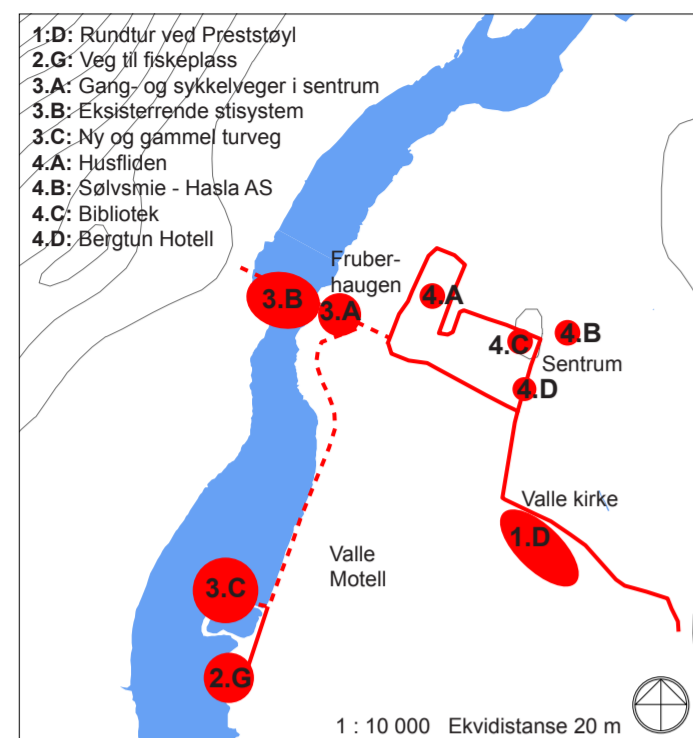
2.B: Nomelandshus

- Den utvikling som skjer på Nomelandshus, vil eieren være den som styrer over. Forslag til tiltak her, må diskuteres videre med eieren. Eventuelle avtaler med kommunen kan gjøres i forhold til guiding og omvisning.
- Omvisning på Nomelandshus, både de gamle og nye bygningene.
- Café-virksomhet på sommeren, tilrettelagt for uteservering.
- Scene for intimkonserter, litteraturkvelder (f. eks. med Paal-Helge Haugen) og andre temakvelder.
- Utleievirksomhet av huset.
- Sette opp informasjonsskilt som omhandler historien til bygningene, folkene som levde der og turstien som går opp mot klatrefeltet sektor sør. Dette skiltet bør stå nede ved vegen, som viser når det er eventuelle guidede turer og om caféen er åpen.

2.C: "Diktarstoga"

- Eiendommen er privat.
- Eventuelle tiltak må skje i samarbeid med forfatteren.

“Kultur”: sentrum

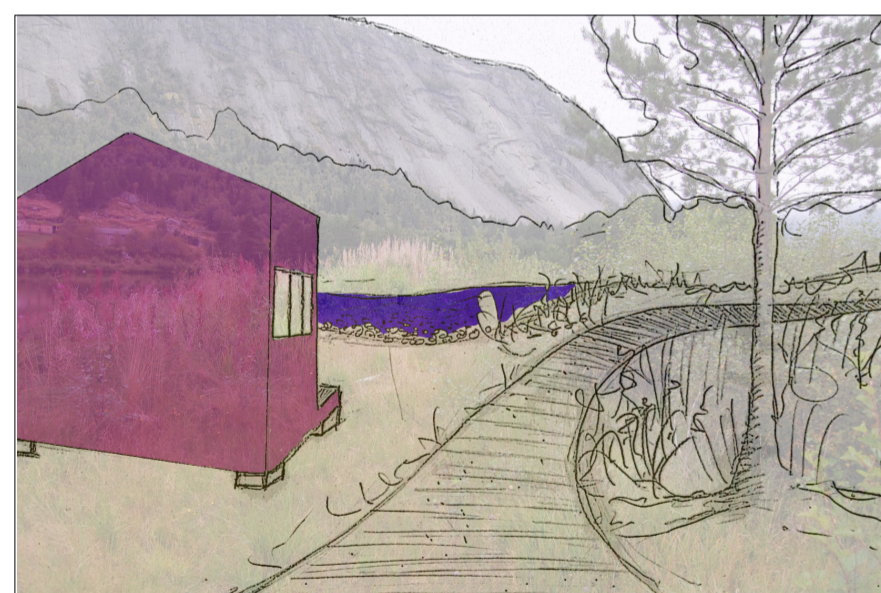

1.D: Valle kirke og kirkegården

- Åpen kirke om sommeren.
- Informasjonsskilt utenfor om kirkens historie.

2.G: Små hytter på neset

- Den eksisterende vegen ved Motellet sin badebasseng, skal holdes ryddig.
- Vegen er dekt med gress og bør bli slått en gang i uken om sommeren.
- Vegetasjon, trær og busker må tynnes, få frem fine eksemplarer.
- Tilrettelegge for ny bruk på neset.
- Valle Motell kan inngå samarbeid med Solveig Egeland og hennes prosjekt med små hytter.
- Solveig Egeland sitt prosjekt på Lista og Nesodden, hvor byggeskikk, miljøvern og livskvalitet blir tatt opp. Spørsmålet hun stilte seg var: “Hvor stor må en hytte være for å kose seg med kaffe på trappen?”. Hyttene vil være en turistattraksjon i seg selv, kombinert som et kunstprosjekt.
- De små hyttene vil passe inn på neset, ned mot elven.
- Disse hyttene er sesongbetont og blir tatt bort om vinteren.
- Hyttene er så små at de kommer gjennom undergangen.
- De er til utleie for en lav pris.
- Beboerne i hyttene kan benytte sanitærplanlegget til campingplassen.

2.G: Skisse av “små hytter” ved elven. Forbildene er under.

Kilde: <http://www.groennhverdag.no/Nettsider/Groenn-Hverdag/1m/Bolig/Siste-nyheter/Smaa-hytter-til-ettertanke>, 27.03.2010
2.G: Solveig Egeland sitt prosjekt på Lista med små hytter er inspirasjon.

3.A: Fruberhaugen

- Naturlig terrenghøyde rett ved RV9, utgangspunkt for gangbroforbindelse mellom sentrum og hengebroen.
- Store trær vokser her, vegetasjonen bør tynnes noe, slik at unge trær kan etablere seg.
- Ta vare på ulike treslag.
- Ved å tynne vegetasjonen, vil selve landformen komme tydeligere frem.
- Idé om å lage Fruberhaugen til skulpturpark bør overveies nærmere etter at gangbroen over RV9 er kommet på plass. Foreløpig har kommunen bare to skulpturer. For å lage en slik park må det kjøpes inn flere skulpturer.
- En skulpturpark som begynner på Fruberhaugen og som går mellom de to badeplassene ville en videreutvikling av skulpturparkideen. Slik ville vegen fra Fruberhaugen og ned til Valle Motell bli et spennende turområde.
- Lyssetting av skulpturene kunne også være med på å aktivisere området på vinteren.
- En kunne ha disponert området til et utendørs temporært utstillingslokale, som for eksempel til work-shops, Land-Art eller andre kunstprosjekt.

3.B: Prestefossen

- Ved Hengebroen på Fruberhaugen må det settes opp informasjonsskilt om Prestefossen og historien omkring den.
- En eventuell guidet tur vil kunne ta denne med i guidingen.

3.C: Friluftsscene

Halvøya ved Valle Motell har tidligere vært et samlingspunkt og eierne av motellet har tenkt at det skal bli enda større. De holder på å lage en friluftsscene her. Det er blitt ryddet på tomten, og det er traktorveg rundt hele øya. Furutrærne som omkranser øya er blitt tatt vare på. Slik får publikumsplassene en naturlig innramming. Denne friluftsscenen er en god ide, som kan bygges videre på. Friluftsscenen har Prestefossen som bakteppe.

Prinsipper for scenen:

- Scenen bør ikke ha en tildekket bakside som “skjuler” Prestefossen.
- Scenetak og vegger bør være i moduler, slik at de kan flyttes når scenen ikke er i bruk.
- Scenen kan og være et samlingspunkt for andre aktiviteter, som teater, dans, stevner, kappleik, spel og andre ting.
- Det kan bygges permanente amfibanker i tre inne i trelunden.
- Området er godt holdt, men opparbeiding av fastmonterte benker og avfallsdunker kan være nødvendig.

4.A: Husfliden

- Ingen større tiltak.
- Eksisterende benker og bord.
- Ligger rett ved turistinformasjonen.
- Informasjon om hele turløypen må settes opp her utenfor turistinformasjonen.

4.B: Sølvsmie - Hasla AS

- Ingen tiltak.
- Eksisterende benker og bord.

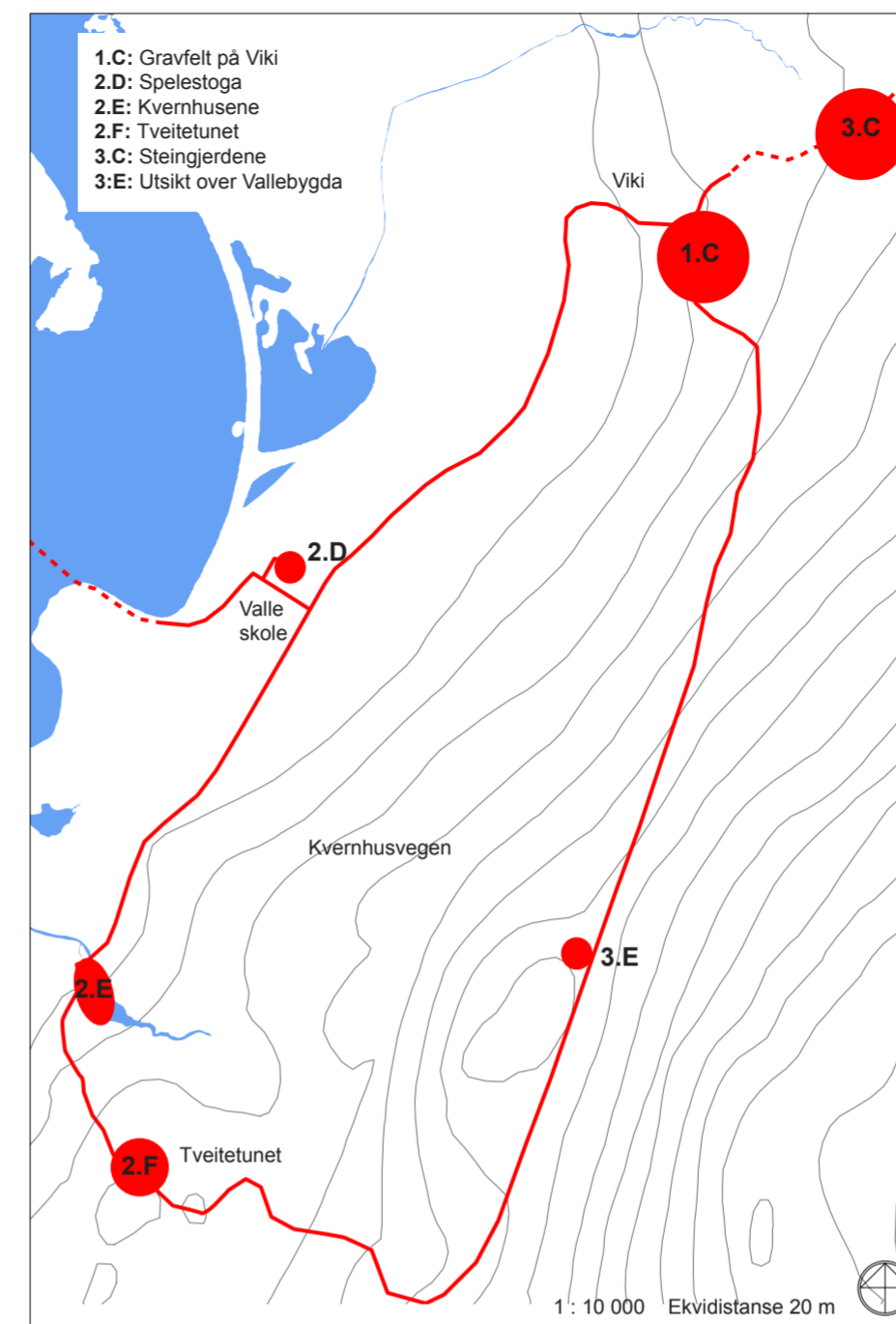
4.C: Biblioteket

- Ingen større tiltak.
- Informasjon om turene bør finnes inne på biblioteket og utenfor på informasjonstavlen mellom biblioteket og Valle Handel.

4.D: Bergtun Hotell

- Ligger i sentrum, er nedlagt i dag.
- Kunne vært et kulturknutepunkt i sentrum med kursvirksomhet, bokkafé, salgsutstillinger med kunsthåndverk og bildende kunst.
- Servering av tradisjonsmat basert på kortreiste råvarer.
- Utleie av lokaler for kreativ virksomhet (kontorlokaler, atelier, øvingslokale, danserom).
- En gjenåpning hadde vært positivt for å få et enda mer levende sentrum.
- Stedet trenger totalrenovering og en solid finansiering.

“Kultur”: Kvernhusvegen med mer

1.C: Gravfelt på Viki

- Sette opp informasjonstavle om gravfeltet, funn, tidsepoke og lignende.
- Kulturlandskap som er i godt holdt.
- Selve gravfeltet er inngjerdet på grunn av beitedyr.
- Ingen andre spesielle tiltak.

2.D: Spelestoga

- Ingen spesielle tiltak, men hører med under kulturløypen, fordi det er et kulturlokale som arrangerer konserter og er viktig i den kulturelle sammenhengen.

2.E: Kvernhusene

- Informasjonsskilt er allerede satt opp om Kvernhusene, som er en del av Kvernhusvegen.
- Sette opp stokker som merker løypen.
- Skilt med retningspilar til Tveitetunet og hvor langt det er.
- Ellers ingen tiltak.

2.F: Tveitetunet

- Det eksisterende informasjonsskiltet om Tveitetunet står der stien kommer opp, noe nedenfor selve tunet. De som ikke går turstien, vil derfor ikke se dette skiltet. Ved inngangen til Tveitetunet fra parkeringsplassen, står noen andre informasjonstavler. Informasjonsteksten står på papirark som nesten er uleselig bak pleksiglasset. Her burde det samme skiltssystemet bli satt opp, slik at personer som kommer med bil har muligheten til å få samme informasjon om stedet.
- Det eksisterende informasjonsskiltet har en del ekstra informasjon spikret på, dette bør løses på en annen måte og tas bort.
- Viktig å merke løypen videre, det er ufullstendig merking slik det er i dag.
- Ellers ingen tiltak, benker og bord er satt opp her.

3.C: Steingjerdene

- Disse tiltakene gjelder på alle steingjerdene som løypenettet passerer.
- Gjengrodd steingjerder må ryddes for busker, trær og ugress langsmed og i gjerdene.
- Trær som vokser tett opp til eller i steingjerdene bør kuttes bort, må vurderes fra sted til sted.
- Beitedyr er et godt tiltak langs kantene til steingjerdene, dette for å få ned gress og ugress.
- Sjøppel, rester av piggråd og andre type gjerder bør ryddes bort.
- Der stien går over steingjerdene, må det bygges en overgang.

1.C: Gravfeltet på Viki

2.F: Tveitetunet

3.C: Linjer av steingjerder i landskapet

3.E: Utsikt over Vallebygda

3.E: Utsikt over Vallebygda

- Eksisterende informasjonsskilt i enden av en parkeringsplass.
- En hvilebenk burde bli satt opp her, slik at man får utsikten utover Vallebygda.
- Få en avgrensning mellom parkeringsplassen og utsiktsplassen.
- Eventuelle trær må beskæres for å få full utsikt.
- Kombinert benk og bord er satt opp et lite stykke lenger nede langs stien, dette bør bli stående.

“Aktiv”: Nomlandssiden

1.A: Klatring

Sektor nord:

- Den mest brukte klatrevæggen.
- Forbedre stien og merkingen.
- Sette opp nytt informasjonsskilt om klatrefeltene.
- Ta bort eksisterende toalett ved begynnelsen av tursti.
- Sette opp nytt toalett ved den nye parkeringsplassen.

Sektor sør:

- Etablere en merket og avklart sti opp til feltet fra Nomlandshus.
- Sette opp informasjonsskilt der stien til klatrefeltet begynner.

Sektor sylv:

- Potensial til å lage mange flere ruter her.
- Etablere sti opp til feltet, bruke samme sti som til sektor sør.
- Etablere en ny sti fra sektor sør til sektor sylv, som går tversover og følger høyden.

1.B: Grotting - Gudduri

- Stien opp må merkes.
- Siste del av stien til Gudduri må forbedres.
- Ta bort "tagging" inne i hulen, rydde søppel og eventuelle andre ting.
- Gudduri bør bevares som den er både inni og utenfor.
- Kunne være en del av en guidet tur.
- Få undersøkt om den egner seg til grotting, eventuelt lage faste ruter med guide og legge opp tau.
- Sette opp informasjonsskilt om grotten og historikken.

1.C: Grotting - Lauvheddaren

- Stien må merkes og opparbeides.
- Under helleren bør det opparbeides sitteplasser og bål plass.
- Helleren er et flott sted for overnatting. Oppfordrer man til det, bør søppelkasse bli satt opp.
- Sette opp informasjonsskilt om helleren, få frem hva helleren ble brukt til og historikken.

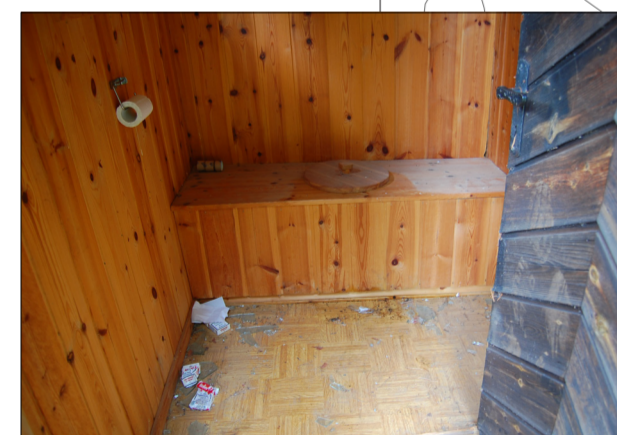
Eksisterende toalett (utedo) ved begynnelsen av sti opp til sektor nord. Vinduet er knust og turkart støtter seg inn til toalettet.

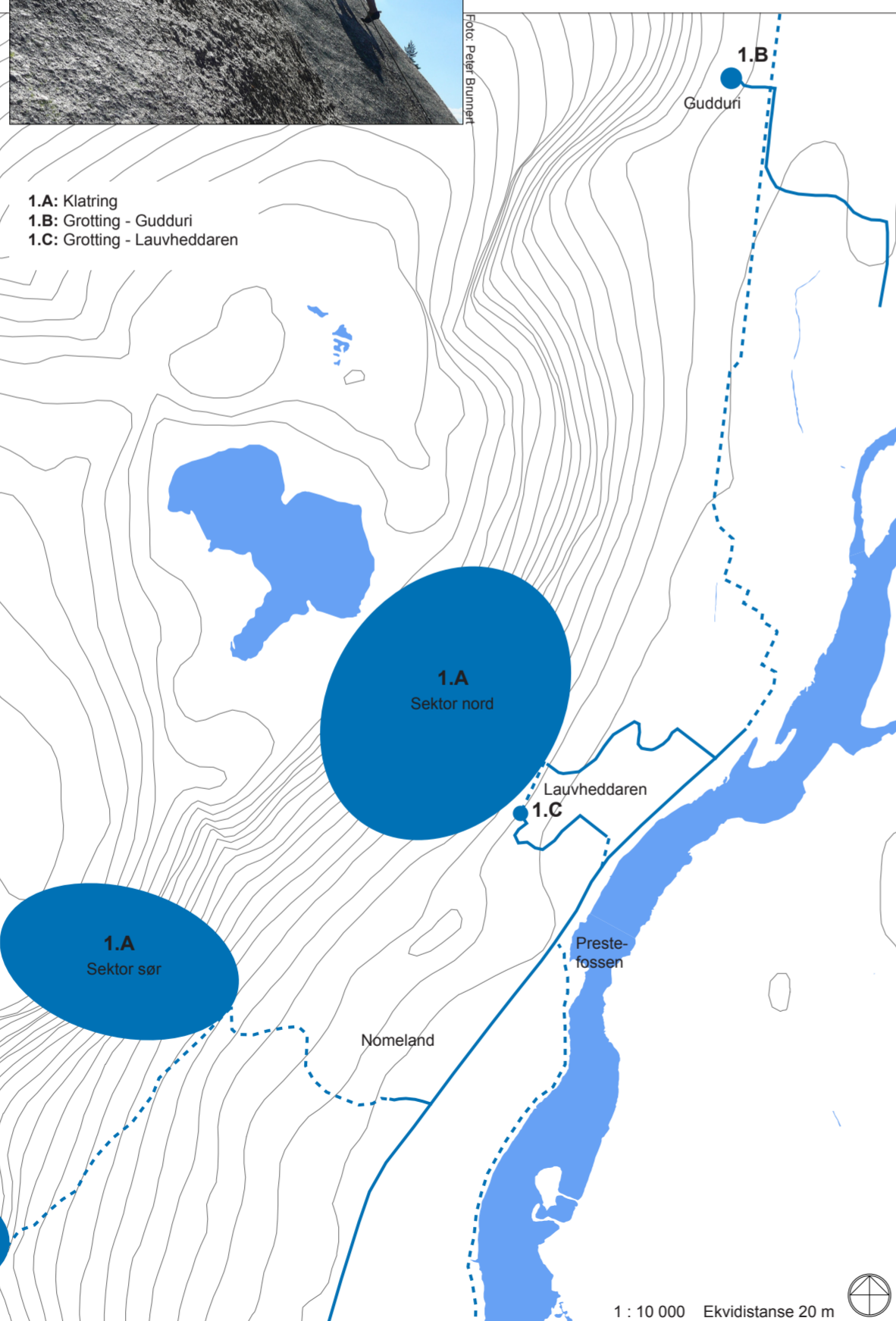
Foto: Pålfr Bunnar

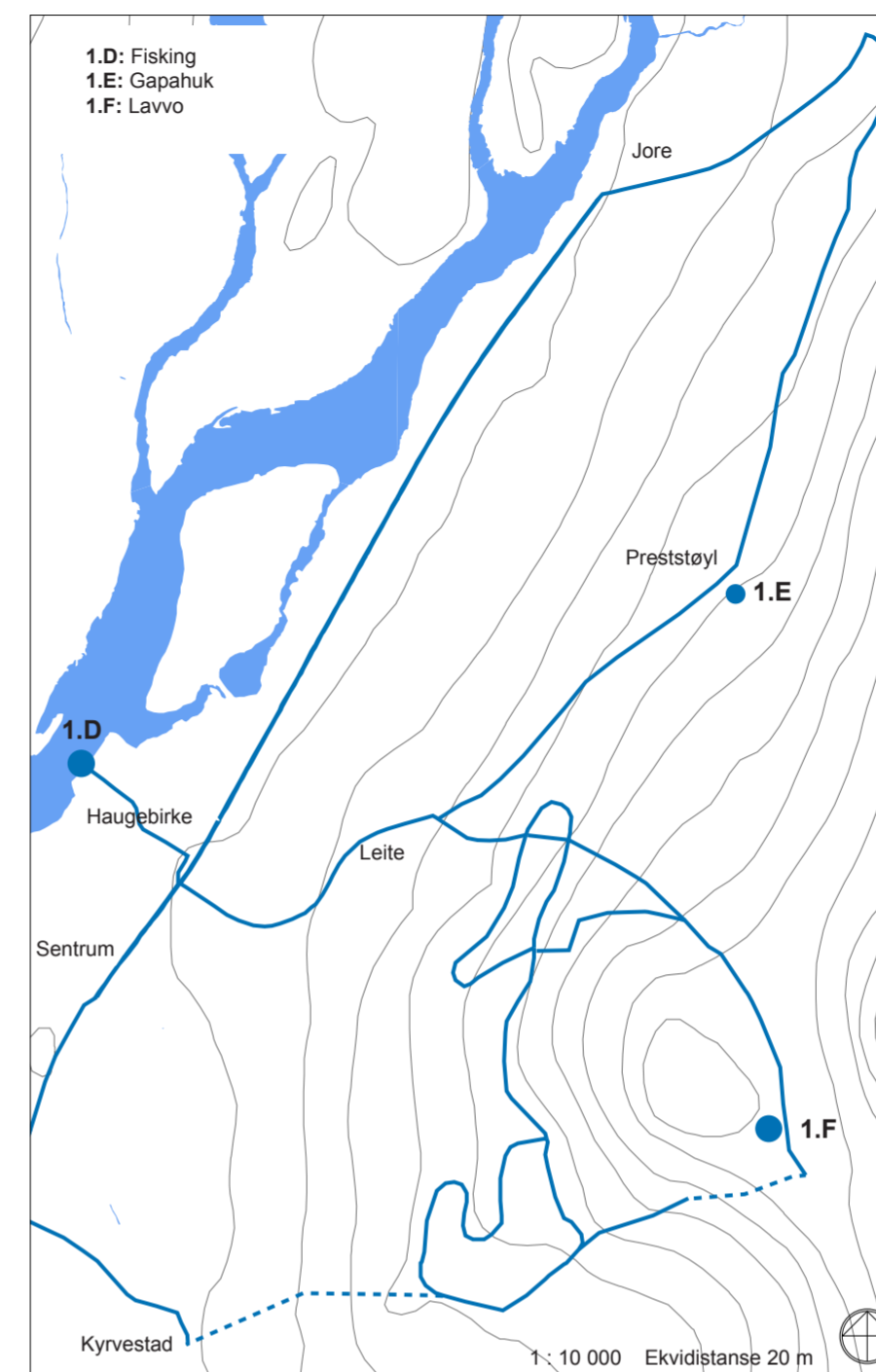
Turkart opp til klatrefeltet med informasjon. Kartet er ikke lenger leselig, preget av regn og sollys.

Utedoen fra innsiden. Den er full av glasskår, søppel, skitten og ikke tømt på veldig lenge.

“Aktiv”: Nord for sentrum

1.D: Eksempel på tilrettelagt fiskebrygge ved Sognsvann, Oslo

1.D: Fisking

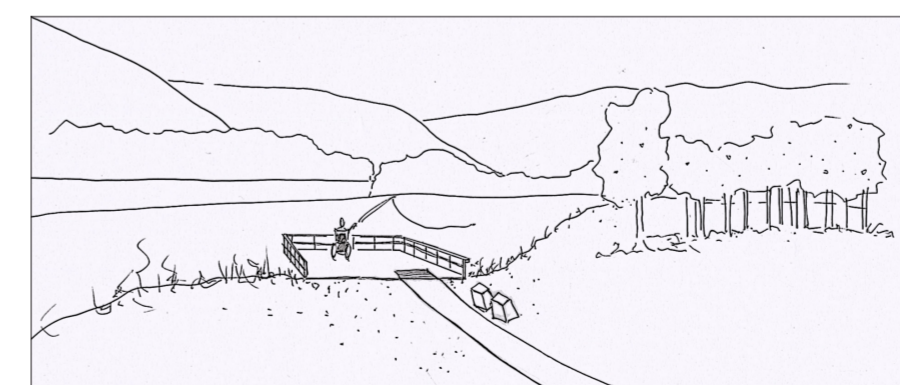
- Fiskeplassen må opparbeides universelt utformet, det gjelder vegen ned og møblering.
- Bygdeheimen er en av de nærmeste naboene, derfor ekstra viktig å opparbeide plassen universelt.
- Benker, bord og avfallsdunker må settes opp.
- En fiskebrygge med adkomst for rullestol, bør bygges ut i vannet. Slik kan man komme lenger ut i elven for å fiske.
- En gammel bygning med toaletter står på området, rester fra da dette var en campingplass. Denne er forfallen og bør rives.

1.E: Gapahuk

- Ingen større tiltak.
- Eventuelt merking opp til gapahuken, hvis det er i samsvar med eie-rens ønske.

1.F: Lavvo

- Ingen større tiltak.
- Eventuelt merking opp til lavvoen, etter samsvar med 4H.

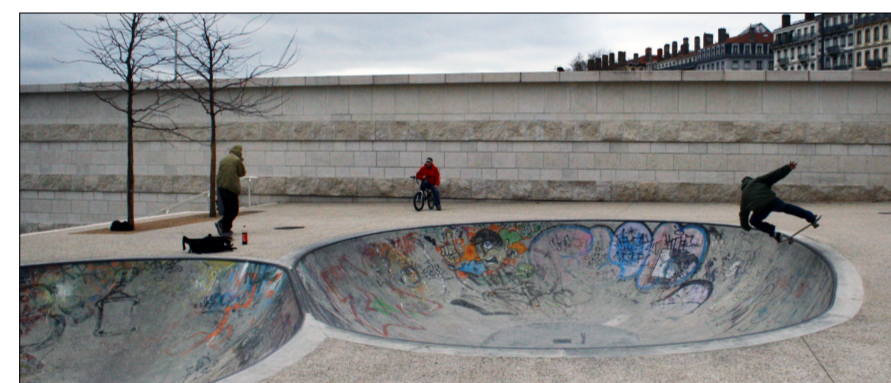

1.D: Skisse av fiskeplassen ved Haugebrike

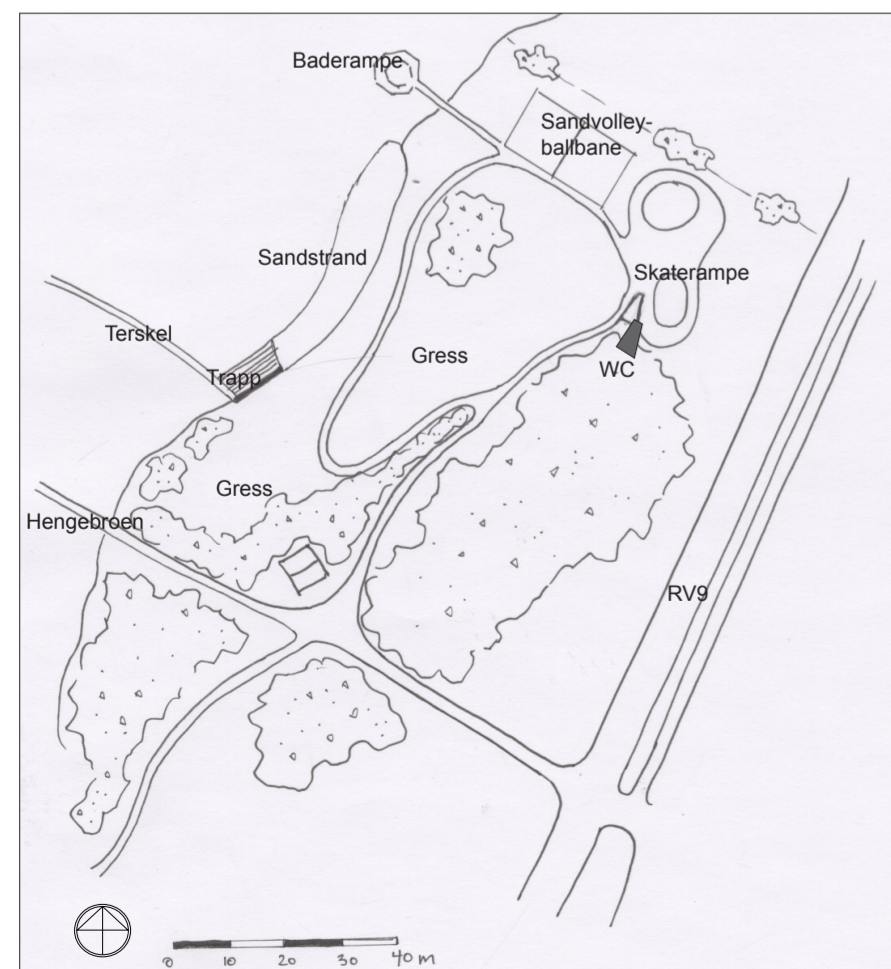

1.F: 4H i Valle stolte av den nye lavvoen som er blitt bygd.

“Aktiv”: Sentrum og sør mot skolesenteret

2.B: Eksempel på skaterampe i Lyon, Frankrike

2.B: Planskisse av ny badeplass ved Fruberhaugen

2.B: Ny badeplass ved sentrum

- Badeplassen skal være universelt utformet, det vil også si vegen ned til badeplassen. Opparbeides som hierarki 1.
- Badeplassen skal plasseres på oppsiden av terskelen, men ikke på dyrket mark.
- Elvebunnen bør renses for steiner, graves dypere og legge sand som bunndekke.
- Må lages bedre tilgjengelighet ned til vannet. For eksempel legge steinheller som en trapp ned til vannet.
- Fastmonterte benker, stoler og bord bør settes opp. Disse må tilfredstille krav om universell utforming, slik at rullestoler kan komme helt inntil bordet.
- Underlaget på bakken er i dag beitemark. Det kan fortsatt være gressunderlag, men muligens bør dette pløyes opp og sås til igjen. Dette for å renske ut ugress som kan være ubehagelig å gå barbeint på.
- En baderampe ned i vannet skal være en del av badeplassen sitt tilbud. Med en slik rampe blir bademulighetene for folk med bevegelsesproblemer lettere. En baderampe er bra både for voksne og barn, med rekkverk på sidene som støtter og hjelper deg ut i vannet. Slik kan også rullestoler komme ned i vannet.
- Deler av kanten ned mot elven bør være sandstrand, slik at det er tilpasset for mindre barn også.
- Redningsbøyer må settes opp.
- Stømmast på området bør flyttes.
- Det bør opprettes en sandvolleyballbane, faste grillplasser, parkering for sykler, toalett og avfallsdunker.
- Område bør belyses.

2.C: Motellet sin badeplass

- Motellet har forbedret vanngjennomstrømningen gjennom de støpte bassengene, slik at vannkvaliteten er blitt bedre.
- Bør forbedre de støpte kantene på bassengene, de er i dårlig stand og sprekker opp.
- Bunnen bør renses i bassenget.
- Ellers i ok stand.
- Eventuelle forbedrende tiltak må gjøres av Motellet.

3.A: Idrettsbane ved skolen

- Gressbanen er i god stand.
- Løpebanen i grus som ligger rundt gressbanen, trenger et nytt topplag. Her må det fjernes gress, som har etablert seg i løpebanen.
- Lengdegropen bør forbedres, med ny sand i en avgrenset kasse slik at ikke gresset begynner å gro i sanden.
- Tilløpet bør få et nytt dekke og planken forbedres.

3.B: Ridebane

- Ridebanen i Valle trenger oppussing i følge Valle rideklubb.
- Klubben har blitt tildelt 20 000 kr av LOS-fondet, slik at ridebanen nå skal få nytt gjerde og nytt hindermateriale.
- Dette er tiltak som klubben selv tar initiativ til.

3.C: Valle motell - tennisbane

- Denne banen er åpen for alle.
- Asfaldtekket er gammelt.
- Eventuelle forbedrende tiltak må gjøres av Valle motell.

3.D: Valle motellet - sandvolleyballbane

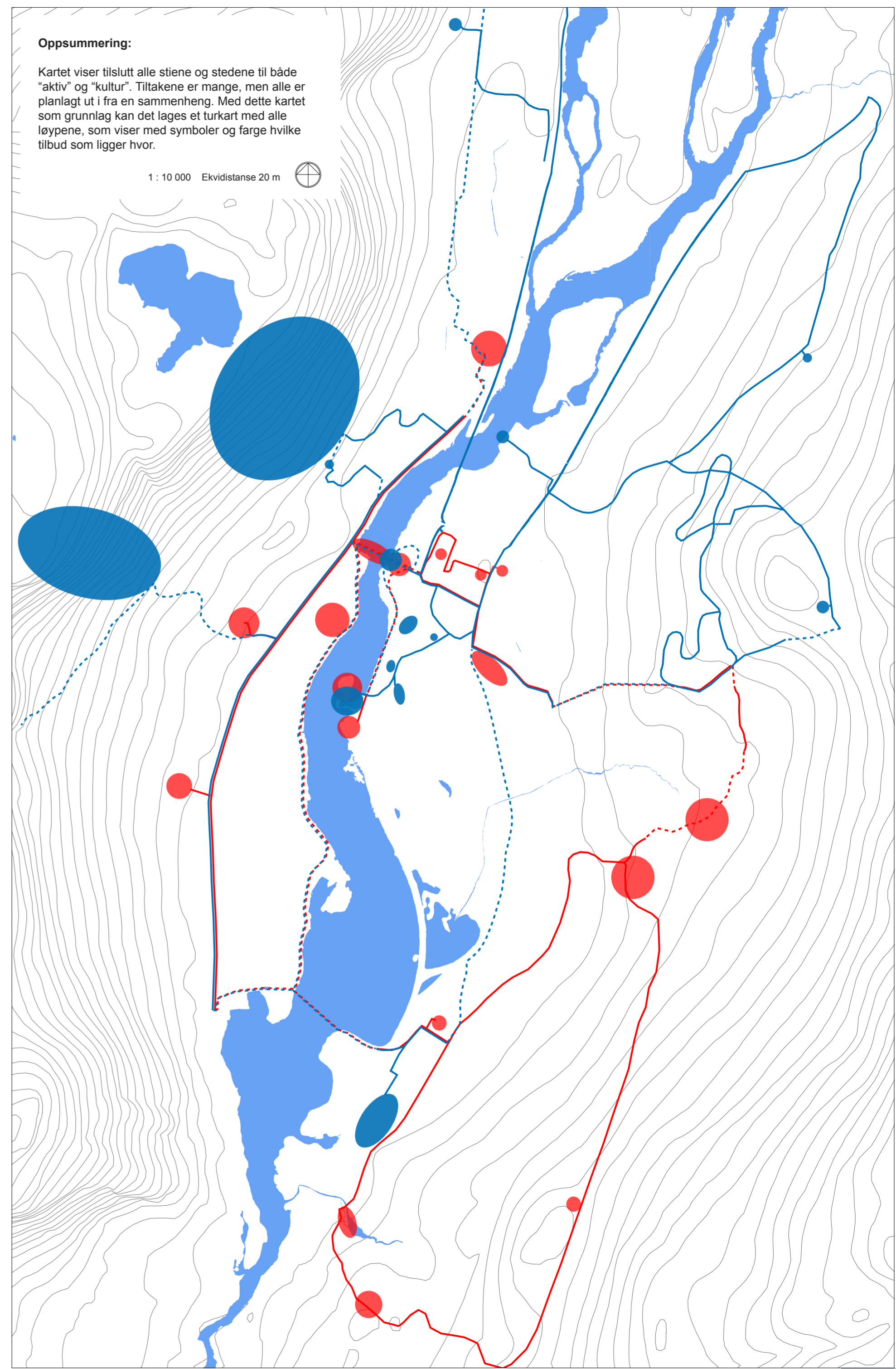
- Denne banen er åpen for alle.
- Ingen kjente tiltak må gjøres.

3.E: Valle motell - fotballbane

- Ingen kjente tiltak må gjøres.

2.B: Eksempel på baderampe ved Sognsvann, Oslo

Oppsummering:

Kartet viser tilsatt alle stiene og stedene til både "aktiv" og "kultur". Tiltakene er mange, men alle er planlagt ut i fra en sammenheng. Med dette kartet som grunnlag kan det lages et turkart med alle løypene, som viser med symboler og farge hvilke tilbud som ligger hvor.

V. Belysning

I Valle er det veglysl langs deler av RV9, FV336 og i sentrum. Belysning av turstier må overveies nøye. Turstiene i dette løypenettet er inndelt i ulike hierarkier når det gjelder bredden på stien. De smaleste stiene vil det være naturlig å belyse. De befinner seg i bratt terreng, skogsområder, langs med jorder og er ikke universelt utformet. Det vil etter min mening være lysforurensende og veldig kostbart med belysning her. Belysning i kulturlandskapet bør en være forsiktig med, man kan ødelegge det naturlige lyset og inngrepene i naturen vil bli større.

En må ta stilling til bruksområdet for stien. Skal den opparbeides som en lysløype eller ikke? Alle stiene i dette nettverket er basert på barmarksesongen. Derfor vil hovedtyngden av bruken være i den lyse årstiden. Et signal som er gitt fra kommunen er at lysløypen i Valle ble tatt ned, fordi en ny lysløype ble etablert i Brokke, lenger sør i kommunen.

De turstiene som er opparbeidet etter universell utforming, kommer i en litt annen kategori. Disse skal være lette å ta seg fram på, og en må vurdere om man trenger belysning. Her er det viktig at områdene vurderes hver for seg. Den nye Nomelandsrunden, hvor turstien går langs med Otra, vil belysning på dette strekket være en kilde til lysforurensing. Det er ingen annen form for gatebelysning på Nomelandsiden. Kveldsmørket har kvaliteter i seg selv og stjernehimmelen skal fremdeles være mulig å oppleve. Etter min mening bør ikke dette område belyses. Eventuelle punktbelysninger, på informasjonsskilt eller kulturminner, kan være en løsning. Hvis noen av kulturminnene skal lyssettes, må dette prosjekteres av detaljplanleggere og i samarbeid med Riksantikvaren. Når det gjelder informasjonsskiltene, bør hovedinformasjonstavlene være opplyst.

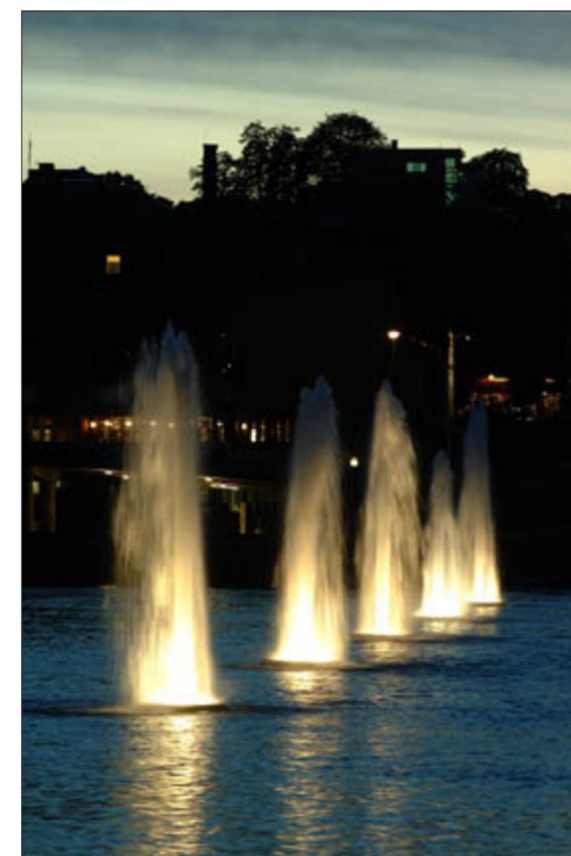
Det er spesielt to områder det kan være aktuelt med belysning. Det er for det første på den nye parkeringsplassen på Nomelandsiden. Her må toalettet belyses, både inni og utenfor, og hovedinngangen er spesielt viktig. Dette for å markere inngangspartiet. Hovedinformasjonsskiltet bør også være opplyst og selve parkeringsplassen. Denne parkeringsplassen er ikke langt fra RV9 og området vil få noe lysspredning fra veggen.

På den andre siden av elven, ved den nye badeplassen, vil det være behov for opplysning. Det vil ikke skille seg så mye ut, siden området ligger nært opp til andre opplyste områder, som RV9 og sentrum. Den nye badeplassen ved Fruberhaugen er planlagt til en rekke aktiviteter. De aktivitetene som preger området er bading, sandvolleyball og skating. Spesielt sandvolleyballbanen og skateområdet kunne med fordel vært belyst, slik at det kan brukes på kveldstid. Toalettet trenger også belysning. Selve stisystemet fra den nye badeplassen over Fruberhaugen, videre til Valle Motell sin badeplass, kunne blitt en opplyst promenade. Langs stien/vegen ville det passet med lyspulleter for at de ikke skal dominere så mye. Flomfaren i området må først utredes i forhold til belysning langs elven.

Selve lyset må harmonere med belysningen på de to gangbroene i det samme området. Det anbefales en nedtonet belysning, ikke sterkt og blendende. Når noe skal lyssettes ute, bør fargen ligge så nært opp til naturens eget natlys som mulig. Blåhvitt lys gir den beste gjengivelsen av fargene. Det gule lyset som kommer fra natriumslamper, gir en annen fargeopptakelse enn slik det kan og bør være. Veglyset langs RV9 er av det gule slaget. Det er viktig at denne belysningen blir tatt med i beregningen når nytt lysystem settes opp. Lys kan og bør være et hjelpemiddel til å opplyse, lede og avgrense.

Min anbefaling er at broene, både gangbroen over riksvegen og hengebroen bør være belyst. Dette fordi det er en hovedovergang for de myke trafikantene over elven. Selve belysningen og hvordan den skal utformes, kan være med som en del av arkitektkonkurransen. Det er viktig å se denne belysningen i sammenheng med vegbelysningen og eventuell annen belysning. Ved å ikke ha lys på turstiene vil inngrepene i terrenget bli mindre synlige. Det vil også minke bygge- og driftskostnadene. Det er viktig å huske på at en tur i måneskinnet eller under stjernehimmelen, er en veldig god kvalitet i seg selv.

Under vises ulike referanseprosjekt på utebelysning til firmaet Luminator. Belysning kan være veldig stemningskapende når det gjøres riktig.

<http://www.luminator.no/morild-prosjektet.aspx>, 09.05.2010

<http://www.luminator.no/fredriksten-festning.aspx>, 09.10.2010

<http://www.luminator.no/pirbadet.aspx>, 09.05.2010

VI. Framdrift

Utviklingsområdene for denne oppgaven er av en slik størrelse og karakter, at en trinnsvis utvikling er nødvendig. Det vil være naturlig å se prosjektet i et langtidsperspektiv. Det er flere tiltak som vil være kostbare, derfor er det viktig med en framdriftsplan. Det er mange faktorer som spiller inn, økonomiske bevilgninger og tilskuddsordninger er en ting. En annen er at pådrivere og de som jobber med planen skaper enighet blant grunneierne og politikerne.

Det finnes en rekke økonomiske tilskuddsordninger som er rettet mot tilrettelegging for friluftsliv. Det er både statlige friluftsmidler, tipemidler til friluftsmål, samfinansiering og kommunale midler (SMIL-midler), og sikkert enda flere støtteordninger. Slike prosesser tar lang tid, derfor er det viktig å starte dette arbeidet så fort som mulig.

Forslag til framdriftsplan har et tidsperspektiv på 10 år. Dette fordi noen av tiltakene er store og kostbare prosjekter som vil ta tid, som for eksempel bygging av bro. Etter planen skal de hele turløypesystemet være på plass i 2020.

Fase 1 (2010 - 2012):

- Ferdig med planforslaget, detaljplanlegging
- Arkitektkonkurransen utlyses og vinneren kåres
- Bygge ny gangbro over RV9
- Opparbeide fiskeplassen (blå 1.D) nord for sentrum
- Friluftsscenen ved Valle Motell ferdigstilles
- Informasjonsprofilen ferdigvikles, designes og plasseres ut der det er klart
- Opparbeide ny sti til klatreområdet sektor sør og sylv
- Skjøtsel på alle eksisterende stier/veger som er med i turvegsystemet

Fase 2 (2012 - 2015):

- Restaurere hengebroen
- Ny badeplass på ved Fruberhaugen opparbeides
- Ny turveg fra "badeplass til badeplass" opparbeides
- "Små hytter" ved Valle Motell ferdigstilles
- Ny gang- og sykkel fra sentrum og ned til skolesenteret opparbeides
- Informasjonsskilt, merking plasseres ut der det er opparbeidet ferdig
- Skjøtselsarbeidet fortsetter (kontinuerlig)

- Vedlikehold av tiltak (kontinuerlig)

Fase 3 (2015 - 2018):

- Bygge turstien Nomelandsrunden, inkludert opparbeide punktene gravhaugen (rød 1.B) og Nomelandshus (rød 2.B)
- Opparbeide ny tilrettelegging ved Katolsk kirkegård (rød 1.A) og ny parkeringsplass på Nomelandsiden
- Informasjonsskilt, merking plasseres ut der det er opparbeidet ferdig
- Oppjustere idrettsanlegget ved Valle skole
- Skjøtselsarbeidet fortsetter (kontinuerlig)
- Vedlikehold av tiltak (kontinuerlig)

Fase 4 (2018 - 2020):

- Opparbeide skulpturpark i området rundt Fruberhaugen
- Opparbeide nye stier og forbindelser på østsiden
- Bygge ny bro ved Steindland til skolesenteret
- Alle informasjonsskilt skal være satt opp, turløypene merket og turkart ferdig utarbeidet
- Skjøtselsarbeidet fortsetter (kontinuerlig)
- Vedlikehold av tiltak (kontinuerlig)

<http://www.luminator.no/ypasjon-bru-i-drammen.aspx>, 09.05.2010

5. Avslutning

Mitt mål med denne oppgaven har vært å danne et grunnlag for ny tilrettelegging for friluftsliv, rekreasjon og opplevelse i Valle. Arbeidet er knyttet opp mot interesseområdene "kultur" og "aktiv". De to første spørsmålene i problemstillingen min var:

- Hvilke kvaliteter og aktiviteter finnes i området i dag?
- Hvilke nye muligheter for utvikling finnes her?

Begge disse spørsmålene har jeg belyst under del 3, registrering og analyse. Gjennom valget av landskapsanalyse som metode, har jeg gått inn på fem ulike tema: 1. Geologi, landformer, sol og skygge, 2. Arealdekke, 3. Arealbruk, 4. Kulturminner og kulturmiljø og 5. Romlig analyse. Disse fem temaene ble valgt i forhold til hva jeg så som viktig og relevant for oppgaven.

Det første spørsmålet om eksisterende kvaliteter og aktiviteter har jeg kartlagt gjennom landskapsanalysen. Jeg ville vite hva som fantes, for å ha et godt grunnlag til videre idéutvikling senere i oppgaven. Aktiviteter og kvaliteter blir belyst i alle analysetemaene. De to grunnleggende faktorene som utgjør stedets livsgrunnlag, er geologi og arealdekke. Nettopp fjellklatring, flotte badeplasser og grotter er aktiviteter og kvaliteter som finnes i området. Dette er resultat av hvordan landet har blitt formet gjennom årtusener.

I tema 3, arealbrukanalysen, har jeg kartlagt den eksisterende infrastrukturen og det tilbudet av aktiviteter som finnes. Ved å registrere dette ble manglene oppdaget. Gode og dårlige sammenhenger innenfor arealbrukens infrastruktur ble sett i sammenheng med "aktiv" og "kultur".

Kulturminner og kulturmiljø (tema 4) retter seg mer inn mot objekter, funn eller historier. Mange av disse kvalitetene ble tatt opp i analysen. Materialmengden under dette temaet var stort. Derfor ble det nødvendig å velge ut de kulturminnene og det kulturmiljøet i analysen som var av størst betydning for området, og til den brukergruppen jeg forespeilet meg. Målgruppen er rettet inn mot fastboende og turister. Noen av de viktigste kulturminnene kan den katolske kirkegården, gravhaugen på Nomeland og Nomelandshus nevnes.

Den romlige analysen (tema 5) utforsket de romlige kvalitetene ved stedet. Disse romlige egenskapene er basert på premisser fra geologien og landformene. Landskapsrommet kan være vanskelig å konkretisere. Derfor valgte jeg å tegne et romforløp, for slik å beskrive den opplevelsen det er å være tilstedet i dalen. Til sammen utgjorde det åtte tegninger. Dette valget kunne vært gjort på mange ulike måter, for eksempel ved å tegne enda flere romforløp, både lengre og kortere. Det forløpet jeg har tegnet, mener jeg viser tydelig de mange kvalitetene ved landskapet i Valle.

Jeg synes jeg har belyst mange av de viktigste kvalitetene og aktivitetene som retter seg mot friluftsliv og kultur. Det har vært nyttig å ta opp disse fem analysetemaene for å være bevisst over funn og mangler. For å kunne gjennomføre landskapsanalysen har det vært helt nødvendig å være mye ute på befaring. En erfaring jeg fikk, var viktigheten med en klar analysemetode i feltarbeidet. Analysemodellen var ikke ferdig utarbeidet på de første befaringene sommeren/høsten 2009. Det resulterte i at befaringene ikke var så målrettet som de kunne ha vært. Likevel gjorde befaringene meg rik på opplevelser av stedet. Jeg besøkte området på forskjellige årstider og opplevde skiftningene i landskapet. Befaringene vinteren/våren 2010 var mer målrettet mot selve analysemodellen.

Videre tar problemstillingen opp hvilke nye muligheter som kan utvikles. Dette drøftes i et oppsummeringskart over hele området, hvor hovedpunkter blir trukket ut. Disse punktene har potensial og blir videreutviklet under tiltakene. Jeg har foreslått ny badeplass ved hengebroen, samt skulpturpark, ny elvepromenade ned til Motellet sin badeplass. Her nede skal det bygges en scene som er under planlegging. På Nomelandsiden har jeg foreslått en ny tursti langs elven, hvilesteder underveis og utvikling rundt de kulturminnene som finnes der. Mange flere tiltak står beskrevet under del 4. Ved at funnene settes inn i en sammenheng rettet mot friluftsliv og kultur, ble det tydeligere hva som passet inn og egnet seg til nye muligheter.

Det tredje og fjerde spørsmålet var:

- Hvordan tilgjengeliggjøre stedet til aktivt bruk?
- Hvilke nye forbindelser og sammenhenger kan opprettes?

Dette er spørsmål som ble tatt opp i del 4, forslag til utvikling. Det var viktig å systematisere tiltakene under ulike deler. Underkapitler til tiltaket ble delt inn i: I. Informasjon, II. P-plasser, overganger og broer, III. Stier, IV. Steder, V. Belysning og VI. Framdrift.

For å tilgjengeliggjøre området er det viktig med gode forbindelser. Dette gjøres gjennom å planlegge ny infrastruktur, som broer og et nytt stisystem. Ved at et turløypenettverk ligger til grunn, kan det stimulere til aktivt bruk. Det er også andre faktorer som er med på å gjøre området levende. Alle de planlagte punktene i løypenettet, enten i forbindelse med "kultur" eller "aktiv", vil skape engasjement, ny bruk og flere sosiale møteplasser. Det er viktig at turnetverket er tilrettelagt i nærmiljøet, slik at tilbudet er enkelt og nært å oppsøke.

Flere tema kunne blitt belyst i stisystemet, for eksempel "naturløypen". Dette er en annen tilnærming til tematisering som sikkert ville fungert godt. Med den innfallsvinkelen ville man trengt en grundigere analyse av arealdekke, samt registrert dyreliv, biotoper og sett på sårbare områder i forhold til dette. Siden jeg har konsentrert meg om vinklingen, "aktiv" og "kultur", valgte jeg dette bort i min analyse.

Nye forbindelser og sammenhenger er helt nødvendig for at løypenettet skal fungere. Jeg har kommet med flere forslag i del 4 som skaper god flyt i turstisystemet. Her har analysen vært grunnlaget for beslutninger. Skolesenteret fremstår som et viktig knutepunkt. Skolen og undergangen under RV9 har vært viktige ledd i plasseringen av den sørligste broen. Gangbroen over RV9 og hengebroen ved sentrum er to absolutt som må ferdigstilles først for at hele planen skal fungere.

Hele problemstillingen er blitt vist gjennom analyse, overordnet planlegging og tiltak. Landskapsanalysen er grundig og detaljert, og er et nødvendig fundament for videre utvikling. Tiltakene er nøye beskrevet, noen er illustrert gjennom skisser og forbilder.

Neste steg i planprosessen er detaljplanlegging. Ut ifra den videre framdriftsplanen anbefaler jeg at den detaljerte planleggingen skal være ferdig innen 2012. Det inkluderer også arkitektkonkurransen for broene. En politisk enighet om at det er viktig å satse på kultur og friluftsliv som merkevare, er første steg. En like viktig rolle har grunneierne. Uten å ha de med på laget til et felles løft, er ikke dette prosjektet mulig i sin helhet. Kommunen må sørge for å ta med alle som er involvert og som ønsker å være delaktige i prosessen. Å få alle til å dra i samme retning kan by på utfordringer. Derfor er det viktig å begynne dette arbeidet tidlig.

Denne oppgaven har på mange måter vært en reise også for meg. Ikke bare gjennom tid og landskap, men en reise gjennom analyser, ideer og utfordringer. Jeg håper den ikke stopper her, men at oppgaven kan være til hjelp og inspirasjon for videre arbeid med "Tidsreisa" for Valle kommune.

Kilder:

Litteratur

Andersen, G. Bjørn (2000): *Istider i Norge – Landskap formet av istidenes breer*, Universitetsforlaget, Oslo

Cullen, Gordon (1966): *The Concise Townscape*. The Architectural Press, Great Britain

Dyring, Anne-Karine (1986): *Natur i boligområder*. Landbruksforlaget, Otta

Dåsnes, Morten, m.fl (1993): *Naturvennlig tilrettelegging for friluftsliv - DN-håndbok 3*. Direktoratet for naturforvaltning, Trondheim

Haugen, Paal-Helge (1979): *Steingjerde*. Det Norske Samlaget, Oslo

Hauger, Tore, red. (1991): *Stier, løyper og turveier - håndbok i planlegging, sikring, opparbeiding og drift*. Universitetsforlaget, Oslo

Jansen, Leonhard B., Rynningen, Alfred (1994): *Kultursoge VII og VIII*. Valle kommune, Kristiansand/ Oslo

Larsen, Jan Henning (1981): *Nicolay skrifter 1 - Førhistoria i Valle kommune, Setesdal*. Nicolay, tidsskrift for nordisk arkeologi, UiO, Oslo

Skar, Johannes (1907): *Gamalt or Sætedal*. Samla utgåve, bind 1 1997, Lokalhistorisk forlag, Ungarn

Stahlschmidt, Per (2001): *Metoder til landskabsanalyse*. Forlaget Grønt Miljø, København

Weninger, Hans (2006): *Setesdal - Klettern in Südnorwegen*. Panico Alpinverlag, Dettingen/ Erms

Rapporter

Cruickshank, J., Sørheim, S. (2009): "Rapport Setesdals Regionråd: Analyse av Setesdalsregionen", del 1, prosjektrapport nr. 11, Kristiansand

DN (2006): Håndbok 27 - Naturvennlig tilrettelegging for friluftsliv, Direktoratet for Naturforvaltning, Trondheim

Hørsdal, Aase M., Grønn_strek, (2009): "Planbeskrivelse: Forslag til reguleringsplan for Valle sentrum", Valle kommune

Norges Handikapforbund (1998): "Tilgjengelige uteområder - Kommunal planlegging og fysisk utforming", veileder.

Puschman, Oscar (2005): "Nasjonalt referansesystem for landskap - Beskrivelse av Norges 45 landskapsregioner", NIJOS rapport 10, Ås

SVV (2008): Håndbok 017, Veg- og gateutforming, normaler, Statens Vegvesen, Oslo

Kommuneplan for Valle 2002 - 2012, Valle kommune

Personer

Buen, Frode: Rådgevar informasjon og reiseliv, Valle kommune

Haugaa, Torgeir: Rådgevar samfunnsplanlegging, Valle kommune.

Haugen, Tarjei: Prosjektleder for Forvaltningssekretariatet, Setesdal Vesthei - Ryfylkeheiane Landskapsvernområde.

Homme, Hallvard: Plankontoret Hallvard Homme AS.

Ingebrigtsen, Rune: Næringsutvikler, Valle kommune.

Jansen, Leonhard B.: konservator NMF, Setesdalsmuseet.

Lund, Torunn Charlotte Nyberg: Rådgevar kultur, Valle kommune.

Melhus, John: Stadsnavnregisteret.

Nomeland, Olav: Nomelandshus, næringsdrivende.

Paulsen, Ingvild: Arkeolog Aust-Agder fylkeskommune.

Nettider

<http://kart.finn.no/>

<http://kjetsaadesign.no/setesdal/>

<http://turistforeningen.no/>

<http://svvgw.vegvesen.no/http://svvnbdbapp.vegvesen.no:7778/webinnsyn/anon/index>

<http://www.dirnat.no/friluftsliv/>

<http://www.arkeoplan.no/>

http://www.kletterninnorwegen.de/html/klettern_in_norwegen.html

<http://www.skikkogbygg.no/>

<http://www.123jemmeside.no/vallerideklubb/16590023>

http://www.setesdalsmuseet.no/index.php?m=sider&m_action=vis&id=17

<http://www.flickr.com/photos/peter-brunnert/collections/72157611990174429/>

<http://www.agderkultur.no/Setesdals-tunet/Side1.htm>

<http://www.austagder.kulturmet.no/sitepageview.aspx?articleID=8744>

www.brokke.com

www.godtur.no

www.ngu.no

www.nomelandshus.no

www.ra.no

www.setesdal.com

www.setesdal.no

www.skogoglandskap.no

www.ssb.no

www.valle.kommune.no

(ein dag)

vakna vi til ei anna tid

gjekk ut
i den kompakte haustmorgonen
hard og tydeleg morgon

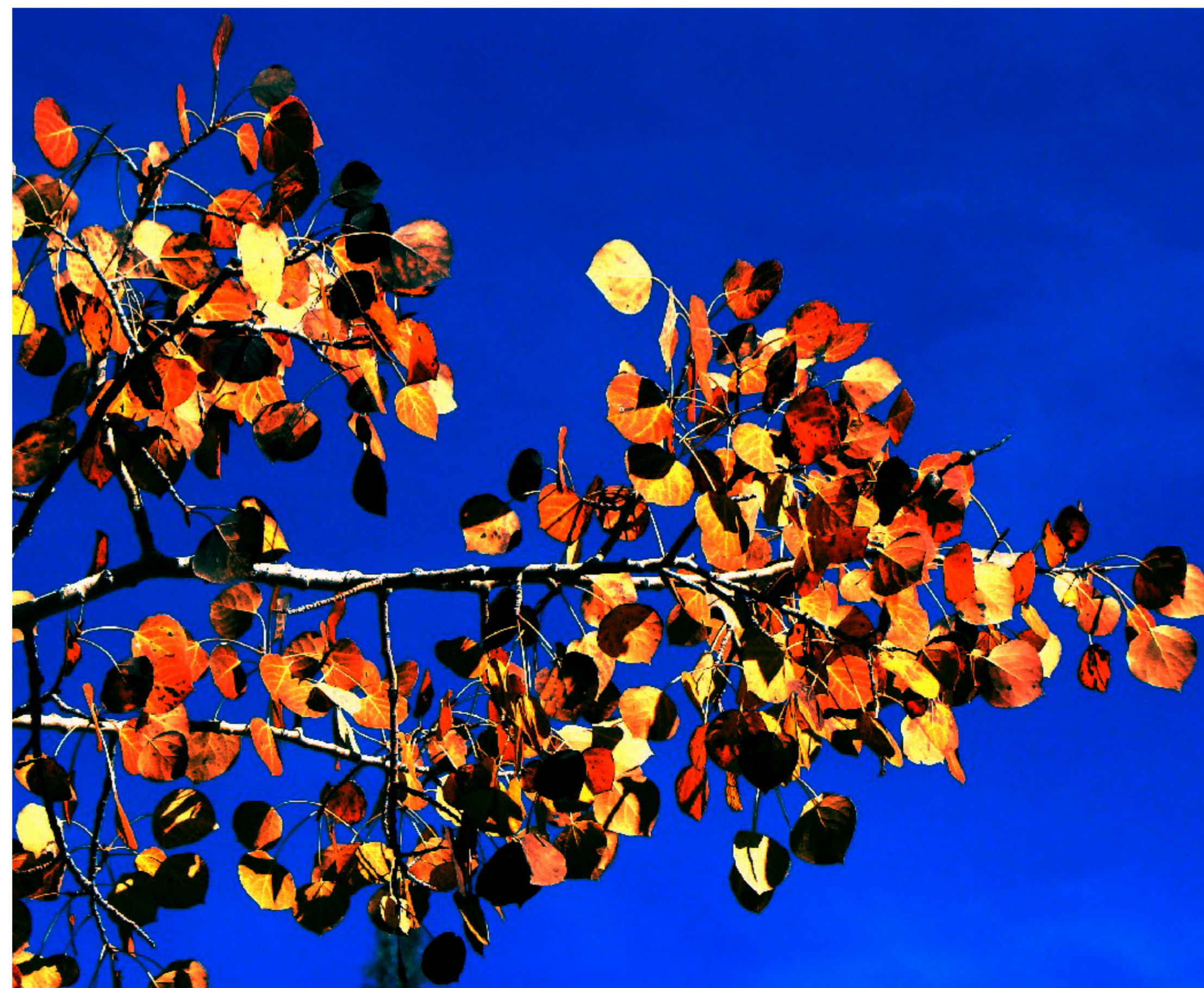
lyset var kaldt og lite
det snurpa seg saman
kring kroppane våre

alle ting
stod klart fram
det gjekk ikkje å løyne
noko lenger

det siste lauvet hadde falle
og vinden før i greinene
tunne som strek og strenger

musikken druste ned på oss
der vi stod
under ospetrea

Paal-Helge Haugen, fra "Steingjerde" 1979

Bilde 8_72:
http://www.birdlist.org/nature_pictures/photographs_autumn_colors/pictures_indian_summer.htm, 10.05.2010
Bildet er redigert av Ingunn Hillestad